د هندوستان پښتانه

"باره بستي"

صفیه حلیم
Safia Haleem

Ketabton.com

...حمن الرحیم

تخنیکي ځانګه
www.dan...

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړليک

سرليک	مخ

پېژندنه ....
د اکبر دولت ....
شيخ رکن الدين ....
جهان او جهانګير ....
دريا او جهان ....
د جهان زوال ....
وروستی پاڅون ....
بهادر او دلېر ....
د باره بستي اوسني پښتانه

Bara Basti

This is the fourth book in the series written by Pashto writer Safia Haleem. She studied Pashtoon Communities in Various parts of present day India in 2003/4 while working for the BBC. She met those Pathans who have now integrated in the society like the rest of Muslims living in India, but having their traditions and identity.

About 100 km from Delhi the road going towards Buland Shahar District takes you to a chain of villages by the Ganga River. They are known as Bara Basti, which roughly translates as twelve villages. This area is near Muradabad and Meerut and were established by one Pashtoon Tribe of Dawoodzais. In the 16th Century during the time of Sher Shah Suri, the first settlement was inhabited by families who built Mud forts (Garrhi) and lived as villagers rearing horses brought from the north of Afghanistan. In the Mughal period some of their powerful leaders provided trained soldiers and took part in various battles to expand the empire . The uprising of Khan Jehan Lodi against the Mughal King Shah Jehan was supported by Darya khan married and settled in Bara Basti. The 12 villages which originated the name of this place have multiplied in to nineteen and several Garrhis are no more there due to the

(c) ketabton.com: The Digital Library

Ganges water erosion and migration. Bassi, Bagrasi, Chandyana, Khanpur, Hassan pur, Poth , Bahadur Garrh , Sher pur, Pulwarra, Mohammad pur, Daulat pur, and Grora were the original villages. The author interviewed people from that area and compared the information for facts with other historical sources. She was helped by the academics of Jawaharlal Nehru University and Jamia Millia Islamia in Delhi.

پېژندنه

د هندوستان تر ټولو لوی ولایت، اتر پردېش نومېږي چې دوه نیم لکه مربع کلومیټر زمکه کې یې یو سل او نوي میلینه خلک ژوندکوي. دلته د مسلمانانو شمېره اتلس فی صده ده. د ډېلي نه په سړک ددی یوسر نه بل ته درې ورځې د موټرلاره ده. دا د هندو مذهب د زېږیدو اود مسلمانانو د کلتور مرکز ګڼل کیږي. لرغوني تاریخ دلته دنامتو سلطنتونواو ښارونوحال راکوي چې ځینې یې اوس نړۍ واله شهرت لري. اګره، لکهنو،کان پور،میرټ (میرټهه)، علي ګړهه، برېلي، بنارس او اله اباد د یادولو وړ دي.

په دی ولایت کې د ګنګا او جمنا د سیندونو تر منځ پراخ مېدانونه یو وخت دوآب نومیدل چې پکې روهیله پښتنو ښارونه ابادکړي و. هم دلته د میرټ(میرټهه) او مراد اباد سره جوخت د ګنګا سیند پر غاړه دباره بستي په نوم یوه سیمه ده چې په پښتو کې د دولسو کلیو مانا ورکوي. اوس دا کلي په وړو ښارونو اوختي دي خو پکې د هم هغو پښتنواولادونه ژوند کوي چې د شپاړسمې میلادي پېړۍ راهیسې دلته مېشت او اباد شول. د باره بستي په کلیو کې لومړي پښتانه د شېر شاه سوري پر وخت اباد شول خو مغل

باچا جهانګیر پر وخت دلته ځینو ته زمکې او جاګیر ورکړې شواو دوي پکې کچه کلاګاني جوړې کړې. په وولسمې پېړۍ کې دلته د مغل پوځ لپاره جنګیالي تربیه کېدل. له دی ځایه کله د مغلو پر ضداوکله ددی دساتنې لپاره پښتنوځاني او مالي قربانۍ ورکړې. د شاه جهان پر ضد د خان جهان په پاڅون کې هم ددی سیمې مشران وړاندې وچې د ځینو نومونه د مغل تاریخ په پاڼوکې ښکاري خونورپه زرګونو کسان بی نومه مړه شول. دلته اوسیدونکي ټول خلک د پښتونخوا د مومند او غوریاخېلو له ټبر دي او په یویشتمې پېړۍ کې هم ددوي دودیزه ژونددېر بدلون نه دی موندلی.

د باره بستي هغه دولس کلي چې د ګنګا پر غاړه د یو بل نه په لږه فاصله اباد شول، بسي، بګراسي، چندیانه، خانپور،حسن پور، پوټهه، بهادرګړهه، شېرپور، پلواړه،محمدپور،دولت پور اوګروړا نومیږي. وروسته ورسره نور کلي هم اباد شول چې جلالپور، ګېسوپور،حیاتپور، محي الدین پور، بروالله او بهړکاون دي، خودی سیمی اوس هم د باره بستي نوم د لاسه نه دی ورکړې. ددی ځای د پښتنو په اړه یوکتاب په اردو ژبه محمد عبېد الله خان په ۱۹۳۹ میلادي کال کې ولیکلو چې " یادګار سلف، تاریخ باره بستی افغانان" نومیږي او د مغلو د بېلا بېلو تاریخي پېښو نه علاوه د هر یوکلي د خلکو شجرې پکې موندل کیږي. د باره بستي د پښتنو ځینې روایات د اتر پردیش د نورو پښتنو په څیردي خو نور یې د پېښور د شاو خوا نه له ځانه سره راوړي دي. د هند د بیلا بیلو قامونو سره یو ځای ژوندپکې د خپلې پیژندګلوۍ احساس ژوندی ساتلې دې. هغه چې زمکې لري تر اوسه د کلي د ژوند سره تړاو لري خو نورو یې د ښار ژوند غوره کړی دی.

د باره بستي کیسه یواځې ددی ځای د پښتنو حال نه دی بلکه د مغلود ځواک په ټینګولو کې د هند د پښتنو هلو ځلو یو څرک دی. د شیر شاه سوري نه وروسته دده لوی سرداران په بنګال او بهار کې د یو ځای کیدو لپاره لاس پښې وهلې خو تکړه مشر یې نه لرلو. هغه څوک چې د مشرۍ وړ و، د اکبر باچا له خوا ولمانځل شول خو تر دي بریده چې ځواکمن نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اکبر دولت

د ۱۵۷۵ ميلادي کال په هند کې د مغل اکبر باچا د واک نولس کاله وتلي و. د اگرى په بازار کې د يواولسي سندرغاړي (بهانډ) سندرى ته را ټولوخلکو غوږ نيولى وچې پرسويه (منظوم داستان) يې ويېلو. د داستان اتل دگجرات د احمد اباد نه مغل والي سره په قافله کې روان و دوي د سيروهي د سيمې نه تيريږي چې داکبر باچا په قلمروکې نه ده شامله. ددى ځاى د راجپوت ځوانانو يوه ډله د قافلي مخه نيسي اود والي د محافظانو سره په جگړه شي. د داستان اتل خبريږي او لکه د زمري خپل اس زغلوي . د راجپوت ځوانانو مخې ته ورځي ، خپله لنډئ توره راباسي، راجپوت وربانډى حمله کوي او ځوان په خپل تندي ټپ خوري ، دى په قهر شي او خپله توره دومره په زوره د راجپوت په سروهي چې هغه پرى دوه ټوټې شي او د اس نه راپريوځي. د راجپوت وررو بدل اخستو لپاره راوړاندى کيږي خود هغه ځوان د تورى په يو گوزار دى هم قتل شي. ددوي ملگري له وېرى په تېښته شي او د قافلي خلک په ارام خپل سفر جاري وساتي.

ددى " پرسويه" د سندرى اتل د گجرات نه راروان شوى دولت خان نوميدو، چې د ميراني کيسه يې له ده وړاندى اگرى ته رارسيدلي و. د هندي پرسويه دا مضمون خلکويو بل ته په خوند ويېلو، ان تر دى چې يوه ورځ د اکبر باچا په دربار کې يو سندرغاړي زمزمه کړه . باچا هم د شعر نه خوندواخيستوخوکله چې خبريږي چې دسندرى اتل دولت خان يو خيالي کيريکټر نه بلکه ده د والي په قافله کې شامل او نو والي ته دده د ليدو خواهش ځرگندوي. دولت خان کله چې د اکبر باچا په خدمت کې حاضريږي نو هغه د خپلو اوږو نه يو ښکلى طوسي شال لرى کوي او د دولت خان پر اوږو يې تاووي. بيا په ډېر شوق ورسره خبرى کوي او دده د ټبر په اړه ترى معلومات غواړي.

د دولت خان پلار عمر خان نوميدو او نيکه يې هم دولت خان و چې وروسته يې نوم په شېر خان واړاو. دوي په ختيه لوديان او د يوسف خيلو د قبيلې نه و. کمال الدين ملک احمد د سکندر لودى په حکومت کې ډيلي ته ورغلي و . دده ځلور ځامن و، دولت خان (

شېر خان) نصرت خان ، بهادر خان او موسى خان. نصرت د تجارت د سامان سره لومړي لاهور ته ولاړو. د لاهور والي چې هغه هم دولت خان نوميدو او دده د خپلوانو نه و ، ورته هرکلى ووېل ،د ابراهيم خان لور يې ورپه نکاح کړه او جاگير يې ورله ورکړو. وروسته نصرت خان خپل نور وروڼه هم لاهور ته ورووبلل.

څه موده وروسته ددولت دري واړه وروڼه د سکندرلودى په بلنه اگرى ته ورغلل اوهلته دوي ښه ونازول شول. د مغل باچا بابر د حملې اود لودى حکومت دختميدو سره دريو وروڼو د خپلو خپلوانو سره د پنجاب خاوره پرېښوده او بهار ته ولاړل. هلته په پټنه کې يې د نورو پښتنو په شان ساده ژوند پيل کړو. په دى وخت کې د لوديانو د شاهي کورنى له خوا د ډيلي د تخت د نيولو په هڅه پښتانه د سکندر لورى د زوې سلطان محمود بېرغ لاندې راټول شول چې پکې دا دري وروڼه هم شامل و.

بل خوا فريد خان (شېر خان سور) د مغلو نه د هند د مرکز اخستو په هڅه کې و او په بهار کې يې پلويان ډېر شول. په ۱۵۴۰ م کې د بابر د مرينى سره شېر خان په جونپور کې د سلطان محمود لښکر ته ماته ورکړه . په دى لښکر کې نصرت خان او دده ورونو د شېر خان (سوري) پر ضد جنگ کاو. د ماتي خورلو وروسته دى ورونو پوځي ژوند ته شا واړوله او بېرته يې تجارت پيل کړو.

کله چې فريد د شېرشاه په نوم د ډيلي پر تخت کښېناستو نو دولت خان (شېر خان) ورته سر ټيټ کړو او دده په پوځ کې شامل شو. مغل همايون د خپل سلطنت د بېرته اخستو لپاره لاس پښې وهلي او په بهار او بنگال کې يې څو جنگونه وکړل. دولت خان (شېر خان) په داسې يو جنگ کې ووژل شو او ځلور ځامن يې پاته شول. شېر شاه دوي ته زمکې او جاگيرونه ورکړل او عمر خان يې له ځانه سره وساتلو. د لوديانو ځينې اميران د مغلو په لنډه دوره کې دکن ته ورغلل و او په دوي کې يو تن عالم خان کله چې بېرته د شېر شاه سره مل شو نو دده يوه لور بي بي لاجي عمر خان ته ور وراده شوه. په ۱۵۵۱ م کې عمر خان د گواليار په کلا کې و چې هلته د بي بي لاجي زوې وزيږيدو او دى د خپل نيکه په نوم دولت خان ونومول شو.

د باره بستي سيمه د گنگا سيند پر غاړه ده . يو اولسي روايت کې واي، هغه مالونه چې شير شاه سوري په کښتيو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغوښتل، زيات وخت د سيند پر غاړو دده له حريفانوله خوا چور شو. ددی د مخ نيوي لپاره هغه د خپل پوځ يو تن عيسا خان ته دا دنده وسپارله او هغه له خيبر پښتونخوا د سيمې نه ورته پښتانه راوبلل. هغه کلې چې دوي په لومړي سر کې پکې ديره شول " بسي " نوميږي .

د شېر شاه له مړينې وروسته دده زوی اسلام شاه لودی سرداران له ځانه سره وساتل او دوي ته يې لوړې عهدی ورکړې. د اسلام شاه تر ژونده دغه لودی وروڼه په امن کې و . خو د ده د مړينې سره حالات بدل شول. د اسلام شاه د خورخاوند مبارز خان خپل ماشوم خوريونه ووژل او پخپله سلطان محمد عادل په لقب د گواليار په کلا کې خپله باچاهي اعلان کړه . عمر خان په دی وخت کې د هغه امبارکی له نه و ورغلی او مبارز خان دا خبره ورته په زړه کې غوټه کړه. هغه وخت مغل همايون يو واری بيا ټول پنجاب نيولی ،تر ډيلي سيمه يې په لاس کې وه او په اگری کې د واکمن په توگه پر تخت ناست و.

عادل شاه (مبارز خان) اوس په لکهنو کې خپل ځواکونه راټولول اوله کوموافغانانوچې په وېره او يا يې نه خوښيدل هغوي سره يې سمه دمه دښمني کوله. د عمر خان او دده له وروڼو يې ټول جاگيرونه واخستل نودوي پوه شول اوددی لپاره چې مبارز خان راضي کړي ، لکهنوته ورغلل. هلته مبارز خان ددوي د نيولو او په بندي خانې کې د اچولو امر وکړو. خوعمر خان ته چا ژر خبر راوړواو ده د خپلې کورنۍ سره د گجرات د بهټه راجپوت حاکم سره پناه واخسته. هغه دده هرکلی وکړو، د خرڅ لپاره ورله زمکې ورکړې او دې هم هلته پاته شو.

د همايون د واک موده دده په مړينې ختمه شوه خو دده زوی اکبر باچا د خپلو پت منو اميرانو په ملاتړ پر تخت کښېناستو. افغانان د يو راجپوت هيمو چندرا په مشرۍ د پاني پت په مېدان کې بيا مغلوته مخامخ شول. په دی جنگ کې د عمر خان وروڼه هم شامل و. چې محمود او قاسم دواړه پکې ووژل شول او کمال خان ژوندې پاته شو. له دی جنگ سره په هند کې سوري واک پای ته ورسيدو.

عمرخان د خپلووروڼو په وژنه دومره خفه و چې د مغلود واک په سيمه کې ژوند کول يې خوښ نه شو اود۱۵۵۶ م په پای کې د خپل عيال سره بيا د گجرات مرکز احمداباد ته ولاړو. هغه وخت دده زوی دولت خان د وو کالو و. احمد اباد ته په لاره دوي د مالوې نه تېر شول چې هغه وخت شجاعت خان پکې واکمن و. ده

چې د عمر خان د قافلې اسونه او پيلان وليدل نو حرص په مخه واخستو او له ده يې ښه اسونه او پيلان په زوره وگرځول. عمر خان هغه وخت ورسره جنگ کول مناسب وونه گڼل او وړاندی ولاړو خو شجاعت خان پښېمانه شو او ورپسې يې د تاوان په توگه يو زر روپۍ وروزغلولې. عمر خان ددی پيسو اخستل خپل سپکاوی وگڼلو اود مننی سره يې ورله بېرته واستولې.

په ۱۵۶۱ م کې اکبر باچا د ماشومتوب له درشله وتلې اود خپل سرپرست او استاد بېرم خان د پنجو نه د وتلو لپاره يې لاس پښې وهلې. بېرم خان د مغل سلطنت د ساتلو لپاره پښتنو ته امتيازات ورکول. ددوي لوی سرداران چې يو وخت د لودي باچاهانو د تخت پای ټينگې کړې وې اوس د مغلو سره مله و. پدی کې عالم خان لوانی، شهباز لودی، دولت خان لودی، محمد خان نيازي، ناد علي مېداني، حسن خان بېټني، مبارک خان کاکړ، عمر خان افغان، بابو منقلي، غازي خان مېداني او فتح خان سور شامل و. اکبر باچا د بېرم خان سره له يوې شخړې وروسته، هغه نه ټول اختيار واخستو او دې يې حج ته ورواستوو.

هغو پښتنو سردارانو چې په بنگال او اړيسه کې يې تر هغې مغلوته غاړه نه وه ايښې، سلېمان کرلانی ، داود خان، قتلو خان، او عيسا خان و. اخواپه گجرات کې د لودی پښتنو د بغاوت اود جنگونو له کبله اکبر نشوکولی چې بنگال او اړيسه ته ولاړ شي او تر ۱۵۷۳ م دا سيمی خپلواکه وې. د لوديانود وخت زيات تره پښتانه اميران هغه وخت په گجرات کې راټول و چې يوه خپلواکه سيمه وه. د عمر خان اخښې (د مېرمنی ورور) عالم خان هغه وخت په احمد اباد کې دده کوربه و. دده په هلو ځلو ورته ملازمت پيدا شو خو عمر خان د پښتنود مشر شېر خان فولادي سره اړيکې جوړی کړی چې د پټنی نه ورغلي د شېر شاه پاته شونې پښتانه يې په ځان راټول کړی و.

مغل باچا اکبرنه غوښتل چې په دومره لوی شمېر پښتانه دی يو ځای په گجرات کې پاته وي. دده مورخينو ليکلي چې هلته دی اميرانو به مدام د يو بل سره ناندرۍ وهلی، تر دی چې ددی ځای واکمن اعتماد خان وويريدو او اکبر ته يې پيغام ورواستاو چې دده مرستی ته دی راشي. هم هغه وه چې اکبر د خان کلان په مشرۍ يو لوی لښکر د گجرات د نيولو لپاره ورواستاو او اخر دا صوبه په مغل سلطنت کې شامله شوه. د ځوانۍسن ته د رسيدو سره دولت خان د پلاراوماما نه بېل د گجرات د يو بل لودی امير حاجي خان سره ملازمت وکړو. ددی ټولی کورنۍ ځانگړتيا په دی کې وه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوي به ديني او دنياوي دواړه زدكړې كولى. دولت خان ته په احمد اباد كې د"اوټاوه" جاګير په برخه ورسيدو . ده د يو بل امير هېبت خان لور بي بي راجي جيو راواده كړه.

خو د مغلو پر ضد د پښتنو بغاوت سوړ نه شو او د شېر خان فولادي په مشرۍ پښتنو هغه كلا محاصره كړه چې مغل امير اتكه خان پكې تم و. ددې خبر په اوريدو اكبر باچا په ۱۵۷۲ م كې پخپله د اګرې نه احمد اباد ته روان شو . په نهو ورځو كې يې هلته ځان ورسوواو په يوسخت جنګ كې پښتانه مات شول . په دې جنګ كې عمرخان هم ووژل شو چې د باغيانو په صف كې ولاړ و. په داسې حالاتو كې مغل به د باغيانو كورنۍ نه غچ اخستو. له دې ويرې د پلار د مړينې سره دولت خان د ټولې كورنۍ سره د احمد اباد نه ووتلو او د سورت د راجه سره يې واړول. د سورت راجه دده هركلى وكړو اودى يې خپل مشاور وټاكلو.

په ۱۵۷۷ م كې د ګجرات حالات ښه شول نود دولت خان پير، ابو تراب ورپسې پيغام ورواستاو چې بېرته خپل وطن (ګجرات) ته راشه. دولت خان يو واري بيا ګجرات ته ورغلو نو د ابو تراب په هلو ځلو د مغل والي خان اعظم محمد عزيز كوكه سره معرفي شو. ده پوځي صلاحيت او علم سره، ښه اخلاق هم لرل نو ډېر ژرد مغل والي، نږدې ملګرو او اميرانو كې شامل اود "چله وار" نيمه پرګنه ورله د جاګير په توګه وركړى شوه. كله چې اكبر باچا خان اعظم اګرې ته بېرته راوبللو نوده دولت خان هم له ځانه سره بوتلواو په هغه سفر كي د دولت خان مېړانې سندرو ته كډه وكړه.

د اكبر باچاپه تاريخونوكې دا خبره بيابيا كيږي چې ده پښتانه ډېر ونازول اودوي ته يې زمكې او جاګيرونه وركول خو په حقيقت كې داځايونه دومره لرې پرتو سيموكې و چې بل څوك به ورته نه تلل. د جهاړكهند ، اړيسه او د بنګال كې په ځينو ځايونو كې دومره ګڼ ځنګلونه و چې په هغې كې كور جوړول ګران و. په زمكې دكروندې لپاره دوي مجبورو چې په جونګړوكې ژوندوكړي، دخټوكلاګانې جوړې كړي او د وحشي ځناورو نه ځان وساتي. هغه زمكه چې پخوا به پكې يوه نه وه ګرځيدلې د هغې اړول ګران وې او دا هر څه به زيات وخت په انساني مټوكيدل. ځينو ځايونو ته به په مياشتو بهرني خلك نشول رسيدې. اكبر به په افغانانو شك كاواو كه څه هم د خپل پلار همايون سره د شېر شاه سوري جنګونه ده پخپله نه و ليدلي خو د هغه پاته شوني افغانان يې ليدل ، چې د هند په ختيځ او جنوب كې يې جنګ ته بډې وهلې

وی.

پښتنو سردارانو زور لګوو چې ددوي جاګير اوزمكې دې په پنجاب كې وي، چې پښتونخوا ته نږدې واو دوي ورته په اسانه ورتلاى شول. خواكبرنه غوښتل چې پښتانه په اقتصادي توګه قوي اوبيا سر راپورته كړى. په آيين اكبري كې ليكلي دي چې ۴۵ پرګنې داسې هم وې چې د اكبر پر وخت د پښتنو زميندارانو سره وې. په دې كې زيات د ډيلي اود اګرې په صوبو كې وې.

اكبردا هم ليدل چې پښتانه په مغل دربار كې ناارمه وي. ددوي لپاره مغلو ته سر ټيټول عيب ښكار يدو. څوك چې به يې دربار كې ځان ته نږدې كړل هغوي چې هر وختې موقع پيدا كړه، ترې باغي شول. د سكندر خان سور زوي عبد الرحمان سور او غازي خان تنولي چې په ۱۵۵۷ م كې ده ته تابع شول، د مان كوټ د نيولو نه وروسته په ۱۵۶۰ كې د بېرم خان سره په بغاوت كې شامل شول او په سمبهل او پټنه كې يې ورته جنګ پيل كړو. د سلېمان كراني وراره جنېد كراني مغل دربار ته ولاړواو اكبر ورله په "هندان" كې جاګير وركړوخودې ګجرات ته وتښتېدو او په ۱۵۷۲ او ۱۵۷۳ كې يې هلته د مغلو سره جنګ وكړو . ګجرات د مغلو لاس ته ورغلو نو دې بهار ته ولاړو او هلته يې جنګ وكړو. د سكندر سور يو بل زوي محمود خان سور او د عادل شاه زوي حسېن خان هم په ۱۵۷۲ م كې د اكبر د دربار نه ووتل، بېرته ورتسليم شول او ۱۵۷۴ م كې ترې بيا وتښتېدل.

په مغل دربار كې لږوافغانانو ته مهمې چوكۍ وركړې شوې وې. د اكبر ۴۱۵ منصب داران و چې يولس پكې پښتانه و. په آيين اكبري كې ليكلي دي چې هغه وخت ۵۱ هندوان په لوړو منصبونو ټاكلي و. بل خوا د پښتنو لوې شمېر د مغل په پوځ كې د جنګيالو په توګه ځانونه ورګډول او مغلو به ددوي له جنګي صلاحيتونو كار اخستو. دده پاليسي دا وه چې د جنګ لپاره ترې كار واخله خو په مهمو عهدو يې مه اخله.

په هند كې بل جنګيالي قام د راجپوت هندوانو و چې اكبر د ودونو د لارې ورسره خپلوي وكړه او لوړې عهدې يې ورله وركړې . هغه هڅه وكړه چې افغانان د نورو قامونو سره ودونه وكړي او خپلې لونه دوي ته وركړي خو دا هغه مېدان وچې دې پكې كاميابه نشو. پښتنو په نورو قامونو كې ودونه نه كول. د مغل په پوځ كې د سپرو پوځيانو معاش د نورو سره برابر و او هغه كومانډانان چې ددوي په سرټاكل كيده ، ورسره يې ښه چلن كوو. خو داكبر يو قانون دا وچې يو پښتون عسكر ته به د كال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورو زرورو‌پو نه زياتي پيسي نه ورکول کيږي. دا هغه پاليسي وه چې ډير پښتانه پرې خفه و.

په اگرى کې مغل واکمن د دولت خان د صلاحيتونو او پوځي انتظام نه کار واخستو. ده ته يې د شاهي قواو مشر او سپه سالار مرزا خاني سره يو ځاې د پوځي ډلو د جوړولو دنده وسپارله. دولت خان د توريې مېړنى و او په جنگونو کې به د سپه سالار سره مله و. په ۱۵۸۸ م کې د دکن سلطان مظفر شاه(دريم)د ځلورو زرو عسکرو سره په گجرات کې د اکبر پاچا پر ضد پاڅون وکړو . اکبر خپل والي عبدالرحيم خان ته د اگرى نه امر وکړو چې تر څو ورته کومک نه وي رسيدلى، هيڅ جنگ ونکړي. خو دولت خان والي ته مشوره ورکړه چې که برى دى ومونډلو نوپه دى کې به نورهم درسره شريک وي، که غواړى چې دخان خانان منصب درسره پاته شي نو پخپله دا جنگ وگټه. عبدالرحيم خان د لښکر ټول انتظام د دولت خان په لاس کې ورکړو چې دا سيمه يې ورته ونيوله . کله چې خان خانان لاهور ته ولاړو نوپه گجرات کې يې خپل نايب دولت خان وټاکلو. وروسته د سنده صوبه هم د دولت خان پر مټ مغل سلطنت کې شامله شوه نو اکبر هغه ته د دوو زرو عسکرو منصب او نور اعزازات ورکړل. په ۱۵۷۹ م کې دولت خان د رنتهمبور په کلاکې و چې دده دويم زوې پير خان وزير.يدو. راتلونکي ديرش کاله دولت خان دخان خانان په ملازمت کې و او د هغه سره يې دومره نږدى ملگرتيا لرله چې په هر يو جنگ کې به يې دې له ځانه سره بيولو. دى د شهزاده مراد سره د دکن د نيولو لپاره هم ورواستول شو . د مراد د مړينې نه وروسته دى د شهزاده دانيال لوې مله او منصب دار وټاکل شو او د احمد نگر په جنگ کې يې د خپلو دوو زامنو مېا محمد خان او پير خان سره يو ځاې د جنگ په مېدان کې مېړانه وښودله.

پير خان پخپل انتظامي صلاحيت د اکبر باچا د باور وړ شو او په ۱۶۰۰ م کې يې دملتان والي وټاکلو. هغه وخت د پارس باچا په کندهارد حملې گواښونه کول او دوه کاله وروسته کله چې شاه عباس د کندهار په کلا حمله وکړه نو خان جهان دربار ته وبلل شو او ورته په کندهار د يو ناممکن دفاع د تياري لپاره امر ووشو .

دولت خان د يو څه مودى لپاره د احمد نگر والي هم پاته شو. دى په ۱۶۰۱ م کې مړاوپه برهان پورکې يې خښ کړو. دده په مړينې د هغه وخت مورخينو وليکل " که سل دولت خان زيږ.يدلى واې نو ددى يو د مېړانى سره يې نشو برابرولى". د هغه په مړينې اکبر باچا وويل " نن شېر شاه له دى نړۍ رخصت شو"

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ رکن الدین

۱۶۰۵ م کال دي او مغل باچا اکبر د هندوستان پر تخت پنځوس کاله حکومت نه وروسته د اګرې په کلا کې د ژوند وروستۍ سلګۍ وهي. د ده کټ ته یو خوا دده د امېرور ورور مان سنګه ولاړ دي او بلی خوا ته يې با اعتباره سردار خان اعظم مرزا عزیز کوکه دی. د باچا لمسی شهزاده خرم کله دده کټ ته او کله بهر په دالان کې د نورو سردارانو خوا ته ورځي. ده خپل پلار شهزاده سلیم پسی پیغام وراستولی دی چې په شاهي مانۍ کې سازش روان دی .

مان سنګه او خان اعظم غواړي چې د شهزاده سلیم زوې خسرو دی د اکبر باچا ځاې ناستې اعلان شي. دوي د اکبر باچا هغه خبره پر ځاې کوله چې د خپل زوې شهزاده سلیم د بغاوت پر وخت يې کړې وه. سلیم نافرمانه او کمزورې واو یوځل يې د پلار پو ضد بغاوت هم کړې و. خواوس دی د باچا یواځیني ژوندي زوې او ځاې ناستې و. دسلیم ورونه دانیال او مراد په دکن کې مړه شوي و. په مغل سلطنت کې د ځاې ناستې قانون نه و او هر څوک چې به برلاسی شول، پر شاهي تخت به کښېناستو. اکبر باچاوس د خبرو کولو هم نه و چې د خپل زوې سره کیدونکې ناانصافي مخه يې نیولې واې. سلیم چې د پلار د ځنکدن خبر تر لاسه کړو نو د اګرې کلا ته وروخوزیدو خو په لاره ورته بل خبر د خپل زوې خرم له خوا ورته راورسیدو چې دده مېرنې ورورخسرومرزا اوس پر باچاهي تخت ناست دی او خلک ورته سر ټیټوي. د هند په سیاست کې هغه وخت دا کار د سلیم د مرګ اعلان و.

شهزاده خرم چې کله خپل ځان هم په خطر کې ولیدونو له کلا يې پښې وویستې. دواړه پلار او زوې په یوکشتۍ کې له جمنا سیند پورې ووتل او نږدی وه چې له اګرې تښتېدلی واې چې د شهزاده سلیم یو منصب دار رکن الدین ورته ډاډ ورکړ چې هم هلته دی ایسار شي. رکن الدین د اګرې په کلا کې دننه څو پښتانه پیژندل او پوهیدو چې هغوي به چرې هم خسرو د باچا په توګه نه مني. هلته سلیم ته پت من کسان هم واو د شپې په تیاره کې د یوی او بلی ډلی خلک په دالانونو کې خپلی پرې ته ځانونه رسول. .

سلیم د رکن الدین مشوره وومنله او هم هلته په انتظارشو. څو ساعته وروسته رکن الدین ته خپلو ملګرو خبر راوړو چې د اکبر باچا پت منو پوځیانو هغه سازش ړنګ کړو او شهزاده خسرو د نورو باغیانو سره له کلا تښتیدلي دي. سلیم ددی خبر په اوریدو د رکن الدین مننه وکړه او کلا ته د خپلو ملاتړو سره وردننه شو. اته ورځې وروسته سلیم د هند پر تخت د جهانګیر باچا په لقب کښیناستو. ورپسې د خپل زوې خسرومرزا د نیولوپاره تر پنجاب ورپسې ولاړو، دی ونیول شو، په اګرې کې يې بند، په سترګو ړوند او اخر د خرم په وېنا په زندان کې ووژل شو. ځینې تاریخي سرچینې واي چې د مارچ په څلورمه په ۱۶۲۲ م کې یوه شپه خرم بندي خانې ته ورغلو او خپل (میرنې) ورور ته يې مرۍ خپه کړه. په بله ورځ د هغه جنازه يې په ډېر درناوي وکړه او په عالم ګنج کې يې خښ کړو. عامو خلکو دده په قبر،ویر او ماتم کوو اود هرې جمعې په شپه به هلته ورتلل. د خرم په امر دده مړې هلته نه وویستل شو او د ګجرات اله اباد ته يې یوړو . کله چې دده مړې کومې ښاریې نه تیریدو نو خلکو به هلته ورله یو زیارت جوړاو چې هره جمعه به ورته خلک ورتلل. په اله اباد کې دده ښکلې مزار اوس هم شته.

رکن الدین د شېر شاه سوري د یو تکړه پوځي کوماندان شیخ عیسا زوې و، چې په ختټه بازید خېل و. شیخ عیسا د پېښور او د چارسدی تر منځ د ګیدړۍ نومی کلې اوسیدونکې و. د خپلو خدمتونو په بدل کې ورته مراد اباد او د میرټ تر منځ لویه زمکه ورکړی شوي وه چې هلته يې د خپلو شپږو زامنو، یوسف ، حسن، عمر، خضر ،داود خان او رکن الدین سره څو کلي اباد کړي و. رکن الدین تر ټولو مشر وچې درې زامن او یوه لور يې لرل. د مشر زوې نوم يې کمال الدین، د دوېم عبد الرحمان او درېم یونس خان و.

شهزاده سلیم د باچا کیدو نه وړاندی رکن الدین ته لوړ منصب او لوې جاګیرورکړی واو دی لا پخوا د جهانګیر نږدی ملګرو نه و. هغه ورته د شېر خان خطاب او د دریو زرو او پنځو سوو عسکرو منصب ورکړی و. د دی نه وړاندی رکن الدین د یو ازبک سره ملازمت کوو او په یو جنګ کې يې لاس غوڅ شوی و. ده د پېښورسره نږدې په بازید خېلو کې هم د خپلوانو سره اړیکې نه وې شلولې.

اخوا د دکن په برهان پور کې د لودی دولت خان زوې پیر خان د خپل کور مخی ته په باغ کې ناست و. د ورور دواړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یتیمان عزیز خان او بهادر خان ورسره و . هلته د مړي د ختم او د دعا نه وروسته خلک خپلو کورونو ته تللي وخو یو څو تنه ایسار و. د ده ورورمحمد خان تري تم و او یواځې د سر وبښته یې په ځنګله کې موندل شوي و چې د پیر خان زړه یې له نړۍ تور کړو. محمد خان څو ورځې وړاندی په مجذوب حالت کې له کوره وتلی او په لاره د سیمی ګونډ او بهیل قبایلو وژلی و. پیر خان د سیمی له خلکو د ورور بدل اخستی و او ډیر یې له توري ایستلي و. هغه ته د مغل باچا جهانګیرلـه خـوا ایلچي رارسیدلې و . په دکن کې د نورو امیرانو سره پیر خان ته هم نوي باچا د یو خلعت، او اس په ورلیږلو خپل دربار ته د راتلو امر کړی و. پیر خان لکه د خپل پلار دولت خان د توری مېړنی، په دیني علم سمبال واو د ښو اخلاقو خاوند و. دی د برهان پور نه روان شو او مخه یې اوس لاهور ته وه چې جهانګیر پکې مېشت و. کله چې دی دربار ته حاضر شو نو باچا ورلـه د خلعت خاص نه علاوه یو مرصع خنجرهم ورکړو او دی یې پخپلو خاصو سردارانو کې شامل کړو. څو ورځې یې پیر خان دربار ته رابللو، د دکن حالات یې پوښتل اوکله چې دده قابلیېت یې ولیدو نو ده ته یې د صلابت خان (د اوسپنی په څېر کلک) خطاب او دوه هزاري منصب ورکړو.

جهانګیر باچا په اوړي کې د کابل د سفر هوډ وکړو او پیر خان یې له ځانه سره بوتلو . په دی سفر کې به هره ورځ د پیر خان صلاحیتونه او د هغه استعداد نه خبریدو. دری میاشتې وروسته چې دی بیرته لاهور ته وګرځېدو نو هلته یې ده ته نه یواځې د خپل زوې ، " فرزند ما " په ویلو د خان جهان خطاب ورکړو،بلکه دده منصب یې پنج هزاري کړو. په ١٦٠٧ م کې دوي بېرته کابل نه راغلل . جهانګیر ملا احمد ته امر وکړو چې د پیر خان لپاره یوه خاص انګشتري جوړه کړي . په دی لیکلي و.

" فرزند خاص شاه شداز قدرت الله.

خان جهان مرید جهانګیر بادشاه

ښاي دا شعر پخپله د جهانګیر وي. په دی موقع پیر خان د ځانګړو سوغاتونو سره ولمانځل شو. د مرواریدو لړۍ، اسونه، خلعتونه، دومره چې ببلګه یې چرته نه وه لیدل شوی. له دی وروسته پیر خان له خلکو هېر شو او د خان جهان نوم په تاریخ کې پاته شو. په باچا دده اغیز دومره وچې خلکو جهانګیر ته که څه خبره رسوله نو خان جهان ته ورتلل چې سفارش یې وکړي.

د باچا کیدوسره ، خپلو پت منو امیرانو ته د منصبونو ویشلو وروسته جهانګیر خپلو دښمنانو ته د سزا ورکولولپاره مټې

راونغښتې. د شهزاده خسرو په هغه بغاوت چې د اګری په کلا کې یې د اکبر باچا په مړینې کړی وه، جهانګیر داسی فکر کاو چې دخان اعظم پکې لاس و. د هغه سره یې لیدل بند کړل او نږدی وه چې ټول القاب اوامتیازات یې تری اخستی واې چې خان جهان باچا ته د هغه وکالت وکړو، دلایل یې ورکړل ، د هغه د پلار شمس الدین محمد اتکه خان نېکي یې ورپه یاد کړه او دا چې د هغه مور دده څومره خدمت کړې و . هم دده په وېنا باچا د خان اعظم زوړ منصب او جاګیر ورته بېرته ورکړل او ده ته د سزا ورکولو فېصله یې بدله کړه.

په دی سازش کې د شهزاده خسرو ماما مان سنګه هم شامل و او جهانګیر د راجپوت قام نه دومره زړه تور شو چې ددی د هرغړي د وژلو هوډ یې وکړو. په دی موقع هم خان جهان باچا ته د مان سنګه پخواني خدمتونه ورپه زړه کړل او د راجپوت قام د ښوکارونو او ددوي د مثبت ونډې یادونه وکړه. باچا دا خبره هم وومنله او په دکن کې دمان سنګه جاګیر یې ورته بحال کړو. خان جهان د خپل پلار دولت خان د ملګري خان خانان په اړه هم د باچا په زړه کې رخه لیرې کړه. په هغه دا تور وچې ده عنبرحبشي ته په دکن کې ډېرې پرګنې جاګیر ورکړې اوله کبله یې هلته ډېر اغېز پیدا کړې و . هغه له خپلو اختیاراتو ناوړی ګټه اخسته . باچاعنبر اګری ته راوبللو او ترینه پوښتنې پیل شوې. خان جهان ډېر په جرات دخان خانان وکالت وکړو . جهانګیر ته یې دده د پلار او نیکونو هغه خدمتونه ورپه زړه کړل چې د بابر، همایون او د اکبر په وخت یې په تېرو څلویښتو کالو کې دده کورنۍ ورته کړي و. داسی ښکاري چې خان جهان په خبرو کې تکړه او د یو وکیل په حېث به یې داسی دلایل ورکول چې خلک به یې قانع کړل.

د جهانګیر د تخت پر کښېناستو درېم کال دلیپ راې د خپلو اختیاراتو نه ورتیر شو اونږدی زنداني شوې واې خو د خان جهان په وېنا هغه ته معافي ورکړې شوه. ډېرو نورو امراو خپله خبره دده د لاری باچا ته رسوله او هم دا وه چې باچا غوښتل ده ته د سلطان لقب ورکړې شي او دې د غسل خانې په امراو کې شامل شي. خو هغه دا عهده او لقب قبول نه کړل. دا هر څه د نورو درباریانو او امیرانو د حسد باعث ګرځېدو چې د افغانانو اغېزو ته یې د خطر په سترګه کتل او باچاته به یې د شیر شاه سوري وخت وریاداوو. یو ځلې امیر لاامرا شریف خان د جهانګیر د باچاهۍ په شروع ورځو کې ورته مشوره ورکړه چې ټول پښتانه دې د مغل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطنت نه وباسي. ځکه چې دوي د مغلو د دښمن په توګه را زیږیدلي دي. ددی په نتیجه کې د فرمانونود لیکلو کار پېل شو خو بیا خان اعظم باچا ته ددی کار نتیجې په ګوته کړې نو لاس په سر شو.

خان جهان په ۱۶۰۰ م کې دملتان والي ځکه وټاکل شوچې ایرانیانو په کندهارد حملې ګواښونه کول او دوه کاله وروسته کله چې شاه عباس د کندهار په کلا حمله وکړه نو خان جهان دربار ته وبلل شو او ورته په کندهار د یو ناممکن دفاع د تیاري لپاره امر ووشو . کله چې پښتانه خبر شول نو ډېر خلک پرې راټول شول.

دکن د هند جنوبی برخه او د سمندري تجارت یو مهم مرکز و. اکبر باچا دلته څو ښارونه نیولي و چې پکې د ده زوې دانیال حاکم و. ددی سیمې ساتنه په دی ګرانه وه چې ځای قبایلو د مغلوواک نه منلو . د دانیال د مړینې نه وروسته د جهانګیر بل زوې شهزاده سلطان پرویز دی سیمې ته ورواستول شو خو هغه هم ناکامه شو. هلته دعنبر اولس راپورته کړی او د مغلو ډېری زمکې او پرګنې یې نیولې وې. باچا دپورا دکن سیمه نیول غوښته اوځینوامیرانو ورته مشوره ورکړه چې خان جهان د دکن سره بلد و نو پکار ده چې د شهزاده پروېز د پوځي مشاور په توګه ور سره ولاړ شي. باچا په دی خوشاله نه و ځکه خان جهان له درباره لېری لېږلو ته یې زړه نه و خو داخبره یې ومنله. ښای نورو درباري امیرانو غوښتل چې خان جهان له باچا لیری شي او په دی توګي یې اغیزه کمه شي.

د دوو میاشتو د سفر نه وروسته خان جهان د مغل پوځ د تازه ډلو سره برهان پور ته ورسیدو اود دکن د لومړي جنګ لپاره یې مورچې ونیولې. د عنبر جنګیالي د سیمې سره بلد او چریکي جنګ یې کوو. ده سره په لوی شمیر برګي قبایل مله و. یو وخت هلته د سختی ګرمۍ له کبله په مغل لښکر کې د خواړو او د اوبو کمی پیدا شو . خان جهان د نواب سپه سالار او نورو امراو سره د بالا ګهاټ سیمې د یوکلي په څنډو ایسار و . ځای خلکو وربانـدی غله او نور شیان ډېرګران خرڅول . څو ورځې وروسته برسات پېل شو او خواړه نور هم کم شول . د شاو خوا برګي قبایلو به په نهرو مغلو پوځیانو حملې کولی تر دی چې د پوځ مورال راټیټ شو او د یو بل سره به ونښتل. خو عنبر ددی موقع نه هیڅ ګټه وانخسته او د صلح لپاره یې خواست وکړو. شهزاده پروېز او خان جهان صلح ته راضي نه و خو اخر یې حالاتو ته وکتل او په دی شرط روغه

وشوه چې د شهزاده دانیال پر وخت چې د بالا ګهاټ نه احمد نګر، جالنه او مونګي پټن پوری کومې پرګنې وې هغه دی بېرته دوي ته ورکړی شي.

د روغې نه وروسته شهزاده پرویز برهان پورته مخه کړه او څو ورځووروسته د جهانګیر په امراګرې ته روان شو. د دکن ټول مالي ملکي او پوځي اموریې خان جهان ته وسپارل چې تریوکال یې دا دندې سر ته ورسولی. په برهان پورکې د کومو خلکو زمکې چې د برګیانو د بغاوت پر وخت ددوي له لاسه وتلی وي، خان جهان هغه بېرته ورله ورکړې . خو جهانګیر د دکن د حالاتو نه مطمین نه وځکه په دربار کې د هغه مغل امیرانوورته غوږ کې دا خبره څڅوله چې دومره لویه سیمه دپښتنو په لاس کې نه وه پکار. باچا، خان اعظم (مرزا کوکلتاش) دکن ته ورواستاوچې د خان جهان نه ټول انتظام پخپل لاس کې واخلی. داسې ښکاري چې یا خو جهانګیر وربانـدې اعتماد نه کوو او یا بیا ددکن انتظام یواځې خان اعظم کولې شو ، باچا اوس هم عنبر ته سزا ورکول غوښته او فرمان یې جاري کړو چې د شمال لوېدیځ نه دی په دولت اباد حمله ووشي.

د دکن ددوېم جنګ تیاري وشوه. شهزاده پروېز او خان اعظم یوی خوا، او خان جهان له بلی خوا نه د برګیانو د حملو د مخ نیوي لپاره ورغلل. په دی غرنۍ جنګ کې شلو زرو برګیانو چریکي جنګ کاو چې د غرونو په غارونوکې یې بارود اووسله پټه کړې وه . کله چې خان جهان د خپل پوځ سره "دیهاري" ته ورسیدو نو هلته ځای اوسیدونکو ورته مورچې نیولی وې. خان جهان په یوه بله لاره بالا ګهاټ ته ورسیدو. هغه وخت دې وړاندی، د مان سنګه پوځ په منځ کې اوراجه صورت سنګه د خان اعظم سره ورپسې و. په سخت باران کې دوي ورووړو دولت اباد ته وخوځیدل. اخوا هغه ځواک چې د عبدالله خان فدوي په مشرۍ کې دوي سره یوځای کیدو، له وړاندی رسیدلی و خو انتظار یې ونکړو اوپخپل مخ سر د دولت ابادنیولو لپاره روان شو. په لاره کې د یوی تنګی درې نه د تیریدو پر وخت د عنبر پنځوسوزرو عسکرو وربانـدی حمله وکړه . دوه درې ورځې سخت جنګ کیدو خواخر مغل تېښتې ته اړشول.

دمغل د پوځ مشرانو اوس د یونوی جنګي پالیسې لپاره مشوره وکړه. مان سنګه او نورو ویېل چې د برسات او د خوراکي موادو دکمي له امله پکار ده چې دوي بېرته برهان پور ته ولاړ شي. خو خان جهان ویل که تاسو بېرته ځئ نو ولاړ شئ، زه نه شم تللې. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ځایه څو میله شا ته په " ترتم" نومی سیمه کې د مغلو یو بل لښکر پروت و. مان سنګه خان جهان ته مشوره ورکړه چې دې دی د هغه لښکر سره یو ځای وړاندی ورشي. خو خان جهان په دی هم راضي نه شو، بېرته ګرځېدل ورته ناځواني ښکاريده. اخر ټولو ورته مینت زاری پېل کړې او په بله ورځ دی ترتم کې د خواجه ابوالحسن د لښکر سره یو ځای شو. درې شپې هم هلته د برګیانو له خوا وربانديې ګولی وريدې خود دکن د جنګ څه فېصله نه کېده او خان جهان د یولوې حملی لپاره ناقراره و. اخوا د" ملکاپور" نه ورپسی بیا بیا د شهزاده پرويز او د خان اعظم لیکونه راتلل چې برګیانو سره جنګ مه کوئ. مان سنګه او خواجه ابوالحسن پوهیدل چې دوي د شهزاده خبره که وونه منله نو ورته جنجال جوړیږي. خان جهان ورته وویل چې ماته باچا د دکن د نیولو امرکړې دې او زه اختیار نه لرم چې بېرته ولاړ شم. اخر مان سنګه او خواجه ابوالحسن باچا ته یو لیک ورواستوو چې خان جهان بېرته ګرځېدو ته تیار نه و خو ددی امکان نشته چې دومره لږ پوځ سره دی دکن فتح کړو. که مقابله وشوه نو نتیجه به زمونږ ماته وي. که باچا سلامت زمونږ په بېرته ګرځېدو خفه کیږي نو ددی پړه مونږ پخپله غاړه اخلو.

په هغه ورځ د خان اعظم له خوا هم یو لیک راغی چې د بیجا پور حاکم عادل شاه دکهنې په یو لیک کې د صلح خواست کړی دې نو ځکه ده دمغلو ټول لښکر ته د بېرته راستنیدو امر وکړو. د روغی نه وروسته خان جهان برهان پور ته ولاړواو هم هلته پاته و، تر څو شهزاده پروېز د خان اعظم په مشوره ور ته د خلعت او نورو امتیازاتو سره د "بیرار" انتظام وسپارلو. باچا هم په دی فېصله خوشاله واو هغه ته يې د لیک سره ځینې پرګنې په انعام کې ورکړې. خان جهان ډېره موده په بیرار کې پاته شو دده د علم سره مینه وه او لوې شمېر د تصوف کتابونه به ورسره و چې دده په محفلونو کې به خلکو په زوره ولوستل او وربانددی به تبصرې کیدی.

جهان او جهانګیر

په ایلچپور (دکن) کې د لمر خاته سره خان جهان د خپل کور نه بهر دیوان خانی (حجری) ته ولاړو چې په یو باغ کې يې جوړ کړې و . هلته ځینې خلک دده سلام ته حاضر شوی و. دوي يې رخصت کړل نو هغه چار واکي چې د حکومتي کارونو لپاره ورغلي و،ده سره کښېناستل. د دکن د بیلا بیلو سیمو د پوځي امورو په اړه خبرونه ورته واورول شول. یو څو مهمو لیکونو ته د ځواب لپاره يې هلته ناستو علماو نه مشوره واخسته اودری ساعته وروسته دی بیرته کور ته ورغلو. هلته د کورد غړو سره يې ډوډۍ وخوړه، په جومات کې د ماسپښین له لمانځه وروسته بیا دیوان خانی ته ولاړواو پاته کارونه يې سر ته ورسول. نن ماځیګرله لمانځه وروسته په باغ کې د کفترو د الوت سیالي وه او ډېر خلک ورته راټول و. د ماښام د لمانځه پر وخت جمع وشوه او خلک خپلوکورونو ته ولاړل. خان جهان بیا په دیوان خانه کې کښېناستو او دخپل استاد مولانا ابراهیم سره د نویو کتابونوپه اړه خبرې وکړې. په ځینومسایلو يې ځان پوه کړو او هغه سره د شپې د ډوډۍ خوړلو وروسته کور ته ولاړو. ده په وونی کې یوځل د ښکار لپاره ټاکلی وه او په یو تېز رفتار اس سپورد ملګرو سره به ځنګل ته تللو. یو کال او نهه میاشتې په برار کې يې تېر کړل نودجهانګیر باچا لیک يې تر لاسه کړو، چې زه درپسې خفه شوی یم بیرته دربار ته راشه.

د خان جهان وکیل بهګوان داس نومیدو . هغه ورته وویل چې اوس د خریف د فصل اخستو وخت دی او په داسی وخت کې ستا ورتلل به د اولس لپاره ستونزې جوړی کړي. ښه به دا وي چې د یوی میاشتی لپاره خپل سفر وځنډوه. خان جهان په دکن کې مغل سپه سالار ته لیک ورواستاو، نو هغه د اګری دربار ته عریضه ولیکله چې تر څو ددی صوبی ټول کارونه په پورا ډول سر ته ونه رسیږي او په دی تسلي وشي چې هر څه سم دي، خان جهان ته دی هم دلته د پاته کیدو اجازه ورکړې شي. ددی عریضې څو ورځې وروسته د شهزاده سلطان پروېز عریضه هم وررسیده. باچا دواړو ته ځواب ورکړو چې که داسی ده نو پیر خان دی په دکن کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایسار شي.

وروسته یوبل فرمان یې خان جهان ته ورواستاو چې د تهانېسر ضلع (ولسوالي) په غرونو کې دکول او بهېل زات ډاکوانو کورونه جوړ کړي دي او خلک په ازاروي. داسې مې اوریدلي دي چې بهادر ګجراتي هم دکن کې د ورننوتلو هوډکړې دې نو ضروري ده چې ته هلته ورشي او د بیرار د پرګنو په بدل کې هلته ځان له پرګنې واخلي. کله چې شاهي فرمان وورسیدو نو خان جهان دا شهزاده پروېز ته ښکاره کړو او د هغه په اجازه تهانېسر ته روان شو. د مغل باچا له خوا د یو امیر دبریالیتوب لمانځنه او د نوری زمکې د هوس دا یوه بېلګه ده. نه یواځې دا چې پښتانه، بلکه نور هم د ارامه او ښوکاله سیمو نه یې لیرې کړل، او هغو سیمو ته به یې ورواستول چې پکې ناارامي وه. هغه پرګنې (زمکې او کلي) چې پښتنو به اباد کړل، له دوي به یې واخیستل او بل ځای به یې ورله زمکه ورکړه. خان جهان تر یوکال د تهانېسر په پوځي کلا کې پاته شو او د باچا امر یې پر ځای کړو. بل کال یې بیا برهان پور ته وراستاوپه دی موده کې ځو وارې قیمتي خلعتونه او اسونه د تحفې په توګه ورولېږل.

خوجهانګیر د دکن د حالاتو نه راضي نه و او غوښتل یې چې پخپله ورسره ووینې. خان جهان پسی شاهي فرمان ولاړو چې ځومره ژر کولی شي دربار ته حاضر شه. باچا په دی وخت کې په اجمېر شریف کې لنډ محال پلازمېنه جوړه کړی وه. د لاری فاصله دولس سوه میله وه او خان جهان د دویشتو ورځو د سفر نه وروسته اجمېر ته و رسیدو. هلته دده هرکلی چې په کوم ډول ووشو ددی ټول حال د حیات افغاني لیکوال په دی ډول بیان کړي دې.

دی لا اجمېر ته نه و رسیدلی چې شهزاده خرم ورته یو عراقي اس او نوری تحفې ورواستولی. د ښار نه بهر باچا ورته خپل خسر مرزا غیاث الدین بېګ (د ملکې نورجهان پلار) د هغه زوې مرزا ابوالحسن اصف الدوله (د خرم خسر) او نواب مهابت خان د هر کلی لپاره واستول. دوي ځومیله وړاندی پخپله خوښه د هغه سره بدرګی لپاره ورغلل. د باچا سره د لیدو لپاره د ماځیګر د لمانځه نه وروسته وخت وټاکل شو دوي یې د اجمېر سره نږدې په ګورشاه کې یو ښکلی اراسته مکان کې ایسار کړل. ملکې نورجهان د ایراني مېوو ځو طشته چې په هغه ورځ ورته د مشهد نه رسیدلي و، او په شاهي مطبخ کې تیار شوي ځو ډوله خواړه د غرمې د ډوډۍ لپاره د سوغات په توګه ورواستول. د ماځیګر د

لمانځه نه وروسته پیر محمد د ځوځوانانو په بدرګه د یواراسته پیل اوبیلا بیلو سوغاتونو سره د باچا په خدمت کې حاضر شو . دلته باچا په دارلامارات خاص و عام کې چې د محل بهرنۍ غولی و د عامو خلکو په وړاندی راتلو او د عوامو سلام او درشن به یې ورکول. عامو خلکو ورته سوغاتونه ، هاتي، اسونه، اوښان او غوایان د ډالۍ په توګه او منصب دارانو او سرکاري اهکارو د خپلو خپلو سیمو رپورټونه وړاندی کول. دا چلن د اکبر باچا له وخته رواج شوی و. بیا لیکوال واي.

"کله چې نواب (پیر محمد) دی دیوان کې وردننه شو نو باچا یې له لیرې ولیدو او سر یې ورته ټیټ کړو. د باچا او دده تر منځ د یو غشي د ویشتلو فاصله وه چې نیم فرلانګ کیږي. د باچا د غږ په اوریدو، دی هغه ځای ته ورسیدو چې "کلان بار " نومیدو او یواځې وزیران او نور امرا به پکې ولاړ و. نواب هلته باچا ته درې وارې (فرشي) سلام وکړو، هغه ځای چې د ګلانو سبج (دکانچه) وربانده جوړ و او خلکو به باچا ته سجده کوله، هلته یې ورته سجده وکړه. د شاه د محفل بساط (فرش)یې په ادب بوسه کړو. هلته چې باچاپه جهروکه (ګېلري) کې ناست واشاره یې ورته وکړه چې بره راوخېژه. خواجه ابوالحسن چې د بخشي ګري په لوړ مقام ناست و د چغتاي دستور سره سم د نواب لاس ونیولو، بره یې بوتلو او د باچا د پښې د ښکلولوشرف یې ورته ورکړو. باچا پخپلو ګونډو ودریدو او نواب ته یې غیږه ورکړه. بیا یې دده تندی ښکل کړو او حال یې وپوښتلو. بیا دی (خان جهان) د جهروکې نه راښکته شو او پخپل ځاې ودریدو او دری ځلی یې بیا ورته ټیټ سلام او درې سجدی وکړې.

خان اعظم چې پخپل ځاې ناست و راپاځیدو او د نواب له خوا ورته ځلور لعل (یاقوت) پینځه لوې مروارید او سل جهانګیري اشرفۍ ډالۍ کړې او د شهزاده پروېز سلام او سجدات یې ورته وړاندی کړل. باچا به بیا بیا ترینه د سفر حال احوال پوښتلو تر ځو چې نورو کارونو ته یې هیڅ پام ونکړو.

کله چې لمر پریوتو نو د ځوکیدارانو او د محافظانو سلامي وشوه او (باچا) د ماښۍ دننه دولت خانه کې چې دیوان خاص نومیدو ولاړو. په سر کې شهزاده خرم ورته حاضر شو . بیا نور ارکان دولت، خان اعظم، نواب خان جهان اعتمادالدوله (غیاث بېګ) مهابت خان،خواجه ابوالحسن میر بخشي او ځینې نور ملګري . هلته هم ټول وخت د پیر محمد نه یې د سفر د تکلیفونو پوښتنی کولی . یو ساعت وروسته د دکن په معاملوبحث پېل شو. باچا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وويل، دا څوکاله کيږي چې زما په زړه کې خواهش دی چې ټول دکن دی ونيسم، نوضروری ده چې ددی صوبی ټول حالات دی راته بيان شي. مثلا دا چې شاهي پوځ کله چې په لومړي ځل په بالا گهاټ حمله وکړه نو بې له جنگه ولي بيرته وگرځېدو. دوېم ځل چې د عبدالله خان کومک وونه رسيدو نو ددی سبب څه و، او پوځ لپاره بېرته برهان پور ته د راگرځيدو فېصله، په تېره بيا مان سنگه دا فېصله په کوم مصلحت وکړه. د دکن د نورو معاملاتو د سر ته رسولو لپاره نواب سپه سالار(خان خانان) څه هلی ځلی کوي. پير محمد ډېر په احتياط باچا ته ټول حالات وويل. په دی مجلس کې يو تن د خان خانان مخالف و ده وويل تر څو چې خان خانان هلته موجود وي د دکن يوه معامله به هم سمه نه وي او دا صوبه به چری هم د مغلو لاس ته ورنشي. دی سړي نور هم غوښتل چې د خان خانان سپکاوې وکړي خو پير محمد خپل دلايل پيل کړل او وې ويل د دکن په معاملو په داسی محفلونو کې بی له سوچ او فکر خبری کيږي او هغه خلک چې داسی خبری کوي هيڅ د حالاتو نه نه دي خبر، که نه دخان خانان په وفا او کار کې هيڅ شک نشته. ځينې امرابی احتياطه دي او د دی خبرې نه د دکن واکمنو پوراپورا گټه اخستی ده . د دکن خلک په خلاص مېدان کې جنگ نه کوي، چې د شاهي پوځ ځوانان ورته خپله مېړانه وښاي. هم دا ده چې دکن نه فتح کيږي. خان خانان په دی گرم نه دی ځکه د هر کار لپاره يوخاص وخت ټاکلی وي. باچا وويل زه دا دی لس کاله کيږي چې په تخت ناست يم . د هغه وخت راهيسې تر نن پوری مې ډېر خلک دکن کې وټاکل ، لويه سرمايه مې خرڅ کړه خو د دی سره هلته حالت د لومړي ورځې په ډول دې. هر څوک چي راځي واي چې خان خانان هيڅ گناه نلري. ښاي دا خلک پخپله په حالاتو نه دي خبر که نه د زړه نه يې هڅی کړې وې نو دا سيمه به يې نيولی وې.

په دی وخت کې شهزاده خرم خبره راوچوله چې خان خانان د دکن امورو ته پام نه دی کړې . پلار ته يې وويل که اجازه وي نو زه به د گجرات له خوا او سلطان پروېز به د دکن (جنوب)له خوا پوځ کشي وکړي نو زما باور دی چې دا سيمه به ونيسو. ددی په ځواب کې خان جهان وويل شهزاده دی ژوندې ووسي، هغه د باچا مشر زوې او ځاې ناستې دې او د ډېرو کلونو نه په دی صوبه کې هڅه کوي. خانخانان دده اتاليق دې که دی د گجرات له خوا د دکن د نيولو لپاره ولاړو نو ددی دواړو زړه به مات شي چې گني دوي ددی کار جوگه نه دي. زما باوردې چې تر راتلونکي کال به د

دکن مهمات پورا شي. او شهزاده ته يې وويل تا ته دا مناسبه نه ده چې د خپل مشر ورور په اړه داسی خبری وکړې چې گوندی دکن ته پام نه کوي."

د حيات افغاني دا ليکنه د مغل دربار د غورځو پرزو او د دربار د سازشونو يوه انځوروراندې کوي. جهانگير يو عېش خوښوونکې، نازولې او جاه طلب انسان و. دزمکو نيول دده ارمان واود هند چار چاپېره يې لښکری لېږلې چې ملکونه ورته ونيسي. دده اته سوه ښځې وې چې ځينې نکاح شوې او نورې مينځې وې. په دی مجلس کې شهزاده خرم پخپل مشر ورور اعتراض کوي چې د پلار زړه ترې بد شي. د تخت د وراثت په اړه د نفرت زړي په دی محفلونو کې به کرل کيده. ښاي د خان جهان له خوا د شهزاده پروېزدفاع د خرم په زړه کې رخه اچولې وې چې پايله يې د هغه په وژنه تمام شوه.

په بله ورځ د خان جهان کور مخی ته گڼ خلک راټول و . د خپلو خپلوانو نه علاوه د هری طبقې کسان هغه ته د سلام لپاره ورتلل. د باچا ترور، (د اکبر باچا لور) خان جهان ته د رنگارنگ خواړو، ميوو او شيرينيو سل د سروزرو او سل نقری طشتونه د غرمې ډوډۍ ته وروا ستول. په ټول ښار کې ددی ډوډۍ کيسی کيدي. تر دی وروسته باچا به هره ورځ ده ته خلعت او سوغاتونه ورکول . په دی کې اسونه، جواهرات او نور شيان شامل و. تر ټولو هغه قيمتي او ښکلی اس و چې د ايران باچا شاه عباس حسېني د خپل سپرلي لپاره د عراق نه راغوښتی او جهانگير ته وروا ستولی و. شهزاده خرم چې د اسونو شوقي و، ډېر وغوښتل چې د پلار نه دا اس واخلې خو وريې نکړو هغه دا اس د خپل سپرلي ته ساتلي و خو او س يې دا خان جهان ته ورډالۍ کړو.

مغلو د دکن او هلته اوسېدونکو په اړه ډېرمعلومات نه لرل چې دا سيمه له نور هند نه توپير لري.

دکن (دکهشڼ) په سانسکرت ژبه کی جنوب لوري ته وايې ځکه چې داسيمه دهندوستان د گنگا د وادئ په جنوب کی پرته ده . که څوک د هند نقشه وگوري نوددی په جنوب کې يولوئ مثلث په سمندر کې غزېدلی دی. همدغه ددکن سيمه ده چی د يو لوې مېزپه شان دغرونو د دريو سلسلو په مينځ کی راښکېل شوې ده . ددکن د لوېديځ او ختيځ ساحلونه چی په ځايي ژبه کې ورته گهاټ وايې دوه سرحدونه لري . چی د سمندر نه ورپورته د هند ترجنوب پوری رسيږی. ددغې سيمې د لوېديځی غاړی غرونه لوړدی او د جنوب لوېديځ نه د لمدې هوا مخه نيسی. هم دا ده چی دلته باران لږ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مارچ له میاشتې بیاد جون ترمیاشتی پورې پکې هوا وچه وي. د دکن ختیځه برخه ټیټه ارتفاع لری ، له جون بیاداکتوبر تر میاشتې د باران اوبه پکی په بخاربدلیږي زیات سیندونه یې وروسته په بنګال خلیج ور ګډیږي خو په اوړي کې وچ شي.

مرهټه د هندي اریاي نژاده خلک دي. چې زیات تره د هند د اوسني مهاراشټره ایالت کې اوسیدل. دوي په وولسمی او اتلسمي میلادي پیړی کې د هند په جنوب ختیځ برخه کې ځان له سلطنت جوړکړو. دوي ته کله کله کهشتریه جنګیالي هم ویل کیږي او ژبه یې مراټهي ده. مرهټه توری په عام ډول د مهاراشټره کې اوسیدونکو لپاره چې په مراټهي ژبه خبری کوي کاریدله خو مراټهي ژبه نور قامونه هم واي ځکه دا د مرهټه تعریف نه شي کېدې.

مها په سانسکرت کې لوې او راشتي یا راشټه د ځاې یا د قام لپاره کاریږي. په دریم ..ق.م پیړی کې د اشوکا راجه پر وخت په ځینو لیکنو کې د راشټریکا (راشټرک، راشټریه) خلکو زکر شوی دی چې په دکن کې اوسیدل. د مرهټو ۹۶ قامونه و چې هر یو یې بیلا بیل نومونه لري.

د دولسمی پیړی نه وړاندی ددوي بېلا بېل مشران و خو په وولسمې پیړی کې دوي د چتر پتي شیواجي د مشری لاندې یو شول او په لومړي ځل دوي ځان ته د هند په جنوبي ساحلونو یو سلطنت جوړ کړو . د هغه د مړینې نه وروسته د مرهټو مشر به پیشوا نومیدو او د مغلو او نورو قامونو سره به تل په جنګ و.

په ١٤٨٢م کی د مسلمان بهمني سلطنت په ټوټی کیدودکن په پینځو مسلمان واکمنو ریاستونووېشل شوې و،چې ګولکنډه، بیجا پور، احمد نګر، بیدر، او بیرار نومېدل. د دکن په زیاتوځایونو کې د لرغونو مرهټه واکمنو له خوا، کلا ګانی او حصارونه جوړ شوي وو. پردغوکلاګانومسلمانانوداسی دفاعي برجونه ور زیات کړل چې له بهر نه د حمله کوونکولپاره یې نیول ګران وو. د دکن بهمني واکمنو د پارس (ایران) ، ترکي او ځینو اروپایي ملکونو سره تجارتي اوسفارتي اړیکي ټینګی کړی. برهان پور د ململ ټوکر، ګلداره وربېنمو او کمخواب چی د سرو زرو په تار به اوبدل کېدو، لپاره نوم لرلو او له دی ځایه به پارس، مصر، ترکیی، روسیې او پولېنډ ته استول کیدل .

دی مسلمان واکمنو د خپلې ساتنې اودفاع لپاره دختیځې او شمالي افریقې نه مرئیان راوستل اوهمداسې به بی شمیره عرب او ترک تجاران او عالمان د سمندر له لاری دکن ته ورتلل. خو د

فارس اغیزه پرې تر ټولو ډېره وه . د بیجا پور یو واکمن یوسف عادل شاه چی ماشومتوب یې په فارس کې تېر شوی و، د پینځلسمی پیړی په پای کې دجمعی په خطبه کې شیعه د دکن سرکاري مذهب اعلان کړ.

په دکن د مغلو حملې د اکبر باچا پر وخت پیل شوې وې. دده زوې شهزاده مراد د احمد نګر ښار تر دوو کالو کلا بند کړې و چې ددی نامتو ملکې چاند بي بي ورسره مقابله وکړه. چاند بي بي د خپل ماشوم زوې د سرپرستی په توګه حکومت کاو . خواحمد نګر په کورنۍ جنګونو دومره کمزوری شو چې اخر یې روغه وکړه او مغلوته د باج ورکول یې وومنل. د اکبر بل زوې دانېال هم هلته مړ شوې واوبیا د جهانګیرزوې پروېز د ټول دکن په نیولو کې پاته راغلې و.

د وولسمی پیړۍ په سر کې مغلو په برهان پورکې خپله پوځي چاونۍ جوړه کړه. هغه وخت دا ښار په اتلس کلومیټره مزکه کی غزېدلی وو. په ۱۶۱۶ م د نومبرپه میاشت کې مغل پوځ د شهزاده خرم په مشری د دکن د نیولو لپاره روان شو. دې د خپلې نازولي مېرمنې ممتاز محل او اولادونو سره د برهان پورپه کلا کې ایسار شو. دده مرستې لپاره په سیمه کې پاته مغل پوځ هم فعاله شو او په څو کالو کې بهمني سلطنت ړنګ شو. شهزاده خرم ، عبد الرحیم خان خانان د دکن صوبه دار وټاکلو او دده د کومک لپاره د مغلو دېرش زره سپاره، شپېته زره پلي پوځ یې هلته وساتل. د دکن نه خرم ډېر مال و زر تر لاسه کړل. په دی کې دوه سوه پیلان چې دری پکې د سرو زرو او نهه په نقرۍ ساز اراسته و. ددی ځاې نامتو پیل "سرنات" نومیدو چې هغه وخت یې بیعه یو لک روپۍ وه. خرم دا مال اسباب خپل پلار ته ورواستول . ددی ټول مال او دولت اندازه ۲۲ لکه او شپېته زره روپۍ لګول شوې وه چې دوه لکه جهانګیرباچا خپلی نازولی ملکې نورجهان ته او شپېته زره یې د حرم نورو مېرمنو ته ډالۍ کړې.

خان جهان د جهانګیر یومهم مشاور و او باچا به د هغه مشورو ته درناوې کاوو. داسی وخت و چې خان جهان به په اس ورختلو نو جهانګیر ده ته لاس ونیولو او په اس یې سپور کړو بیابه یې ورپسې ووژړل . د جهانګیر په دربار کې اروپاي سفیرانو هم دخان جهان د اغیزو زکر کړې دې. په ۱۶۱۶ م کې "لارډ ټېري" د جهانګیر په دربار کې و اووی لیدل چې باچا، پیر خان (خان جهان) زما د زړه مالک، سلطان ، نواب(لارډ) په توګه مخاطب کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریا او جهان

د پېښور په سویل کې د بربرو نومی کلی ملک ابراهیم خان داود زې پخپله حجره کې ناست دې یو ماشوم په منډه راځي او ده ته خبر ورکوي چې اسونه راروان دي. د ملک ابراهیم په سترګو کې د خوشالۍ رڼا لیدل کیږي، خپل کشر زوې نېکنام ته اشاره کوي او دی سمدلاسه کور لوري ته ورځي چې پر ښځو د مساپرو د ډوډۍ غږ وکړي. هلته چا د وړاندی نه د کور له بامه خېبر لوري ته ګرد او دوړی لیدلي دي او ښځې د خاورو په لویو لویو خانکونو کې د اوړو په اخښلو بوختی دي ، ماشومان چرګانو پسی منډې وهي او ښځو ته یې رانیسي چې پښې ورله تړي. د نېکنام مور د کلي قصاب کره ماشوم ورلیږي چې ژر ورله غوښه راوړي. په حجره کې ناست ټول کسان د ابراهیم خان سره یو ځاې بهر پټیو ته روان شول دری ځوانان د ځارویو د یوی جوپې مخی ته په اسونو راځغلي، د لیرې نه د خپل کلي خلک ویني نو اسونه هم هلته په شنو پټیو کې پرېږدي او پخپله رامنډه کړي.

تر ټولو وړاندې د ابراهیم خان مشر زوې دریا خان دې چې د راتلو سره د پلار په پښو لوېږي. پلار یې غېږ کې نیسي او له تندي ورله خوله پاکوي. ور پسی دده بل ورور عثمان خان دی چې ابراهیم ده ته هم غاړه ورکوي او سترګی یې د درېم زوې لټه کوي . هغه سپین ږیري او ځوانان چې ددی قافلې د هر کلي لپاره راوتلي و دوي بدرګه کوي. د کلي ټول ماشومان هغه وخت بهر په شین مېدان کې ددی اسونو ننداره ته ورغلی دي. د ابراهیم خان سترګې اوس هم د خپل درېم زوې زکریا خان په لټه کې دي اخر دی ویني چې تر اوسه په اس سپور دې. او یو بل کس دده د اس قېزې نیولي ورسره پلی روان و. ابراهیم خان پوهیږي چې زوې یې یا ناروغه او یا ټپي دې. د حجرې نه دوه کسان یو کټ ورزغلوي او ابراهیم د زکریا اس ته نږدی ورځي. د هغه رنګ ژیړ وي او د دوو کسانو په مرسته چې له اس کوزیږي نو پلار ته یوه شېبه دریږي خو په پښو کې یې طاقت نه وي او ژرېي په کټ ځملوي چې وربانډې نوې ملتاني ځادر غوړېدلی و. ابراهیم ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دده پر مټ ترلي پټکي د نسواري رنګ داغ ويني نو پوهيږي چې دی ټپي و. د کلي ډم ته خبر ورکوي او دريا خان پلار او نورو ته د هغه د ټپ کيسه کوي.

په هغه ماښام تر ناوخته دابراهيم خان حجره اباده وه او خلکو ددريا خان له خولې د هغه د بلخ د سفر کيسه اوريده. دا درې واړه ورونه مياشت کيده چې د خيبر نه وراخوا ادينه چې اوس ورته جلال اباد وييل، د لارې کابل او بيا له هغه ځايه بلخ ته ورغلي و. ددی نه وړاندې دوي به د باجوړ له لاری د بدخشان غرونو ته ورتلل او هلته نه به يې اسونه اخستل. څو ورځې په پيښور کې له دمې وروسته پنجاب ته به يې ووړل او خرڅول. خو اوس د جهانګير په باچهۍ کې د خيبر اپريديانو ددی تاريخي درې لاره قافلو لپاره خوندي کړې او مغل باچا له دوي سره روغه کړی وه . هم دا وه چې دريا خان د خپل پلار په اجازه سږ کال پخپله په دی لاره داسونو د پلورلو لپاره يو لوې تجارتي قافلی سره بلخ ته ورغلی و. د پيښور يو پراچه تجار هم ورسره و چې د پيسو په حساب او د معاملی په کولو پوهيدو. دريا خان اوس د سيمې د سيندونو غرونو او د درو نه ښه بلد شوې و.

د بربرو په کلي کې څو ورځې د دريا خان د سفر کيسې کيدي هغه اسونه چې ده راوړي و ښه چاغ او ښکلي و. د کلي په شنو مزکو ورته د خسمانې او ساتنې بندوبست شوې و. مياشت وروسته دريا خان ددی اسونو سره د پنجاب په لوري روان شو. په يوه ورځ کې د اباسين او د کابل سيندونو سنګم ته ورسيدو . په سيند اوس دوه د لرګي پلونه ترل شوي و چې يو يې د ښاروو او اسونو او بل يې د پلي خلکو لپاره و. د اکبر باچا له خوا جوړ د اټک سره دنوي کلا شاو خوا، د مساپرولپاره شير شاهي سرايونه اوس هم اباد و. درې ورځې وروسته دوي د پنجاب په کسور کې دمه وکړه چې د اسونو لويه منډۍ به پکې جوړيده او د خويشګو پښتانه به ددوي کوربانه و.

دريا خان يو څواسونه دلته خرڅ کړل خو دوه ورځې وروسته د اګری په لوري روان شو. د پنجاب په شنو ميدانونو کې اسونه نور هم ښه شول خو په لومړي ځل دی اسونو په ګرمی هوا کې ساه واخسته . په عامه توګه د اسونو تجارانو به داوړي په ختميدو اسونه هند ته اوړل خو دريا خان په دی باور و چې لکه د انسانانو ښاروي هم د هوا سره ځان عادتولی شي.

په اګرې کې دده د رارسيدو خبر د جهانګير باچا په دربار کې شيخ رکن الدين ته هم ورسيدو . هغه پخپله هم نورو اسونو ته اړتيا

لرله او کله چې د دريا خان سره مخ شو نو د هغه د شرافت او د ميړانې نه ډير اغيز من شو. دده په تندي کې د فراست او د پوهې نښې يې وليدې او د اسونو د خرڅولو نه وروسته يې دريا خان ته بلنه ورکړه چې له ده سره بسي ته ورشي. په بسي کې هغه وخت رکن الدين ښه ډير کورونه جوړکړي و. يوه ورځ او د شپې د سفر نه وروسته دوي بسي ته ورسيدل . رکن الدين خپلو ميلمنو ته ښه درناوې وکړو. په بسي کې مساپر پښتانه ټول دريا خان نه تاويده او نه يې غوښتل چې دی هندوستان نه بيرته خپل کلي ته ولاړ شي.

ښاي د دريا خان شخصيېت او يا دا چې رکن الدين په سيمه کې نورو پښتنو د ابادولو ته ليواله وچې ده ته يې خپله لور بي بي ببړۍ ور واده کړه. د هغی په پسول کې يې د پوټ (پوټهه) نومی کلی ورله ورکړو چې د بسي نه په لږه فاصله و او د رکن الدين په جاګير کې شامل و . هدف يې دا و چې دريا خان د خپلې ميرمنې سره په پوټ کې ژوند پيل کړي. خو دريا خان دی ته تيار نه شو او د نوی ناوې سره بېرته د بربرو کلي ته يې مخه کړه. دی د خپل پلار مشر زوې و او د هغه د مړينې نه وروسته دی د کلي مشر هم و . دا څرګنده نه ده چې ملک ابراهيم څه وخت وفات شو.

جهانګير باچا په ۱۰۱۶ ه (۱۶۰۷ م) کې کابل ته د ورتلو هوډ وکړو خو دی د پيښور د ناظم احمد بيګ خان کابلي د انتظام نه خوشاله نه و. په هغو ورځو کې به د باچاسفر ډير مهم کار و. ده سره په سوونو اسونه، پيلان، په زرګونو عسکر د حفاظت لپاره د خوراکي موادو ګاډي د حرم د ميرمنو لپاره خدمت ګاران ، پخونکي او دغسی خلک مله و. هر ځاې چې به دی قافلی پړاو وکړو نو هلته به يو وړوکې ښار اباد شو، بازار به پکې ولګيدو، خيمې او تمبوانو به لوې ځاې نيولی و. د نږدی سيمو نه به خلکوخپل شيان دی قافلی ته راوړل او په دوي به يې پلورل. هر پړاو به يوه يا دوه ورځې وخو کله کله به باچا د سيمې دهوانه خوند واخيستو نو زيات به تم شو. دا پړاو به يواځې د ښکار لپاره نه و، بلکه يو ډول د باچا سرکاري سفر هم و. ده به په لاره د سيمې مشرانو سره وليدل چې ده ته سر ټيتولو له ورتلل او څوک چې حاضر نشو، هغه به باغي ګڼل کيدو. ددی سوونو کسانو لپاره به د سيمې ناظم د ځاې او د استوګنې انتظام کوو او مشران به يې خبرول. جهانګير د پيښور او د پنجاب د سيمو واک رکن الدين ته سپارلی وچې دده د سفر پورا انتظام وکړي. هغه د دی لپاره چې پيښور ته ولاړو نو لورکره د بربرو کلي ته ورغلو او دريا خان يې وليدو. هغه محال دريا خان يې هم دجهانګير باچا سره د ملاقات لپاره بوتلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو څوورځی وروسته د روژې په ۲۹ نېټه رکن الدین د وو پنځوسوکالو په عمرکې لاهورکې وفات شو. جهانگیر دده په مړینې ډېر خفه شو او دده زمکې او کلي یې دده زامنو ته په میراث کې ورکړل. دا هم د هغه وخت د مغل واکمنو یوه سیاسي پالیسي وه چې کوم امیر ته به یې زمکې په انعام کې ورکړې وی، که هغه ورته پت من پاته کیدو نو اولازونو ته به یې د فرمان له مخې دا زمکې میراث کې ورکولې. که داسی نه وه نو ټولې زمکې به یې تری واخستې. په هغو حالاتو کې د بغاوت مخه به په دی توگه هم نیول کیده.

کمال الدین په پېښور کې د پلار پر زمکو کښېناستو او ده ته یې د وو نیمو سوو منصب ورکړو. دریا خان د خپل خسر د مړینې نه وروسته د خپلی کورنۍ سره یوځل د بسي لور ته ولاړو او هلته یا خو د مېړمنې په ټینگار او یا دا چې مغل دربار ته دده شهرت رسیدلی و او ښاي چې جهانگیر باچا د زوی شهزاده خرم په پوځ کې ورته د منصب پیشکش ووشو، دریا خان په پوټ کې د ایساریدو فېصله وکړه. ده ته د یوی پخې کلا د جوړولو اجازه هم ورکړې شوه چې هغو ورځو کې به لږو خلکو تر لاسه کوو. هم دا وه چې دریا خان په پوټ کې خپل کور او کلا دواړه پاخه جوړکړل. دریا خان کله چې په پوټ کې ژوند پیل کړونو خپل دری واړه وروڼه یې اگرې ته را وغوښتل او دوي هم د شهزاده خرم په پوځ کې منصب داران شول. عثمان خان یو زروپلی عسکرو او اتو سوو سپارو منصب دار و. نېکنام د وو سوو پلی عسکرو او دریو سوو سپارو مشر منصب دار و. زکریا خان د دکن په پوځ کې د خان جهان سره کومکي سردار و.

په ۱۶۱۸ م کې د پنجاب په شمال کې د غرنۍ ملک کانگړه راجه سورج مل د سیمې د نورو زمکه والو په زمکو تعرض پیل کړو. جهانگیر خپل زوی خرم ته چې اوس د شاه جهان لقب یې ورته ورکړې و، ددی سیمې د رالاندې کولو امر وکړو او د ستمبر په لسمه نېټه شاهي پوځ د احمد اباد(گجرات) نه کانگړی ته مخه کړه. په دی لښکر کې دریا خان هم شامل و. د مغل پوځ سر لښکر بکرما جیت یوکنډک ته د ابراهیم خان مومند په مشرۍ د یوې لارې نه کلا ته د ورداخلیدو امر وکړو. سورج مل کلا خپل ماشوم زوی ته پرېښوده، د چمبه د راجه سره یې پناه واخسته او هم هلته مړ شو. دمغلو محاصره چې تنگه شوه او نوردی ځای خلکو مقابله ونکړې شوه نو دا کلا یې ورته تسلیم کړه.

په ۱۶۲۰ م کې د خان اعظم د مړینې نه وروسته جهانگیر،

خان جهان د گجرات والي او د شهزاده پروېز اتالیق وټاکلو خو هغه وخت په دکن کې د مغلو پر ضدیو واری بیا د بغاوت لمبی راپورته شوې. ددی دریو مسلمان واکمنو، نظام الملک، قطب الملک او عادل خان په گډه پنځوس زره پوځ سره په مغلو حمله وکړه او وروورو دوي یې سیمې نه د برهان پور په کلا کې محاصره کړل. عبد الرحیم باچا ته پیغام ورواستاو چې که ددوي کومک ونشو نو ښاي د راجپوت سردارانو په شان د ځان وژنی رسم (جوهر) پورا کړي. هغه وخت د راجپوت هندوانو یو دود و چې کله په جنگ کې د ماتې سره مخ کیدل نو د سلامي کیدوپر ځای به یې کوماندانانو په گډه ځان ووژلو. په دوېم دسمبر ۱۶۲۱ م کې شاه جهان د دېرشو زرو سپرو او شلو زرو پلی عسکرو سره یو وارې بیا دکن ته روان شو. دری میاشتی وروسته دا پوځ د نربدا سیند پر غاړه پړاو وکړو اودبرهان پور محاصره ختمه شوه. دلته هغه ځینې سیمې په جنگ او ځینې د خبرو اترو او د تاوان د ورکولو په لوز ونیولې. اخر د دکن باچاهانو د پینځو لکو روپو د تاوان په بدل کې ورسره روغه وکړه او مغلو ته یې د وړاندی نه زیاتې سیمې پرېښودې. د جهانگیر زوی سلطان پروېز د شرابو د لاسه پخپل مرگ مړ شو او شاه جهان دیو بل سیال نه بې غمه شو. اوس دده یو ورور شهر یار پاته وچې د پلار نازولې مېرمنې نورجهان یې ملاتړ کوو.

په هند کې دجهانگیر په بوخت کیدو د ایران باچا شاه عباس صفوي گټه واخسته، په کندهار یې حمله وکړه او هلته مغل عبد العزیز نقش بندي کلا بند پاته شو. شاه جهان ایله د دکن نه اوزگار شوې و چې پلار ورله امر وکړو چې کندهار ته دی لښکر یوسي. هغه وخت د برساتونو موسم پیل شوې و اوددی دومره لوې لښکر خوځول ورته ممکن نه و. ده د مانډو (مرزي هند) په کلا کې اړولي و او اراده یې دا وه چې هلته درې میاشتې پاته شي او وروسته کوچ وکړي. د مانډو نه شاه جهان پلار ته د شاهي فرمان په ځواب کې ولیکل " د حکم سره سم زه په مانډو کې ایسار یم، هر کله چې برسات ختم شي نو زه به کندهار ته ورشم. خو د کندهار ته ورتگ د هند د معرکو نه توپیر لري، د ملتان نه کندهار پوری دری سوه کوس (۹۰۰ میله) فاصله ده. هلته غله کمه ده، مقابله به مې د شاه عباس غوندی با تجربه عسکر سره وي، نو ځکه د لښکر د پاره د غلې دانې انتظام ضرور دې. ددی لپاره مناسبه ده چې د ملتان پنجاب او د کابل صوبی دی ما ته راکړې شي چې د لښکر لپاره د خواړو انتظام وکړم او دومره خزانه هم راکړئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د لښکر د سامان او د تنخواه لپاره کافي وي. ددی نه علاوه زما د چار واکو د منصب او په تنخواه کې د بدلون او د جاگیرونو د بدلولو اختیار دی هم په بش پړه توگه ما ته راکړی شي."

د شاه جهان له خوا دا غوښتنې د خپلواکۍ په لور د هغه لومړي گام و. داسې ښکاري چې جهانگیر د خپل زوی د ارادو نه په اندیښنه کې شو . د شهزاده خسرو(ورور) سره د شاه جهان چلن اوپه بندي خانه کې دده مړینې ورته وېره ودرولې وه. ټول پنجاب شاه جهان ته د ورکولو معنا دا وه چې جهانگیر په لوېدیځ کې د خپل سلطنت هغه برخه ورله ورکوي چې دده لپاره د ملا د تیر په شان وه. زوی یې د دهول پور نومی پرگنه هم پخپل جاگیر کې د شاملولو خواست کړې و چې د اگرى او د گوالیار په منځ کې د ۵۵ کلومیټر په فاصله یوه شنه سیمه ده. هغه په دی باور و چې پلار به یې دده په بریالیتوب خوشاله وي او ضرور به دا سیمه هغه ته د انتظام لپاره ورکړي او پخوا ددی چې باچا ددی څه امر ورلېږلې وې ، هغه دریا خان د پوځ د یوی ډلی سره د دهول پور د انتظام لپاره وراستوو. خو دشاه جهان لیک لا باچا ته نه و رسیدلی چې د ملکې نورجهان په وېنا دا پرگنه د شهزاده شهر یار په جاگیر کې شامل کړې شوه. هغوي هم د وړاندی نه د خپل جاگیر د انتظام لپاره خپل منصب دار شریف الملک وراستولی و چې د دهول پور سیمه یې نیولی وه.

کله چې دریا خان د شاه جهان د مراسلی سره هلته ورسیدو نو شرېف الملک یې مخه ونیوله. د زباني بحث نه وروسته خبره تورې او غشي ته ورسیده. دریا خان د جنگ له ډگره چړی نه و په شا شوی. په نتیجه کې د دواړو ډلو تر منځ ښه مرگ ژوبله وشوه. شریف الملک په یوه سترگه پر غشي ولگیدو نو نور یې له جنگه لاس واخستو او د خپلوجنگیالو سره د دهول پور نه ووتلو. دریا خان په دی سیمه کې خپل تسلط جوړ کړو او شاه جهان یې له حاله خبر کړو. کله چې شریف الملک اگرى ته د باچا دربار ته حاضر شو نو هغه ته د دهول پور پېښه په دی توگه بیان شوه، چې باچا فکر وکړو، زوی یې له ده بغاوت کړی و. ددی پېښې سره سره ښاي نورجهان هم باچا ته خبرې کړي وي . جهانگیردومره په قهر شوچې شاه جهان ته ورکړی شوی د دواب تر منځ ټول جاگیر یې د هغه نه واخستو او شهزاده شهر یارپه نوم یې کړو. د کندهار د نیولو کار یې هم شهر یار ته وسپارلو. شاه جهان ته خپلو جاسوسانو خبر راوړو چې په دربار کې دده پر ضد سازشونه روان و چې نورجهان یې په سر کې وه. هغه پلار ته یې یوگیله

من لیک ورواستاوچې پکې یې د نورجهان د چلن شکایت کړې و چې د دوي په معامله کې د مداخلې په تور یې تورن کړه. باچا ددی لیک په تر لاڅه کولو نور هم په قهر شوڅکه ملکه نورجهان وربانديې ډېره گرانه وه.

د نورجهان اصل نوم مهر النسا او د پارس (ایران) د یو کډوال غیاث الدین لور وه. د شپاړسوکالو په عمر کې دا په یو ترکمن منصبدار علي قلي استاجلو واده شوه چې د غیاث الدین په څیر له ایرانه هند ته ورغلی و. اکبر باچا علي قلي ته دده په مېړانه د شېر افگن (دزمرې پرزوونکې) خطاب ورکړی و. دی د بنگال په یوه شخړه کې وژل شوی اود ځینو خلکو دا نظر دی چې د هغه په وژنه کې پخپله دجهانگیر لاس وڅکه ده د مهرالنسا سره مینه لرله. دا یوه افسانه ده او تاریخي حقایق یې ملاتړ نه کوي. مهر النساد مېړه له مړینې وروسته د خپلی ماشومې لور سره پلارکره میشت شوه چې د اکبر باچا یو منصب دار و. له هغی مهرالنسا دربار ته هم تگ راتگ کوو. یو ځل په یوه مینا بازار (مېله) کې دا جهانگیرولیده، خوښه یې شوه اوژر د جهانگیرشلمه نکاح کړې میرمنه شوه. په دی کې شک نشته چې مهرالنسا یوه با استعداده او هوښیاره ښځه او باچا ته تر ټولوگرانه وه. هم دا وه چې له واده وروسته یې هغې ته د نور محل او بیا د نورجهان خطاب ورکړو او پخپلو سیکو یې ددی نوم لیکلې و.

له واده وروسته د نورجهان د کورنۍ او د نورو ایراني امیرانو اغېزې د هغه وخت په مغل سلطنت کې دومره ډېرې شوې چې پخوا هند کې یې څارې نه لیدل کیږي. په لوړو او مهمو دندو ددوي د ټاکلو یوه بېلگه د کابل والي مهابت خان و. دده خپل نوم زمانه بیگ او پلار یې غیور بیگ ،د ایران (شیراز) نه کډه کړې وه او وروسته دوي دواړو د خپلو نومونو سره کابلي لیکلو. د اکبر باچا په وخت کې زمانه بیگ هند ته ولاړو او هلته په مغل پوځ کې شامل شو. ورو ورو دی د شهزاده سلیم په ځانگړي دسته کې ورگډ شو. کله چې سلیم باچا شو نو ده ته یې د پوځي منصب سره د مهابت خان خطاب ورکړو. د شاه جهان د بغاوت د ختمولو لپاره ده د جهانگیر د پوځ مشري کوله او وو زرو کسانو شخصي پوځ یې لرلو . په پېښور ښار کې دده په نوم جومات اوس هم شته چې دده زوی جوړکړې و.

په ۱۶۱۵ م کې جهانگیر باچا د پیر روښان د غورځنگ یو غړي او دده لمسي،اله داد ته د بخښنی سره شل زره ضرب سیکې او یو مرصع خنجر په انعام کې ورکړل. د دکن د نیولو لپاره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مغلود پوځ يوی ډلی مشري هم ورته ورکړي شوه. الله داد،دروښاني پاڅون د سالاراحداد اخښي واومغلو غوښتل چي په خيبر پښتونخوا کي د افغانانو بېلا بېلې قبيلې ددوي واک ته د تابع کيدولپاره رامات کړي.. هلته د تللو نه وړاندې جهانګير باچا الله داد ته درشيد خان خطاب اوقيمتي سوغاتونه هم ورکړ ل او د ضمانت لپاره يې تری دده مشر ورور او زوی په دربارکې ايسارکړل. په ۱۶۱۷ م کي الله داد د مهابت خان تر څارني لاندې په افغانستان کي خپله دنده سر ته رسوله اوڅه موده په کابل کي و. مهابت خان دی د يو پوځ سره لومړی د بنګښو سيمي ته ورواستاو خو هلته اولس دده مخالف شو ان تر دی چي دې يې د خاين په تور تورن کړو. د الله داد لپاره دا يو ګران کار واو دی د مغلو نه بېل شو.

خو په ۱۶۲۰ م کي اله داد د جهانګير باچا نه بخښنه وغوښتله، دی معاف کړې شو او په خپل پخواني منصب دوه نيم زره پلي او دوه سوه سپرو بيا بحال کړي شو. دده ورور او زوی چي د مهابت خان په وينا د ګواليار په کلا کي بندي ساتل شوي و، خوشی شول او زر روپی يي ورله ډالۍ کړې. په ۱۶۲۵ م کي دی د کندهار د يو لښکر مشر وټاکل شو او وروسته د خان جهان لودی په پوځ کي شامل و. يو ځلی مهابت خان جهانګير ته وويل چي په دی ټولو پښتنو کي رشيد خان هوښيار مېړنی او اغېزمن ځوان و او هغه ته يې مشوره ورکړه چي يا خو رشيد خان د دکن نه بېرته راوبلي او يا د هغه ملګری خان زمان په دی سرحدي سيمه کي د کوماندان په توګه ونه ټاکي. هغه اندېښنه وښودله چي كه دوي دواړه يو ځاې شول نو هم هلته به د شاهي پوځ پر ضد پاڅون وکړي. د رشيد خان د خدمتونو په بدل کي ده ته په شمس اباد کي جاګير ورکړی شو. خو دده کورنی د کمپل په سيمه کي پخپلو زمکو ژوند کوو چي د "پراني ډانګ" نومي کلي کي وی. ده هلته يوه کچه کلا(ګړهي)جوړه کړه چي تر اوسه يې کنډوالي په سترګو کيږي. له هغه راهيسي دا ځاې د ماو رشيد اباد په نوم شهرت لري. د رشيد خان په وخت کي ځيني اپريدي او بنګښ قبايل دلته مېشت شول . ماو رشيد اباد اوس د فرخ اباد ضلع په قايم ګنج کي دې او د نواب رشيد خان قبر هم دلته جوړ دی. د هند له وېشه وروسته ددی سيمي يو بل پښتون، ډاکټر زاکر حسين د هندد جمهوريت لومړی صدر وټاکل شو.

دا څرګنده نه ده چي د باره بستي کلي څه وخت د دريو نه دولسو ته ورسيدل. د شيخ رکن الدين د مړينې نه وروسته په بسي کي دده دوهم زوی عبد الرحمان د کلي او قام مشر شو او په دی

وخت کي دده ترونو حسن، عمر، خضر او يوسف نور کلي اباد کړل. عمر خان په بګراسي نومي کلي کي ځان له کوراو کلا جوړکړل او ورو ورو دده دوو زامنو داود او محمد خان تېر پکي اباد شو . خضر خان د بګراسي نه دری ميله جنوب په چنديانه نومي ځاې کي خپلو زامنوله کورونه جوړکړل. دی هم د جهانګير باچا په پوځ کي د ټيټي رتبې يو منصب دار و. يوسف خان، د خان پور په نوم يو نوی کلی اباداويوه ښکلي کلا يې پکي جوړه کړه چي کنډوالي يې تر شلمي پېړۍ پاته وې.

د رکن الدين بل ورور شيخ حسن تر ډېرې مودې په کابل کي د مغل پوځ د کومکي سردار دنده پر غاړه لرله. جهانګير باچا ورته منصب ورکړی و او د هغه په با اعتماده سردارانو کي شامل و. په ۱۶۲۳ م کي کله چي د بلخ مغل والي نذر محمد د باچا پر ضد بغاوت او د لسو زرو قواو سره يې په کابل حمله وکړه نو ددی د مقابلې لپاره په پوځ کي شيخ حسن هم ورواستول شوچې جهانګير ورته د مبارز خان خطاب ورکړی و.

بسي کي د رکن الدين ورونو او ددوي اولادونو پخپلو کي خپښي کولي اوکه هلک يا جينی لپاره په کورنئ کي څوک نه و نو د پېښور دبازيد خېلو نه به يې خپلوان راوستل. په دی کليوکي پاته ددوي نور تېر نه به کله کله ځوانان هلته ورتلل او په مغل پوځ کي به يې د جنګيالو په توګه ځان شاملوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهان زوال

اوس په خيبر پښتونخواکي د دلزاک قام يو کس هم نه نشته ځکه لوی شمېر دلزاک د هند د جنګونو لپاره ورتلل او دوي ډېر ښه غشي ويشتونکي و. ددوي، د مومندو او يوسفزو تر منځ به تل جګړې وې اود وولسمي پېړۍ د پيل نه دلزاک په ټول هند او په تېره بيا دکن کي خپاره شول. د جهانګير د حکومت په شروع کي دکن کي د سختو جنګيالو ضرورت و د ۱۶۱۱ م په لوی کيمپېن کي د پير خان (خان جهان) په مشرۍ کي لوی شمېر مهم افغانان په جنګي ډلو کي ورسره و. دده په پوځ کي دری زره دلزاک سپاره و چي د بيجاپور د نيولو لپاره يي ورواستول.

ملک عنبر چي په دکن کي د مغلو پر ضدمورچي نيولي وې دده د ماتولو لپاره د مغلو د پوځ لويه برخه پښتانه وچي ددوي يو څو سرداران ،علی خان نيازي، محمد خان نيازي، احمد خان نيازي، مبارز خان ، ناهر خان، دلاور خان، منګل خان، کمال الدين (د شېر خان زوی) شهباز خان لودی، مبارک خان سرواني، الله داد ، بختيار خان، بودا خان، جلال خان او جمال خان د دلاور خان زامن، سکندر خان دومړو.

د دکن د ملک عنبرسره په يوجنګ کي حسن خان ميا ووژل شو او دده زوی بهلول ته باچا د سربلند خان لقب ورکړو. په دی وخت کي دجهانګير اود شاه جهان تر منځ اړيکي وراني شوي او يواځينی کس چي دواړويي مشوره منله، خان جهان و. شاه جهان خپل پلار ته د هغو اميرانو فهرست ورکړی و چي د خسرو مرزاد بند نه خوشي کول يي غوښتل. دا هغه کسان و چي دهغه په اند د جهانګير مخالفان و. خو خان جهان باچا ته وويل چي کيدايشي په دی کي د بی ګناه خلکو نومونه هم شامل وي. باچا د هغه مشوره ومنله اوبی له دی چي هغه نومونه يي کتلی واي، فهرست يي وسيزلو. خو په دی کار دشاه جهان په زړه کي رخه پيدا شوه او هغه خان جهان ته د پلمی په انتظار شو.

د جهانګير لومړۍ مېرمنه مسلمانه او دده دزوی شهر يار مور وه. نورجهان غوښتل چي ددی لورلاډلي بېګم د باچازوي شهر يار ته واده کړي او ددی لپاره هغي د جهانګير ځای ناستی شهر

يارګڼلو. دشاه جهان مور يوه راجپوت وه اوده د نورجهان د ورېرې ارجمند بانو سره په مينه واده کړی. يو خوا نورجهان د خپل زوم او بل خواد هغی وروراصف خان د خپل زوم لپاره د واک او د قدرت په سازشونو اخته و.

نورجهان تر دی حده خپل اغيز د ساتلو په هڅه کي وه چي جهانګير ته يي څوک نه پرېښودل. د کندهار نيول د دواړو ډلو د پاره د سيالی وړ موضوع وه. نورجهان خپل زوم شهريار د کندهار د مهم لپاره تيار کړو . مرزا رستم صفوي چي د ايران نه ورغلی و د هغه اتاليق وټاکلو.

جهانګير دشاه جهان وکيل مير عبد السلام خپل دربار ته د راتلو نه منع کړو. هغه چي خبر شو نو خپل استاځی افضل خان يي د پلار دربار ته ورواستاوچي غلط فهمي لېري کړي. خو باچا هغه بې له ليدو بيرته وګرځوو. شاه جهان د لښکر سره پخپله لاهور ته روان شوچي پلاز پخلا کړي. داسی اوازه ګډه شوه چي زوي د پلار پر ضد بغاوت کړی دی. جهانګيرددی خبرپه اوريدو دومره په قهر شو چي د زوې سره د جنګ لپاره د لاهور نه ډيلي ته روان شو. دده د پوځ مشر مهابت خان او د ورانـدی تلونکو کومانده د عبد الله خان په لاس کي وه چي په زړه کي يي د شاه جهان ملا تړ کاوو. په ۱۶۲۳ م د اپريل په مياشت کي د جمنا سيند پر غاړه پلار او زوي د يو بل مقابل ته ودريدل. د جنګ په ميدان کي عبدالله د جهانګير د پوځ نه ولاړو او دشاه جهان لوري ته ودرېدرو. د جهانګيري لښکر ملا ماته شوه خو هم هغه وخت دشاه جهان سپه سالار بکرما جيت په يوی ګولی ولګيدو او د هغه لښکرګډوډ شو. شاه جهان د جنګ د بندولو اعلان وکړو او بيرته د دکن په لوري روان شو. د پلار او زوي په دی جنګ کي پښتانه هم وېشلي و. د شاه جهان سره په جنګ کي دا افغانان مله و. معصوم خان د موسی زوي . دريا خان. بهادر خان د هغه زوي. بابو خان برېڅ. علی خان نيازي. خواجه داود (د عثمان خان ورور) ابراهيم خان (د عثمان وراره) کوم کسان چي وروسته ورسره مله شول ، عدل خان، پهاړ خان او حيدر خان نوميدل. دريا خان دده دکنډک مشر و.

جهانګير د خپل پوځ يوه برخه د شهزاده شهرياره مشرۍ ور پسي واستوله . وروورو هغه کسان چي دجهانګير نه بيل شوي او په دی هيله دشاه جهان سره يو ځاي شوي و چي ډېر ژر به دی د هند پر تخت کښېني،پوهه شول چي د پلار تله درنه ده. داسي کسان چي له شاه جهان نه يي لاس واخستو نود جنګ د ميدان حالت واوختواو شاه جهان ته بله لاره نه وه بې له دي چي د اړيسه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنګال لوري ته ولاړ شي. د بنګال حاکم ابراهيم خان له وړاندی نه د ملکې نورجهان له لوري فرمان تر لاخه کړی و چې دشاه جهان حساب دی برابر کړي. د ابراهيم خان سره په جنګ کې دشاه جهان بی شمېره عسکر ووژل شول چی دده څلور نامتو سرداران پکې شامل و. شاه جهان د دوېم جنګ لپاره خپل پاته پوځ ترتيب کړوچې په دی کې دريا خان او دده زوې بهادر خان دواړه ورسره مله و. ددی نه علاوه دلاور خان بړيڅ، کريم داد خان، محمد خان مومند، داراب خان او خواجه صابر هم د خپلو ډلو سره پاته و. په ۱۶۲۴ م کې شاه جهان په بنګال کې ددرېا خان پر مټ اکبرنګر ونيولونو هغه ته د شېر خان لقب لس زريز (پينځ سوه پلي او نور سپاره) منصب يو لک روپۍ نغدی او هاتيان ورکړی شول

د بهاګل پور په مېدان کې د سيند پر غاړه سخت جنګ ووشو . سردار محمد خان مومند د خپلو اوياو ملګرو سره ووژل شو . خو اخر د جهانګير لښکر ماته وخوړه او د بنګال حاکم ابراهيم بيګ سر يې په نېزه کې ټومبلې شاه جهان ته راوړو. بنګال او بهار دواړه د شاه جهان لاس ته ورغلل نو په بنګال کې يې داراب خان صوبه دار وټاکلو او دی پخپله په بهار کې د روهتاس په کلا کې ميشت شو. په ۱۶۲۶م د مارچ په مياشت کې شاه جهان، خپل دوه زامن داراشکوه او اورنګزېب، د دوو لکو روپو او نورو قيمتي جواهراتواو پيلانو سره پلار ته ورواستول چې روغه ووشي خود اکتوبر په مياشت کې دپلار او زوې د پوځ تر منځ يو واری بيا په جونپور کې جنګ ووشو چې پکې دوه زره کسان ووژل شول. تر دوو کالو هم دغه حالت و او اخرشاه جهان ناروغه شو.

جهانګير اوس پخپله د جنګ نه ستړې و او ده غوښتل چې زوې سره روغه وکړي خودشاه جهان د بغاوت په ختمولو کې دخان جهان نه علاوه دکابل والي او د جهانګير مشر وزير او با اعتماده منصب دار مهابت خان ډېر لوې رول لوبولی و. دوي دواړه د شهزاده خسرو پلويان و او په دربار کې د مهابت خان د اغېز په زياتيدو ملکې نورجهان د خطر احساس کاو. باچا اوس د ساه لنډۍ په مرض اخته واو د حکومت ټول کارونه نورجهان کول. کال وروسته ملکې نورجهان هڅه وکړه چې مهابت خان د خپلې دندې نه ليرې کړي خوهغه ته مخبرانو خبر راوړو او پخوا له دی چې وژل شوې واې د خپلو عسکرو سره د شاهي ماڼې نه ووتلو. هغه وخت دده سره اله داد(رشيد خان) هم مله و.

خان جهان اوس ورو ورو د ګمنامۍ کندو ته په لويدو شواو ډېر شيان ورته پلمه شول. د مهابت خان بغاوت، د جهانګير ناروغي،

دشاه جهان سره د اصف خان ملاتړ، چې يو بې رحمه اوکبرژن انسان و. په دی حالاتو کې خان جهان په وېره او د خپل راتلونکي په اړه انديښمن شو. د دکن ځينې برخې د نظام شاه سره وې او هغه مغلو ته باج ورکوو. خان جهان د هغه سره اړيکې ښې ساتلی وې. بل خوا د جهانګير اوشاه جهان تر منځ اوږدی جګړې کې ډېرو پښتنو سر خوړلی و. ده فکر کړی و چې که په راتلونکي کې د پلار او زوې تر منځ په جنګ کې راښکېل شو نو د نظام شاه دربار ته به پناه ووړي. د نظام شاه د سلطنت پېشوا (روحاني مشر) حميد خان و اوده د پښتنو د دينې عالمانو درناوې کوو. دده د فشار لاندی خان جهان د بالا ګهاټ (سمندری ساحل) واک د نظام شاه پوځ ته وسپارلو،د هغه نه يې دری لکه روپۍ واخستې او د سيمې نورو فوجدارانو ته يې وويل چې نظام شاه ته دی تسليم شي. يواځې د احمد نګر پوځدار سپه دار خان دده امر نه و منلی. دا د خان جهان يوه لويه تېروتنه وه . خو هغه فکر کوو چې د مغل واک په ټينګولو کې دده کورنۍ دېرې قربانۍ ورکړي دي او تر اوسه ترې جهانګير او شاه جهان دواړه خوشاله و. خو په دی معامله کې هم جهانګير او هم شاه جهان ورته په قهر شول.

دريا خان اوس درې زامن لرل چې سر ابدال، محمد خان او عنايت خان نوميدل. دری واړه هلکان لا ځوانۍ ته نه و رسيدلي چې ددوي مور ببړۍ بي بي(د رکن الدين لور) مړه شوه. دوي په پوټ کې ژوندکاو . پوټ اوس د ميرټ ولسوالۍ پوری مربوط دې. او د ميرټ ښار نه څلور دېرش ميله سويل ختيځ کې واقع دې. دلته د هندو راجه ګانو يو ډېر مشهور باغ پشپاوتي په نوم و او دی سيمې ته به يې پشپاوتي ويېل وروسته دا نوم پوټ شو. تر شلمې پېړۍ د دريا خان د کلا څو برجونه پاته و خو د ګنګا اوبو کال په کال زمکه خوړلې او اوس په پوټ کې کنډوالې يې هم نه ليدل کيږي.

دريا خان د ګګيانړود قام يوه بله مېرمنه رابعه بي بي راواده کړه. ددی مېرمنې دوه زامن ووزيږيدل چې جلال خان او يوسف خان ونومول شول. دريا خان اوس د شاه جهان د لوې منصب دار شېخ فريد مرتضا خان بخاري په پوځي کنډک کې شامل و. په ۱۰۲۵ ه (۱۶۱۶م) کې کله چې شېخ فريد د کانګړې په جنګ کې پخپل مرګ مړ شو نوشاه جهان د دريا خان مېړانه د وړاندی نه څارلی وه . هغه يې د يوې پوځي ډلی مشر وټاکلواو له ده سره شپاړس کاله ددی لوې سلطنت په بيلا بيلو سيمو په جنګونو کې شامل و. د بنګال، بهار او اله اباد په جنګونو کې يې ښه مېړانه ښکاره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس دده زوی سر ابدال هم ځوان شوی او ورسره په جنگونو کې مله و. په ۱۶۲۵ م کې د تونسه په جگړه کې دریا خان ډېره توره ونکړه او ماته یې وخوړه. نور افغانان لکه دلاور خان او معصوم خان د باچاد پوځ سره ډغره عبث وګڼله او جهانګیر ته تسلیم شول. خو په دی شخړه کې هغو پښتنو چې د لودیانو له وخته د هند د واک لپاره یې هلی ځلی کولی د خان جهان سره راټول شول. داسی ښکاري چې هند یو واري بیا د افغانانو لاس ته ورتلی شو ځکه مغل کورنۍ پخپلو کې اخته وه.

نورجهان د ناروغه جهانګیر پر ځای اوس د سلطنت ټولې فېصلی پخپله کولی او د مهابت خان نه د ځان خلاصولو لپاره هغه یې لاهور ته ددی پیغام سره راوبللوچې دی به د بنګال والي وټاکل شي. مهابت خان چې د نورجهان له ارادو خبر شو نوپه ۱۶۲۶ م کې د خپلو پت منو راجپوت عسکرو سره د کابل نه پنجاب ته لښکر کشي وکړه. هغه وخت د جهانګیر او د نورجهان قافله د کابل په لوري خوزېدلی وه او د جهیلم سیند پر غاړه یې پړاوکړی و. مهابت خان په دی کېمپ حمله وکړه ، باچا یې پرغمل ونیولو اواعلان یې وکړو چې دي (مهابت خان) به د ټول هند واکمن وي. نورجهان په دی وخت کې د هوښیارۍ نه کار واخستو او خپل مېړه ته یې پیغام ورواستاو چې مهابت خان ته دی ډاډ ورکړي چې دی ناروغه او د حکومت کولو جوګه نه دی او دده تابعت کوي خو بلی خوا ته ملکه پخپله د مهابت خان سره د جنګ پلان جوړ کړو. مهابت خان په دی سازش پوه نه شو. د باچا جهانګیر سره د راجپوت عسکرو شمېره یې کمه کړه او پخپله په لاهور کې د تاج په سرولواو پر شاهي تخت د کښېناستو لپاره روان شو. په دی حالاتو کې شاه جهان دکن لوري ته تللې و او د خان جهان نه یې د دکن د تر لاسه کولو هڅې پیل کړې. خان جهان د مهابت خان له بغاوت خبر شوې و او نه پوهیدو چې په دی اړۍ ګړۍ کې د چا پلوي وکړي. دې اوس هم جهانګیر ته پت من و چې د ناروغۍ په حالت کې د مهابت خان دبندي په حیث په یوه خېمه کې پروت و.

نورجهان د جهانګیر د خوشی کولو لپاره هغه ته پتمن راجپوت جنګيالي راوننګول چې ددی په ملاتړ ودریدل. هغه په یو هاتي (پیل) سپره شوه او د پوځ مشري یې پخپل لاس کې واخستو. دی عسکرو د لاهور سره نږدې په هغه کېمپ حمله وکړه چې باچا پکې ساتل شوې و. د یو لنډجنګ نه وروسته ورجهان خپل مېړه راخلاص کړو او هرې خوا ته یې خبر خپور کړو چې مهابت خان باغي و. په هند د مهابت خان باچاهي سل ورځې وه. ملکې ددی

بغاوت د ختمولونه وروسته ناروغه جهانګیرکشمیر ته بوتلو. خو هلته دده حالت نور هم خراب شواو په اتم نومبر ۱۶۲۷ م کې دی مړشو. د هغه مړي لا هور ته یوړل شو، خو د ملکې ورور اصف خان چې د شاه جهان خسر هم و، د باچا د مړینې خبر پټ وساتلو او خپل زوم ته یې لیک ورواستوو. شل ورځې وروسته یو قاصدشاه جهان ته په دکن کې د اصف خان له خوا د پلار د مړینې خبر ورکړو. شاه جهان د دریو ورځو د ماتم نه وروسته د اګری په لوري روان شو. خسر یې خپل ټول امیران راټول کړل او د جهانګیر د جنازی نه وروسته یې شاهي مانۍ پخپل لاس کې واخسته. د جهانګیربل زوی شهر یارچې د نورجهان زوم و، دکشمیرنه لاهور ته ولاړو او هلته یې ځان د هند باچا اعلان کړو. اصف خان ورسره د جنګ لپاره لښکر یوړواو ماته یې ورکړه. شهزاده شهر یار ژوندی ونیول شواو د خسرو په شان دده سترګی د اصف خان په امر ړندی کړی شوی او په بندي خانه کې یې واچوو.

په باره بستي کې پخوا راهیسی یوه کیسه مشهوره ده. په برهان پور کې کله چې دپلار د مړینې خبر شاه جهان ته راورسیدونود خان جهان لښکر په مېدان کې دهغه مقابل ته ولاړ و. له هغه دیر ملاتړي اوس د شاه جهان لوري ته اوړیدلي و چې پکې دریا خان هم و. شاه جهان پخپل دربار کې د ټولو په مخکې دریا خان ته مخ واړاو او په فارسي کې یې ورته وویل، " دریا خان شنیدم که ننګ افغان از ګورستان می خزد، تو که افغان با نام ونشان هستي، در این وقت مصیبت شریک یار وفادار خود نه شدي"

دریا خان ما اوریدلی دی چې د افغان ننګ د هدیرې نه تیرېږي. ته چې په نوم او نښان افغان یې. په دی سخت وخت کې د خپل وفادار یار ملګرې نشوې. واي چې دغه سنګ زن جمله د دریا خان لپاره د زغملو وړه نه وه او هم په هغه ورځ خپل منصب او اعزاز یې په لته ووهل او د خان جهان سره ملګرې شو.

دری میاشتی وروسته شاه جهان اګری ته ورسیدو، خو هندو نجومیانو ورته ویلي و چې که ددولسو ورځو نه وړاندی پر شاهي تخت کښېناستونو دابه ورته ښه شګون نه وي. په ۱۰۳۷ ه (۱۶۲۸ م) کې شاه جهان پر شاهي تخت کښېناستو او د جمنا د سیند پر غاړه د یو نوي ښار شاه جهان اباد د جوړولو امر یې وکړو. لکه چې د مغلو دود و، د اختر په موقع د باغیانو لپاره به د بخښنې ورځ وه. دریا خان ته دده ملګرو مشوره ورکړه چې ډېر پښتانه اوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشاه جهان سره مله دي او له جنگ څه نه جوړيږي. هم دا وه چي دريا خان يو واری بيا له خان جهان بيل شو ، په مغل دربار کي حاضر شو اوله باچا يي بخښنه وغوښته. باچا دی وبخښلواو د څلورو زرو پلی عسکرو او دري زره سپارو منصب يي ورته ورکړو. ددی سره يو زين شوي اس ، يو پيل د زنځير سره او شل زره روپی نغدی ورته انعام کي ورکړی.

په هند کي د مهابت خان د بغاوت او د شاه جهان پر تخت کښيناستل د پښتنومشرانو لپاره د انديښني وړ خبره وه. د مغل سلطنت د زوال نښي راڅرگندي شوي او د هند په لر وبر کي خلکو د خپلواکۍ لپاره سر راپورته کړو. په دی کي راجپوت او پښتانه په سر کي و. شاه جهان ددی لپاره چي حالات ورته کرکيچن نشي، مغل مخالفانو ته يي څه نه ويل. مهابت خان ته يي بخښنه اعلان کړه اودی يي د خپل پوځ مشر وټاکلو. خان جهان يي د دکن صوبه دار وټاکلو چي يوه ټيټه رتبه وه او په څرگنده د هغه سپکاوی و.

وروستی پاخون

د اگری ښار نه بهر په يوپراخ ميدان کي افغانان په وړو وړو ډلوکي ناست دي. له مازديگره ددوی مشران په يوی لوی کيږدی کي د خان جهان لودي سره په مشوره بوخت دي. دريا خان او نوروامیرانو د خان جهان خبری اوريدلي دي او اوس هر يو کس په دی خپل نظر ورکوي چي څه کول پکار دي. په دی ميدان کي اوس د ډيروخلکواته مياشتي شوي وي چي د انتظار په حال و. خان جهان ټولو سردارانو ته خپلی وروستی خبرې وکړې چي دی به د سهارلمانځه وروسته کوچ کوي او هر څوک واک لري چي که دده سره ځي او که د مغل پوځ برخه کيږي.

په بل سهار دصفر د مياشتي وويشتمه نيټه د ١٠٣٨ ه کال (ميلادي١٦٢٨ کال)، خان جهان چي خپلو نږدی ملگرو ورته پيرو ويېل، د لمانځه وروسته پخپل اس سپور شو نواسمان ته يي وکتل او وي ويېل. " خدايه ته خبر يي چي زه د خپل ناموس د ساتني لپاره دا ځای پرېږدم . زما په زړه کي د بغاوت اراده نشته." بيا دا لوی لښکر ختيځ کي ددهول پوريه لاره مالوی ته روان شو.

اته مياشتي وړاندي شاه جهان د هند پر تخت کښيناستونو په بنديل کهند کي ججهر سنگه راجه بغاوت وکړو اوددی بغاوت د ماتولو لپاره هغه د پوځ مشري مهابت خان ته ورکړه. دا د شاهجهان د هوښيارتوب يوه نښه وه چي مهابت خان يي دکابل نه ليری ، خپلي گټي لپاره يو بل د شخړی ځای نه وروواستوو. د قدرت او د منصب لېواله د کابل پخواني والي، د سلو ورځو لپاره د هند پر تخت د کښيناستو خوند څکلي و او دده قابو کول د باچا لپاره مهم و. . نوي باچا دا هم نه غوښتل چي خپل افغان سرداران چي په بده ورځ کي يي دده ملاتړکړې و، د انعام نه بی برخی کړي. پر تخت د کښيناستو سره شاه جهان داسی سردارانو او اميرانو ته لوړ منصبونه ورکړل چي دويشت(٢٢) تنه يکي پښتانه و.

خان جهان يي د ٧ زروسپرو او٧۶ زرو پلو عسکرومنصب دارپه توگه اعلان کړو. هغه وخت دي په دکن کي واو شاه جهان خپل فرمان د دکن، خان ديس او د بيرار صوبه داري او نور اعزازات د يو استاځي په لاس وروواستول. د باچا استاځي جان نثار

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوميدواو د شاهي طغرى سره لا دكن ته نه ورسيدلى چې خان جهان خبر شو چې شاه جهان د سپه سالار منصب مهابت خان ته وركړى و. هغه وخت ټولو پښتنو د شاه جهان نه دا توقع لرله چې ددوي دهلوځلو په بدل كې نوې باچا به ددوي مشر خان جهان ونازوي. كه د مهابت خان په ځاې بل څوك وې نو ښاي هغوي به پرې دومره نه و خفه شوې. خو مهابت خان څو وارې دا ثابته كړې وه چې له پښتنو يې ښه نه راتلل. د شاه استاځي جان نثار دخان جهان د چلن او كړو وړو په اړه باچا ته راپورونه لېږل او داسې يې ورڅرگنده كړه چې گوندى دې د شاه جهان سره پت من نه و. خان جهان د اگرى نه ډېر لرى و او اندازه يې نشوه كولى چې باچا دده په اړه څه نظر لرلو.

ددريا خان او سكندر دوتاڼي په شان ځينو نورو مخه ورو افغانانو ورته ويلي و چې ځان له دى جلا حكومت اعلان وكړي خو خان جهان چرى د باچهۍ خوب هم نه و ليدلى. بله دا چې ځيني ملاتړي يې يو وارى بيا د شاه جهان سره ولاړ و. د جان نثار دتلو نه وروسته هغه د برهان پوركلا سكندردوتاڼي ته پرېښوده او پخپله مالوې ته روان شو. دده سره لوې شمېر پښتانه سرداران مله و. خان جهان اگرى ته د رسيدو نه وړاندې مغل دربار ته د خپل سفرپه اړه پيغام ورلېږلى و.

كله چې باچا د خان جهان د راتگ نه خبر شو نوخپل سپه سالار مهابت خان ته يې امر وكړو چې د پخوا په شان دهغه هر كلي ته له ښاره بهر ورشي. مهابت خان ته دا خپل سپكاوې ښكاره شوچې د يو پښتون صوبه دارهر كلي له ورشي. دې زړه نازړه ولاړو خوافغانانو ته يې د وسلى سره ښار ته د وررننوتو اجازه ورنكړه، دليل يې دا وچې دا د باچا د امنيت لپاره يوگام و. اخوا خان جهان دا كار د خطر الامه وگڼله او داسې يې انگېرله چې باچا دده د وژلو پلان لري. دده سره مله ځيني پښتانه هم په دى بدگومانه شول. ددى لښكر جوش او قهر په زياتيدو و او هر وگړى دى ته په انتظار و چې خان جهان به ورته كله په اگرې د يرغل اشاره كوي. خودې جنگ له نه و ورغلى او د شاه جهان سره يې ليدل غوښته. باچا، خان جهان خپل دربار ته راوبللو خو هلته هم دده ډېر سوړ هر كلى وشو. هغه اميران چې دده په راتگ به ورته په پښو پريوتل يا خو شاه جهان وژلي او يا يې بې واكه كړى و. پاته اميرانو ده ته د خاين په سترگه كتل ځكه د دكن بالا گهاټ يې نظام شاه ته ورسپارلى و. ددى نه علاوه هغه ته د جهانگير د ملاتړي په سترگه كتل كيده.

راتلونكې اته مياشتى خان جهان هر څه ته ځير و او د شاه جهان د حكومت انتظام يې وڅارلو. هغه زمكې چې ده ابادى كړې وي نورو ته وركړې شوې. شاه جهان د خپل پلار د وخت ټول اميران يو يو دربار ته رابلل او د تخت په جنگ كې ددوي د وندى په اړه يې ترى پوښتنې كولې. څوك يې د بغاوت په تور تورن كړل، له چا يې زمكې ، القاب او خطاب واخستل اود ځينو نه يې سم دلاسه سر پرېكړو. په مغل حكومت كې د تقاعد سيستم نه واو شاه جهان د نوو اميرانو لپاره هم ځاې جوړولو. دخان جهان نه دا پوښتنه كيده چې بالاگهاټ يې ولى دښمن ته سپارلى و. دده په دليلونو د باچا تسلي نه كيده. له اگرې بهر د هغه زامنو ته د مخلص خان زوې مرزا لښكري د دربار نه خبرونه راوړل چې هلته ددوي دپلار د بندى كولو سازش روان و.

په دربار كې پاته ده ته څو پټ منوكسانوهم خان جهان ته خبر وركړو چې د شاه جهان شاو خوا ځينو اميرانو د ده پر ضد يوه كړۍ جوړه كړي ده او بل څوك نه پرېږدي چې په باچا اغېز وشيندي. ددى كړۍ مهم لوبغاړې د باچا خسر د ممتاز محل پلار او د نورجهان وروراصف خان و. هغه دتخت ټول دعوا لرونكي، دشاه جهان ورور شهريار چې سترگې يې ورته سيځلې وې، وريرونه (د خسرو زامن)داور بخش او گرشاسپ، دده د تره دانيال دوه زامن، طهموراس او هوشنگ په يو مخه ووژل.

په داسې حالاتو كې د خان جهان نږدې ملگرو او خپلوانو دده ژوند هم په خطر كې ليدو او ورته يې ويل چې پخوا له دى چې وربانډى څه ووشي، ځان دى له اگرى ووباسي. د هغه وخت مغل تاريخ ليكونكو دا ټولې پېښې په داسې تعصب ليكلي دي چې ښېلگه يې موندل گران كار دې. ملا محمد صالح كمبوه ليكي، " پير خان افغان يو بې نومه كس د خان خانان عبد الرحيم په واسطه د جهانگير په ملازمت كې داخل شو" وړاندې ليكي، " په يو معمولي خبره دومره وويرېدوچې يو زر پښتانه يې له كور چاپيره او د خوف نه ځان دننه بند كړو."

ښاي شاه جهان او دده مشاور هغه وخت په دومره لوې شمېر لښكر د پلازمينې سره نږدې په ليدو پخپله اندېښمن وځكه دوي هم پوهيدل چې پښتانه جنگ ته تيارو. ښاي دوي هم غوښتل چې خان جهان د خپل لښكر سره له اگرې ولاړ شي. هم دا وه چې خان جهان د سازش د خبرونو په راتلوهم له اگرى وونه وتلو او دربار ته تگ يې بند كړو. دوو زرو افغانانو شپه او ورځ دده ساتنه كوله. كله چې شاه جهان دده په غېر حاضري خبر شو نو پوښتنه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه خو دده خسر اصف خان ورته سم ځواب ورنکړواو د باچا بد گوماني پرې زياته شوه.

باچايو تن اسلام خان ورپسی واستاو چې د دربار ته د نه ورتلو دليل وواي. هغه اسلام خان ته خپله وېره څرگنده کره او ورته يې وويل چې د شاه جهان په لاس ليکلې عهد نامه دی ورته راوړي چې دده ژوند به په امان کې دې. شاه جهان ورته ليک ورواستاو او اصف خان ورته په خوږه ژبه وويل چې که ته غواړې درويش شې نو مونږ ټول به هم درسره مله شو. خود خان جهان په دی خبرو تسلی و نه شوه. په اصل کې هغه دخپل ځان په شان دنورو اميرانوسره د شاه جهان چلن ليدو اواندازه يې کوله چې پايله به يې څه وي. هغه هر څه يې وسنجول نو اخر د اگری نه د وتلو هوډ يې وکړو. اصف خان ته يې د خپل ورتگ پېغام ورولېږلو چې باچا خبر کړي. دا څرگنده نه ده چې دا خبر باچا ته ورسيدو او که نه؟ خو مغل مورخ واي چې خان جهان پټه له اگری ووتلو.

د خان جهان سره لوې شمېر پښتنو نه علاوه، دده دوه زامن حسېن خان او عظمت خان ، دده وراره بهادر خان، دده زوم شمس الدين او دده دوه ورونه محمد او محمود، بهيکن خان، بهادر خان، دريا خان، ايمل خان ترين، سردار خان ، عزيز خان اوکمال الدين (د شيخ رکن الدين زوې) و. دا چې دريا خان ولی د اتو مياشتو په موده کې د شاه جهان د دربار نه بيا ووتلو او د پښتنوسره مله شو، تاريخ پرې گونگ پاته دې.

خان جهان او دده ملاترې، دهول پور ته رسيدلي و چې د شاه جهان له خوا ورپسې استول شوې پوځ را ورسيدو. په دی کې راجپوت او سپاهيان شامل و. دا خبره د حېرانتيا وړ ده چې شاه جهان ورسره د روغې يا د جرگې هڅه ونکړه او دی لښکر وربانديې يرغل وکړو. ددوي تر منځ سخت جنگ ووشو او د خان جهان دوه زامن، دوه ورونه، زوم او شپېته نور کسان ووژل شول، دی پخپله هم ټپي شو. خو د چمبل د سيند نه پوری غاړی راجپوت سيمې ته په تلو کې کامیابه شو . په بندېل کهنډ کې بکرما جيت دده سره مرسته وکړه او دی د نظام شاهي سلطنت د احمد نگر ښار ته (دکن) ته ورسيدو. په لاره ده سره نور افغانان هم مله شول لکه سکندر دوتاني او بهلول ميا، چې د بالا پور جاگيرداران و.

نظام شاه دده ډېر قدر وکړو . دی يې خپل دربار کې پر مسند کښېنولو. د "بير" پرگنه يې د تنخواه په توگه اودده ځينو ملگرو ته يې هم زمکې ورکړې. شاه جهان اوس په تشويش کې شوځکه هغه ليدل چې د هند په لر او بر کې پښتانه بيا ناارامه و. هغه

پخپله دکن ته مخه کړه، او دا ځلی يې د نظام شاه د ختمولو هوډ هم وکړو.

د ۱۶۲۹ م په سر کې شاه جهان د خپل ټبر سره يو وارې بيا ددکن د برهان پور مانۍ ته ورسيدو. په مغل کورنۍ کې د ليک ولوست او د شعر ډېر قدرکيدو. دشاه جهان مشره لور جهان ارا يو با استعداده ليکواله وه اود هغه وخت ځينې پېښې يې پخپلو ياداشتونو کې ليکل. د خان جهان په اړه ليکي، " نه پوهېږم چې څه وشول، خان جهان زما د پلار د ماشومتوب ملگرې و او يو بل ته به يې ډېر قدر کاوو. تالي بېگم چې زما د پلاربښځه ده د خان جهان د خپلوانو نه ده . هغې خوارې ته به اوس ډېر مشکل وي."

دشاه جهان په پوځ کې هم لوې شمېر پښتانه شامل و، الله داد (رشيد خان) احداد، مبارک خان نيازي، عبدالرحيم روهيله حبيب سور، خان جهان کاکړ، عثمان روهيله (د بهادر خان تره) هغه سرداران دي چې نومونه يې د تاريخ په پانو کې پاته دي. د باره بستي يو بل پښتون منصب دار ديوان صدر خان چې د شېر پور د باني شېر خان کشر ورور و د شاه جهان نه بېل اوپښتنو سره يو شو. خو ددی سره سره د دريا خان زوې بهادر خان پخپله شېر خان (شهباز خان) او شيخ عبد الرحمان (د رکن الدين زوې) د مغلو په ډله کې جنگيدل. د خان جهان د بغاوت اغېزې تر مالوې او بندېل کهنډ ورسيدې.

دريا خان او خان جهان د خپل ملا تړ لپاره ، پېښور ته ليکونه ورواستول ، نوپه پښتونخوا کې هم خلک راپاڅيدل. د دريا خان اخښې شيخ کمال الدين د حکومت نه بېل شو . ځان سره يې خليل مومند ، داود زي، يوسفزي، برکلاني خټک ، ايمان حاجي او توري قبايل راپاره کړل . د احداد زوې عبدالقادر يې ددوې مشر کړو . د جلاله زوې کريم داد ته يې هم وويل چې خلک دی يو ځاې کړي او د روښاني انقلاب ناره دی پورته کړي. د احداد بل خپل محمد زمان هم د جنگ لپاره متې راونغښتې. په ۱۶۳۰ م کې د کمال الدين په مشرۍ دا پښتانه د ايلم غره سره نږدې (سوات او بونېر تر منځ) راټول شول چې په پېښور حمله وکړي. شېر خان چې د پېښورزمکه وال و، د قبايلو ديو لښکر په مرسته د اټک او ددی شاو خوا سيموخلک ځان سره کړل . پښتنو ښار محاصره کړې وخو دمغلو مشر کوماندان سعيدالظفر خان ورته د کابل نه نور پوځ راوغوښتواو دوي د دواړو غاړو نه راگېر شول. د څو ورځو د سخت جنگ نه وروسته دپښتنو ډلی تيت او دا پاڅون ختم شو.

خان جهان اوس خپلی کورنۍ سره بيجا پور ته ووتلو او پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوځ د دریا خان په مشری ورسره یو ځای شو . بیا ده دولت اباد ته ځان ورسوو. هلته دده ملاترړو ورته وویل چې د خپلی باچاهی اعلان دی وکړي . ده وویل، " زما د ژوند پنځوس کاله وتلی دی زه نه یم خبر چې ز ما نه وروسته به مې زامن د حکومت کولو جوګه وي او که نه . هر مغل به د ښارونو او کلیو نه افغانان شړي او بیا د افغانانو دکورخدمت ګاری به ما ته ښیراوې کوي چې دده لاسه مونږ دی حال ته ورسیدو. زه دځپروهل نشم زغملی."

اوس د هغه د ملاترړو لپاره د امېد هیڅ نښه نه وه پاته . دوي یو قوي پوځي مشر ته اړتیا لرله او خان جهان د مغلو سره جنګ نه غوښتلو. دی پوهیدو چې د جنګ په حالت کې به دواړو غاړو ته پښتانه وژل کیږي. په دی حالت کې یوځونور تکړه مشران تری ولاړل. بهلول او سکندر دوتاني په سر کې ترینه بیل شوي و. د نورو افغانانو سره د نظام شاه چلن ښه نه و . هغه افغان مهاجر چې د مغلو نه په تیښته ورغلي و،حېرانه پاته و چې څه وکړي. مغل پوځ د نظام شاه سره په جنګ کې پورا زور لګولی و او هلته یې یو څه بی ثباتی راوستي وه. د دریا خان، ابمل خان ترین او سردار خان روهیله په مشوره خان جهان اوس پنجاب ته د ورتلو قصد وکړوچې هلته دده د کومک امکان زیات و. خو د پښتونخوا د لښکر د ماتیدو نه خبر شو او مغل باچا دده د نیولو یا د وژلو لپاره د هند مرکزي برخو کې ورته هر ځای کمین نیولي و، نو پنجاب ته یې د ورتللو نه ډډه وکړه. د دریا خان د کومک په انتظار ده په "بیرګاون" کې پوځي کیمپ لګولی وچې مغلو پری یرغل وکړو. دده ځیني جنګیالي ووژل شول نو ده په سیوګاون کې مورچې ونیولی. کله چې د دریا خان کومک راورسیدونو دوي د نظام شاه سره د یو ځای کیدو لپاره بیا د دولت اباد لوري ته وخوځیدل. د شاهي پوځ دوه سرداران عبدالله خان فېروز او مظفر خان باره ورپسی و. خان جهان په سرونج کې د شاهي پوځ پنځوس پیلان ونیول اوکالپي ته د تللو لپاره بندېل کهند کې داخل شو. کالپي کې هغه وخت لوی شمېر افغانان مېشت و.

په ۱۰۴۰ ه (۱۶۳۱ م) کې د راجپوت لښکرو مشر بکرماجیت هم د خان جهان په لټه راوتلو. دی هم لکه دپښتنو پخوا د شاه جهان نه بیل شوي و او غوښتل یې چې بیا ورسره یو شي خو ددی لپاره هغه له پکار و چې ځان پت من وښاي. دخان جهان وړاندنیو پوځونو د مظفر خان سره جنګ کوو. دریا خان د بیلا بیلو جنګونو نه وروسته دپښتنو د جنګیالو په وروستي ډله کې و او په بندهر نومی ځای کي د بکرما جیت پوځ د دریا خان دډلی نه کړی

په شان راتاو شو او دوي یې له نورو بیل کړل . هغه وخت د راجپوت د پوځ شمېره ډېره وه او دریا خان ددی جوګه نه و چې ورسره جنګیدلي واي. خو ده د عاقبت پرواه ونکړه او په راجپوت لښکرو یې ورودانګل. دی د ټوپک په یوی ګولی ولګیدواو د اس نه راپریوتو. دده جنګیالو دده د وژل کیدو وروسته هم جنګ جاري وساتلو . څلورسوه افغانان چې ددریا خان زوي محمود خان هم پکې و، ووژل شول نورود راجپوت پوځیانوکړی ماته کړه او د خان جهان د ډلي سره یو شول. بکرما جیت د دریا خان او د محمود خان سرونه پرېکړل او دباچا خدمت ته یې واستول چې ځان له بخښنه تر لاسه کړي.

شاه جهان په برهان پور کې په کشتی کې ناست و او د جنګ خبرونه به ورته په ساعت په ساعت رارسیدل. کله چې د دریا خان سر یې ورته راوړو نو ده یو بېت وویلو

رفتـــم به سیر دریا دیدم عجب تماشا
دریا درون کشتي ، کشتي درون دریا

زه د سیند سیل له وتلی ووم او یوه عجیبه ننداره مې ولیده، دریا په کشتی کې و او کشتی په دریا کې .. دریا خان د مرګ پر وخت د نهه څلویښتو کالو و.

خان جهان د دریا خان په وژنه نور هم مایوسه شو اوکالنجر ته یې مخه کړه چې دبهار ایالت ته ځان نږدی کړي. هلته هم لوی شمېر افغانان مېشت و. یوه ورځ خان جهان په ډولی کې ناست و او چیلم یې څکول. دده زوي راغي او ورته یې وویل که ته غواړې چې جنګ وکړې نو په اس سپور شه او حمله وکړه دا نور خلک ولی له ځانه سره تباه کوې. ده ځواب ورکړو ته باور لرې چې مونږ به د شاهي پوځ مقابله وکړی شو کاشکه د یو زخمي ځاروي په شان د هلو ځلو پرځای یوه داسی لاره پیدا شوی وی چې زه مکې معظمی ته ولاړ شم . داخبره په ټوله مانا دا متل په ریښتیا کوي چې، " جنګ پرې ورتېل شوې و"

د خان جهان سره نه زور و او نه وسایل چې د باچا د پوځ سره جنګیدلي واي. مغلو دده د ماتولو لپاره په زوره دې د جنګ دګر ته ورایستلي و. کله چې دده ملاتړي او نور خلک خبر شول نو ورو ورو تری په بیلیدو شول. په زرګونو نور پښتانه چې د شمالي برخو نه ورغلي او د مال غنیمت یا د مغلو پر ضد راپاڅیدلی و دوي هم نا امیده شول. د کالنجر سره نږدی مغلو په یو چپاو کې دده زوي حسن خان ژوندی ونیولو.

د مان سون (بارانونو) د پیل سره شاه جهان پخپل پوځ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدلون راوستو. د شاهي پوځ مشر سپه سالار، اعظم خان وټاکل شو او مهابت خان یې د اجمېر والي کړو. خان جهان اوس په راجوړي کې ایسار شو. دده سره ځلور سوه سپاره و چې تر ورستیو ورسره پت من پاته شول. هغه دا جنګیالي په مېدان کې منظم ودرول . د شاهي پوځ نه بهادر خان روهیله راوتلو او د خان جهان د وراره بهادر خان لودي سره یې یو په یو جنګ پیل کړو. په دی جنګ کې بهادر خان روهیله ووژل شو.

شاهي پوځ ته نورکومک راورسیدو نو بهادر خان لودی مجبوره شو چې بېرته راشي. لنډ وخت وروسته دی د بهار سنګ بندېله له خوا مغلوب شو او په جنګ کې وژل شو.

خان جهان خپل سفر جاري وساتلو. هغه اوس پوهه و چې که د مغلو لاس ته ورغلل نو د کورنی سره به یې ښه چلن نه کیږي هم دا وه چې ښځې او ماشومان یې په سیوګاون نومي کلي کې د نورو خپلوانوکورونو ته وروا ستول او پخپله د وروستي جنګ لپاره د سېن هوندا سیند په غاړه دمی ته ایسار شو. هم دلته یې وصیت وکړواو خپلې زمکې یې وویشلي. په ۲۴ جنوري ۱۶۳۱ م کې ده توره را واخسته او دمغلو سره دوروستي جنګ لپاره په اس سپور شو. د سیند پر غاړه په دی جنګ کې هغه د خپل زوی عزیز خان سره ووژل شو . ایمل خان ترین، فرید خان، دده وراره جان جهان ، د هغه زوی او جلال خان چې د بهادر خان زوی و، ژوندي ونیول شول او د مظفر خان په امر هم هلته یې ووژل. د ټولو نه یې سرونه پرېکړل.

د شاه جهان د دور یو مصور تاریخ پادشاه نامه نومیږي . په دی کې د شاه جهان د فتوحاتو او د بیلا بیلو جنګونو په لاس کښل شوی انځورونه یو ځا شوي دي. په دی کې یو انځور د خان جهان د وژنې هم دي، او واي چې د شاه جهان د خوښې انځور و. په دی کې ښودل شوي، چې د خان جهان نه یې په ژوندو سرپرېکوي. خومغل تاریخ واي چې خان جهان او دده ملګري تر وروستیو شېبوجنګېدل او په اخر کې دی د مادهو سنګهه د توري په ګوزار راپرېوتو او نورو پوځیانو توټې کړو. دده سر یې په نېزه ټومبلی برهان پور کې د شاه جهان مانۍ ته یوړو. د خان جهان لودي اود دریا خان سرونه د برهان پورد کلا په دروازه څو ورځې ځړېدل چې نور باغیان تری عبرت واخلي. د مغل دربار شاعر، طا لب کلیم املي د دواړو د سرونو په راتللو یوه رباعي وویېله چې

ایــن مــــژده فتح از پي هم زیبا بود

این کیف دوبالا چه نشاط افزا بود
از رفتن دریا سر پیرا هم رفت
گویا سر او حباب این دریا بود

ژباړه.

ددی زېري نه دا ورپسي زېري ډېر ښکلی و، دغه دوچنده خوند زمونږ خوښي زیاته کړه . د دریا نه وروسته د پیرا (پیر محمد) سر هم ولاړو. داسې ښکاري چې د پیرا سر ددغه دریا یو بوربوړکی و.

د خان جهان په مقابله کې د مظفر خان په لښکر کې افغانان اوراجپوت شامل و . بهادر خان روهیله، خان جهان کاکړ، رشید خان انصاري(الله داد) ، احداد ، حبیب خان سور، مبارک خان نیازي، عثمان روهیله (د بهادر خان روهیله تره). د دلاور خان زامن، جلال خان او جمال خان .

د خان جهان د جنګیالو نه دېرش تنه په تېښته کې کامیابه شول او ځینې سرداران یې یو واری بیا د مغل باچا دربار ته حاضر شول. هغه کس چې د باچا نه یې د ټولو لپاره معافي وغوښتله بهادر خان روهیله و او هم ده د نورو پښتنو د پاڅون په ختمولو کې فعاله رول ولوبو. ده ته په راجوړي کې د ښه جنګ کولو لپاره شاه جهان جاګیر ورکړو چې شل کاله ورسره و. د خان جهان د مړینې نه څو میاشتي وروسته د شاه جهان نازولي ملیکه ممتاز الزماني (ارجمند بانو) دبرهان پور په کلا کې د دیارلسم ماشوم د زېږون پر وخت مړه شوه. باچا د هغې په غم کې دحکومت د کارونو نه لاس واخستو. د هغې مړی یې د تاپتي سیند پر غاړه د یوې مانۍ په باغ کې امانت خښ کړو او شپږ میاشتې وروسته په اګره کې یې دمرمروجوړګومبد لاندې خاورو ته وسپارلو. په راتلونکو شلو کالو کې دلته نوری ګومبدې ، جومات او سرایونه جوړ شول چې اوس یې خلک د تاج محل په نوم پېژني.

دکن ترهغه د شاه جهان لاس ته نه و ورغلی او ددی د نیولو لپاره ورته جنګیالي پکار و. بل خوا په کالپي کې اوس راجپوت ده ته خطر جوړ شول. ددی لپاره پښتنو ته اړتیا وه نو ډېریې بېرته په مغل پوځ کې ورګډ شول. بهادر خان روهیله یې کالپي ته وروا ستوو چې راجپوت پری ووهي.

د دریا خان زوی بهادر خان د پوټ نه ځلور میله لوېدیځ کې د بهادر ګړهه په نوم یو کلي اباد کړو . پوټ کې اوس لږ پښتانه پاته دي. پخپله دا کلی کنډوالی لري خود ګنګا سیند سېلابونو ددی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانی برجونه او کلا گانی وراني کړی دی.

د خان جهان قتل په شاهجهان نامه کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهادر

د باره بستي پښتانه د بهادر خان او د دلېر خان په نومونو وياړي چې د دريا خان زامن و. دا دواړه ورونه د مغلو په پوځ کې ، د کابل نه تر بنگال په بيلا بيلو جنگونو کې شامل و. په ۱۰۵۴ ه (۱۶۴۵ م) کې بهادر خان د ډيلي نه پينځه لکه روپۍ قنوج ته ورواستول خو دکانټ د ځنګل سره نږدې راجپوت قبايلو په دی کاروان حمله وکړه او پيسې يې لوټ کړی. بهادر خان د بدل اخستو لپاره دخپل ورور جلال خان په ملتيا، د وو زرو پوځيانو سره برېلي ته روان شو او د چنور په مېدان کې د قبايلو سره مخ شول. په يو سخت جنگ کې د مغلو يولس سوه او د راجپوت هندوانو ديارلس جنگيالي ووژل شول. شاه جهان غوښتل چې دی قبايلو ته سخته سزا ورکړي او هم دا وه چې په دی سيمه کې ددوي ټول کلي يې تري ضبط کړل. هغه بهادر خان ته دا دنده په غاړه کړه چې په کانټ کې دباچا په نوم يو ښار جوړ کړي. دا سيمه د برېلي او د لکهنو تر منځ ده او بهادر خان پرې د شاه جهان پور ښار بنياد کېښودو. د راجپوت هندوانو نه نيول شوي ځوارلس کلي بهادر خان او دده اولادونو ته په جاگيرکي ورکړی شوې، چې خپل کورونه پرې اباد کړي. د دلېر خان خپل نوم جلال خان و او دا لقب ورته شاه جهان د يو شاهي منصب سره ورکړی وچې نهه سوه پلي او پينځه سوه سپاره پکې شامل و.

بهادر خان د يوی کلا په جوړولو هم لاس پوری کړو خو هغه وخت د بلخ والي له مغلو د خپلواکۍ اعلان وکړو او بهادر خان ته امر وشو چې بلخ ته ولاړ شي. هغه د کلا جوړولوکارخپل ورور دلېر خان ته پرېښودو او په ۱۰۵۵ ه (۱۶۴۶م) کې د افغانستان لوري ته ولاړو.

د بلخ او د بدخشان والي نذر محمد ازبک و او کله چې مغل کورنۍ پخپلو کې په جنگ اخته و ، ده تر کابله پښې وغزولې. د شاه جهان د باچا کيدو وروسته ده تر باميان او غزني سيمې ونيولې او مغل صوبه دار هغه سره په جنگ کې د ځاني تاوان نه وروسته هند ته وتښتيدو. شاه جهان يو لوې لښکر د خپل زوې مراد بخش په مشري پېښور ته روان کړوچې د جنگې ډلوکوماندان يې

بهادر خان و. ده سره دده تره نېکنام هم مل وچې د دريا خان له مړينې وروسته په بازيد خېلو کې اوسيدو.

نذر محمدهم پخپلی کورنۍ کې د مخالفت سره مخ و او دده يو زوې د مغلو سره لاس يوکړې و. هم دا وه چې مغل پوځ د کابل له نيولو وروسته د پنجشېر د لارې بلخ ته روان شو. د ژمي په واوروکې وړاندی تگ د هندی پوځ لپاره گران کارواو ددوي زيات وخت به د واورينو لارو په پاکولو تېريدو. نذر محمد دوي سره د جگړې پر ځاې روغه وکړه اوشاه جهان ته خبر ورواستول شو. خوپه سيمه کې ازبک سردارانونذر محمد د ملاتړ ژمنه وکړه چې لس زره جنگيالي به ورسره شي. هم دا وه چې نذر محمد په پټه د بلخ نه ووتلو او په شبرغان کې يې مورچې نيولې. خو مغلو د دده ډلې دهری خوا نه راگېری کړی او د وړو وړو جنگونو نه وروسته نذر محمد، د ترکمانستان مرو ښار ته او زامن يې بخارا ته ووتل .

په دی برې، بهادر خان ته لس زريز منصب ورکړې شواو د خلعت نه علاوه شهزاده مراد بخش ورته دوه لکه روپۍ د بلخ د خزانې نه په انعام کې ورکړې. د بهادر خان وروړعنايت خان او تره نېکنام خان ته هم منصب او خلعتونه ورکړی شول. اوس مغل شهزاده مراد پلار ته پيغام ورواستوو چې دی نورد بلخ انتظام بهادر خان او نورو ته پرېږدي او پخپله اگری ته ورځي ځکه دی اوس ډېرستړې و. دا دهغه وخت د مغل شهزادگانو د حالت يوه بيلگه وه چې د اگرې او ډيلي د ارام او د عېش ژوندسره اوس عادت شوي و.

باچا ددی پيغام په اخستو په قهر شو. هغه پوهيدو چې نذر محمد به خپله سيمه نه پريږدي او بېرته به راځي. زوې ته يې د نصيحت ليک او يو مشاور ورواستوو چې هغه دی په بلخ کې پاته وي. خو شهزاده مراد دا خبره وونه منله، بلخ يې بهادر خان ته وسپارلو او پخپله کابل ته ورروخوځيدو، پلار ته يې وويل چې دی به شمالي سيمې له کابل اداره کوي. شاه جهان په دی خبر پخپله کابل ته ولاړو او څه موده يې ددی سيمې انتظام پخپل لاس کې واخستو. هغه په کابل کې د بابر باچا د قبر سره جوخت د يو جومات جوړولو امر وکړو او بېرته لاهور ته روان شو. باچا د بهادر خان په صلاحيت باور لرلو چې د ازبکانوسره لاس او گرېوان و. دوي د آمو نه پوری غاړی نه په مغلوچريکي حملې کولې. نذر محمد د مرو نه اصفهان ته ورغلو اود ايران باچا نه يې د مغلو پر ضد مرسته وغوښته. هغه ورته انکار وکړو نو دی بېرته مېمنې ته راورسيدو. بهادر خان اوس د نوي جنگ لپاره تياري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه چې د دریو ځایونو نه د حملی سره مخ و. د نذر محمد زامنو، سبحان قلي او عبد العزیز د دوو بېلوځایونو نه په بلخ د یوی لوې حملی لپاره هوډ کړی و. بهادر خان د وسلی زېرمتون په خان اباد کې ساتلې و، ځکه په کندوز کې به زیاتی حملی کیدې. خو د مغلو په پوځ کې شامل ځینو ازبک سردارانودکلیف د لارې راتلونکوازبکانوسره لاسونه یوکړل او په شبرغان کې یې مغل ځواک ته لوې تاوان واړولو. نذر محمد په مېمنه کې ورته لښکر راټول کړی و . شاه جهان له دی خبر شو نو د مقابلی لپاره خپل بل زوې اورنګ زیب یې کابل ته ورولیږلو. دی لښکر سره توپونه او هاتیان (پیلان) هم و او کله چې بلخ ته ورسیدل نو جنګي پلان یې جوړ کړو. په راتلونکو وو ورځو کې د علي اباد او فېض اباد سره نږدې دواړو حریفانوپه یو بل حملې پېل کړې او ازبکانو د چریکي جنګ د لارې خپل زور وښودلوخوددوي مرګ ژوبله ډېره وه. دشاه جهان په بادشاه نامه کې لیکلي دي چې پینځه شپږ زره ازبکان او د مغلود پوځ پینځه شپږ سوه کسان په دی جنګ کې ووژل شول. دا شمېرې که هر څومره مبالغي ته نږدې وې خو د جنګ پایله د نذر محمد ماتې وه. هغه له دی ماتی وروسته اورنګ زېب ته یو لیک ورواستووچې پکې د شاه جهان نه یې بخښنه غوښتې وه. شاه جهان د بلخ په جنګ څلورکروړه (څلویښت میلینه) روپۍ لګولې وې چې پخوا یو جنګ کې هم ورته دومره مالي تاوان نه و شوې. بیا هم هغه د نذر محمد بخښنه وومنله او دی یې بلخ ته راوبللو. خونذر محمد ډاډمن نه و چې مغل به یې دومره په اسانه پرېږدي. فکر یې وکړو چې دا یوسازش و. خواست یې وکړو چې د مېمنې کلا دی لومړې ده ته خوشې کړې شي چې دی خپل خپلوان پکې مېشت کړي. اورنګ زیب ورته وویل چې بلخ ته راشه، چې دا ټوله سیمه ستا په لاس درشي. نذر محمد بیا هم ویریدو. خپل یواستاځې یې د مېمنې کلا ته ورواستوو چې هغه وخت د بهادر خان لښکر پکې مېشت و. د نذر محمد استاځي ورته د هغه عذر او د اورنګ زېب ژمنه وروړاندې کړل او دا چې کلا دی هغه ته پرېږدي. بهادر خان فکر وکړو چې روغه شوې ده او دا سیمه به هسې هم ازبکانو ته ورکول کیږي نو کلا یې ورته خوشې کړه. خو دا د نذر محمد چل او د بهادر خان ساده توب و چې په هغه یې باور وکړو. د ژمنې سره سم نذر محمد اورنګ زیب ته حاضر نه شو او د ناروغي بانه یې وکړه. اوس هوا سړه شوې وه او اورنګزیب غوښتل چې د واوری له وریدو وړاندې د بلخ نه کوچ وکړي. هغه د خپل لښکر ځینې برخې د غوربند د لارې روانی کړې خو ازبکانو

وربانـدی چریکي حملې پېل کړې. بهادرخان د داسی څلورو حملو په تمبولو کې بریالې شو. د غوربند سره نږدې هزاره پری ورمات شول او مغل پوځ ته یې تاوان واړو. اورنګ زیب په تادۍ له دی سیمې ووتلو او کابل کې یې دمه وکړه، خو بهادر خان د پاته لښکر سره په هزاره سیمه کې د واورو په طوفان کې راګېر شو. دوي د خزانې شل لکه روپۍ هم له ځانه سره ووړلې. ددوي څاروي او اسونه په طوفان کې مړه شول او ځاي خلکو هم وربانـدې ناتار ګډکړو. بهادر خان د سیمې خلکو نه د اسونو د پلورلو هڅه وکړه خو هیچا ورته څاروې نه ورکول. نږدې وه چې ددوي خزانه هم لوټ شوې واې، خو بهادر خان د روپوکسوړي د پوځي ډلو مشرانو ته وویشل چې په ځانونوپورې یې وتړي. دوي په پښو مزل وکړ او ډېر په تکلیف یې کابل ته ځان ورسوو. اورنګ زېب د هغه د راتلو انتظار هم ونکړو او پېښور ته یې پښې سپکې کړې وې. هلته په ډېلي کې د بلخ ددی ناکامه جنګ پړه ځینو درباریانو په بهادر خان واړوله.

بلخ ته د تلو نه وړاندې، بهادر خان له شاه جهان امراخیستې و چې په نوي ښار شاهجهان پور کې به د پښتونخوا خلک اوسیږي. کله چې دې هم د کابل نه پېښورته ورسیدو نو له دی ځایه نهه زره خلک کډې کولو ته تیار شول. بهادر خان غوښتل چې دی پخپله ددی قافلې مشرې وکړي او تر پنجاب ورسره روان و. په لاره کې چا ورته د اګرې د دربار خبر راوړوچې باچا ترې ناراضه دی او په اړه یې شک من دې چې په بلخ کې یې سستي وکړه او جنګ یې ورته ونه ګټلو. د سزا په توګه شاه جهان په قنوج او کالپي کې د بهادر خان د جاګیر او پرګنو د ضبط امر هم کړې و. دده لپاره دا د اندېښنې وړ خبر و. د پښتنو د بدرګه کولوکارېې خپل تره نېکنام ته وسپارلو او د خپل سپیناوي لپاره په تادۍ اګرې ته روان شو.

هلته ده شاه جهان ته د جنګ حالات، د شواهدو سره بیان کړل خو هغه یې قانع نکړې شو. اورنګ زېب اوس هغه لوبه د پلار سره پېل کړې وه چې یو وخت شاه جهان د جهانګیر سره کوله. د ورونو او د هغوي پلـه ویانوپر ضد سازشونه اود پلار غوږونو ته غلط خبرونه رسول. بهادر خان د مېمنې د کلا په اړه د خپلې فېصلې دلایل او حالات باچا ته واورول. بیا د خپل ښه نیت او د تېرو خدمتونو د یادونې لپاره درېم ګړو او مشراو ته زارۍ وکړې او شپږو میاشتو کې دی جوګه شو چې شاه جهان قانع کړی. باچا ورته په قنوج او کالپي کې دده ضبط شوي جاګیر بېرته بحال کړو او د خلعت په ورکولو یې له دربار رخصت کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میرټ نه دوه دېرش میله ختځ په بهادرګړهه کې پخوا راجپوت اوسېدل او ددی نوم ګډهه تانتوا و. کله چې شاه جهان پر تخت کښېناستو نو بهادر خان ته یې دا سیمه د جاګیر په توګه ورکړی وه. دا یو شاړ او بی اباده ځای و چې بهادر خان پکې د کلا په جوړولو لاس پورې کړې واو ددی د پورا کولو کار یې دلېر خان ته سپارلې و. دا ځای یې بهادر ګړه نومولې و. د بلخ نه په راګرځېدوده څو ورځې پخپلی نوي کلا کې تېرې کړې او بیا یې دا خپل ورور عنایت خان ته وسپارله. په بهادرګړهه کې اوسېدونکي پښتانه ،د عنایت خان د اولادونو نه دي چې هم دلته یې مقبره جوړه ده. عنایت خان پخپله هم د شپږو سوو عسکرو منصب دار او په بلخ کې یې په مېړانه ورته باچا منصب لوړ کړې و. عنایت خان د اورنګزیب په لښکرو کې ورسره مله و. دده سرکاري لقب دیوان عنایت خان و او ښاي ولوستې او هوښیار وځکه د دیوان عهده د وزیر سره برابر وي. دده د څلورو مېرمنو نه نهه اولادونه و او دده له مړینې ورووسته دده مشر زوې عالم خان د پلار میراث په ټولو مېندو برابر وویشلو. خو د هغه وروستۍ مېرمنه مړه وه او دهغې دریو زامنو ته یې پینځه بسوې زمکه د ګوزارې لپاره ورکړه. په دی ناانصافي هغوي اعتراض وکړو او یو ورور یې په مرموزو حالاتو کې مړ شو. پاتو دوو ورونو د خپلې برخې زمکه خرڅه کړه او په پوټ کې مېشت شول. بهادر خان اودده ورونو د خپلو اولادونو ودونه پخپلو کې کړي واو دا دود تر ډېره نورو کورنیو هم پاللو.

د شاهجهان پور ښار باون محله (دوه پنځوس محلتونه) په اتر پردېش ایالت کې نوم لري. دا محلې، د پښتنو د بېلا بېلو ټبرونو پر نوم اباد دي او ځینې نومونه یې اوس هم پاته دي. بهادر خان خپله کورنۍ نوی اباد شوي ښار شاه جهان پور ته یوړه او هلته یې د بهادر ګنج په نوم یو محلت اباد کړو. دلته د ودانیو سلسله په ۱۰۵۴ ه کې پیل شوه او د ۱۰۵۷ تر وروستیو پکې د پخو خښتو یو جومات او ورسره یو کوهې د اوبو لپاره جوړ شول. په جومات کې شیشه کارول شوې وه نوځکه عامو خلکوورته د کانچ (شیشې) مسجد نوم ورکړو. په دی یوه څلوریزه په فارسي ژبه لیکل شوې ده چې د جومات د جوړېدو نېټه (۱۰۵۷ ه) پکې څرګندېږي.

شد مرتب بدور شاهجهان......دروطن دلکشا بهادر خان
مسجدوچاه ساخت خواجه بلند....سال تاریخ نغز شد بجهان

بهادر خان پخپل جاګیر قنوج او کالپي کې سرایونه، باغونه، او

ښایسته ودانۍ جوړی کړې. په قنوج کې د د شېخ کبیر بالا مزار یې پوخ او د زیارت کوونکو لپاره یې دالان جوړکړو. ددی په ګومبده په یوه کتیبه دده نوم او ورسره لیکلې شعر تر اوسه لیدل کیږي. په اله اباد، لاهور، او زاړه ډېلي کې د بهادر پور نومې محلتونه ده اباد کړي و. بهادر خان د فارسي شعر هم ویېلو او د یو غزل مقطع یې داسی ده.

اې بهادردر جهان هر باغ داردمېوی.
مېوه باغ بهادر خنجروپیکان بود

(اې بهادر، په نړۍ کې ټول باغونه مېوې لري خو د بهادر د باغ مېوه خنجر او غشې لیندۍ و)

بهادر خان د یو څه مودې لپاره د بندېل کهنډ صوبه دار شو نو د سیمې انتظام ډېر په ښه توګه کاوو او هلته یې د ځاي خلکو غوښتنې په پام کې ونیولې. شاه جهان په دی راضي و ولې نه یې غوښتل چې هغه د خان جهان په شان اغېزه پیدا کړې. په شاه جهان پور کې د پښتنو ابادول په دربار کې د سازشونو نوي لړۍ پیل کړه. ځینو امیرانو د باچا پام دی ته راواړوو چې د روهېل کهنډ په شان پښتانه چې یو ځاې شول نو خپل حکومت به جوړ کړي. د ایران باچا په ۱۰۵۸ ه کې کندهار د مغلو نه بیا ونیولو نو شاه جهان خپل زوې اورنګزېب د یو لوې لښکر سره ورواستاو. بهادر خان هغه وخت په ملتان کې صوبه دار و او دې یې هلته هم ددی لپاره ساتلې و چې د کندهار د نیولو پر وخت د اورنګزېب ملاتړ وکړي. بهادر خان د خپلو ځواکونو سره کندهار ته ولاړواو د کلاد نیولو لپاره یې د مورچو په کنستلولاس پورې کړ. د رجب په نولسمه نېټه په ۱۰۵۹ ه (۱۶۵۰ م) ناڅاپه دې د زړه له بندیدو مړ شو. دده ملګرو یې مړې شاهجهان پورته یوړو او هم هلته په بهادر ګنج کې یې خښ کړو چې مقبره یې اوس هم شته. بهادر خان د څلور څلوېښتو کالو و او پخپل منصب ورته د کال پینځویشت لکه روپۍ معاش ورکړې کیدو.

اورنګ زیب له خوا تر ډېرو هڅو هم د کندهار دمغلو لاس ته ورنغلو او اخر شاهجهان چې هغه وخت په کابل کې و، د محاصرې د ختمولو امر وکړو. کله چې دې بېرته ډېلي ته ولاړو نو د بهادر خان زامن او خپلوان یې دربار ته راوبلل. د بهادر خان ټولې زمکې او جاګیرونه یې د هغه وارثانو ته ورکړل او هاتیان (پیلان)یې ترې واخیستل چې شمېره یې د سلو نه زیاته وه. دده مشر زوې دلاور خان هغه وخت د پینځلسو کالو و. ده ته یې د یو زر عسکرو او پینځه سوه سپارو منصب او نورو ته یویشت اسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پنځوس زره روپۍ نغدې د تسليت په توگه ورکړې. دده لس زامن وچې تر ټولو کشر عزيز خان نوميدو. دده مشرې زوې دلاور خان په کابل کې د پينځويشتو کالو په عمر کې مړ شو. نور زامن يې د اورنگزيب په پوځ کې شامل و او عزيز خان د نوي کالو په عمر کې مړ شوې و. عزيز خان ته د مغلو واکمنو له خوا، بهادر روهيله او چغتاي، خطاب ورکړې شوي و. دده له اولادونو ځينې اوس هم په شاهجهان پور کې ژوند کوي.

دلېرخان

د ميلادي کال ۱۶۵۷ د سپرلي هوا توده شوې وه چې شاه جهان د تشي په ناروغۍ اخته شو. دده مشر زوې، داراشکوه يو عالم او دين دارکس خو په دربار کې يې ايراني شيعه گانو تر اغېز لاندې و. بل زوې، شجاع الملک د بنگال حاکم ، درېم اورنگزيب د دکن اوتر ټولو کشر مراد بخش د گجرات سيمه په لاس کې لرله. هم هاغسې چې توقع يې کيده. د باچا په څلورو زامنو کې واک ته د رسيدوسيالي پيل شوه. شجاع او مراد، دواړو په خپلوصوبوکې ځانونه د هند واکمن اعلان کړ. اورنگ زيب په دکن کې په ښکاره د واک اعلان نه وکړې خو په پټه يې د مشر ورور دارا شکوه پر ضد فعاليت پيل کړو.

څه موده وروسته، شاه جهان بېرته روغ شو نو د دارا شکوه په مشوره، خپلو دوو زامنو ته د سزا ورکولو لپاره يې لښکر جوړکړو. دلېر خان او نور سرداران چې دکن ته يې وراستولي و، بېرته اگرې ته راوبلل او د داراشکوه زوې، سلېمان شکوه په مشرۍ دا لښکر بنارس ته ورسيدو. هلته دوړاندې نه شجاع د گنگا پر غاړه ورته خېمې لگولي وې. د سلېمان شکوه مشاور، راجه جې سنگه خبر و چې شجاع د عېش او ارام خوښوونکې ونو د يو ناڅاپي حملې مشوره يې ورکړه. د حملې پر وخت شجاع پخپلې کېډۍ کې ويده واو تر څو چې د جنگ لپاره يې ځان جوړو، دده پوځ ماته خوړلې وه. هغه وارخطا په يوې کشتۍ کې کښېناستو او پټنې ته وتښتيدو. دده پوځ او توپ خانه د مال خزانې سره سلېمان شکوه لاس ته ورغلل. ددې بريالي توب لپاره د دلېر خان منصب درې زره پلي او درې زره سپارو ته ورزيات شو.

د دلېر خان خپل نوم جلال خان واو د پلار(دريا خان) د مړينې پر وخت دې د يولسو يا دولسو کالو و. ده د خپل ورور بهادر خان تر سيورې لاندې جنگې مهارت او زدکړې تر سره کړې. په ۱۶۳۷ م کې دی خپل ورور بهادرخان له خواد شاه اباد، برېلي ، رام پور اوپه انوله کې د راجپوت او د پښتنو سره د جنگونو لپاره ورواستول شو او شاه جهان ورته نهو سوو پلو او د پينځو سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپرو لومړي منصب ورکړی و. کله چې بهادر خان په بلخ کې بوخت و،نو د شاه جهان پور د ابادولوکار جلال خان پخپله غاړه اخستې و. د بلخ د پېښې نه وروسته کله چې باچا په قنوج او کالپي کې د بهادر خان جاګير ضبط کړونو د جلال خان منصب لوړاو د دلېر خان د خطاب سره یې ددی زمکو فوجدار وټاکلو.

شاه جهان د دکن د نورو ښارونو د نیولولپاره اورنګزېب د هغه سیمي فوجدار وټاکلو نودکومکي پوځ په سر کې دلېر خان و. د شجاع د ناکام بغاوت نه وروسته، اورنګزېب خپل زوې معظم په دکن کې پرېښودو او په ګجرات کې د شهزاده مراد سره یو ځاې اګرې ته نږدې شول. ددوي د مقابلې لپاره داراشکوه پخپله مټې راونغښتې، خو هغه په پوځي ډګر کې کمزورې و. د ښار نه څو میله بهر په سخت جنګ کې داراشکوه ماته وخوړه او د ډېلي په لوري وتښتیدو. په دی جنګ کې ددلېر خان کشر ورور یوسف خان هم ووژل شو.

اورنګ زیب د اګرې ښار ونیولو، شاهجهان، خپله مشره خور جهان ارا او د کورنۍ نور غړي په کلاکې بندي کړل او پخپله د مشر ورور سره جنګ لپاره ډېلي ته ولاړو. د داراشکوه زوې سلېمان شکوه هغه وخت د پټنې نه اګرې په لوري روان و چې په لاره کې یې د پلار د ماتې خبر تر لاسه کړو. ده د راجه جې سنګه نه پوښتنه وکړه چې اوس څه وکړي. هغه ورته ووېل چې پلار ته ورشه خو پخپله ورسره د تلو نه یې ډډه وکړه اوڅرګنده یې کړه چې دې به د واک په دی جنګ کې د اورنګزېب مله وي. سلېمان په دی ناهیلې شو او له دلېر خان یې وپوښتل چې څه وکړي. هغه ورته ووېل چې ببېرته اله اباد او له هغه ځایه د ګنګا د سیند نه پورې غاړه، دده د ورور اباد کړې ښار شاهجهان اباد ته ورشي. هلته هر څومره کسان چې غواړي په پوځ کې به ورسره شامل شي. خو دلېر خان ورباندې دا شرط هم کېښودو چې هر څه به دده په خوښه کوي. شهزاده دده شرط ومنلو او په بله ورځ اله اباد ته د ورتلو اراده وکړه.

کله چې راجه جې سنګه ددی نه خبر شو نو دلېر خان یې راوبللو. هغه دده نږدې ملګرې او په عمر کې ترې مشر و. ده ته یې د مغل کورنۍ د چلن او دده د فېصلې تاوانونه ورپه ګوته کړل چې اخر به دده د کورنۍ په تباهۍ پاې ته رسېدل. دلېر خان یې اړکړو چې د کمزوري شهزاده پرځاې تکړه اورنګ زېب ته پت من ووسي. په بله ورځ سهار سلېمان شکوه ورته د اله اباد ته د تلو ووېل نو دلېر خان ترې معذرت وکړواو د خپلوقواو سره هم هلته

پاته شو.

بیا د جې سنګه نه هم درې څلور ورځې وړاندې دلېر خان د متهرا سره نږدې د اورنګ زېب کېمپ ته ځان ورسوو او سرېې ورته ټیټ کړو. اورنګزېب د سوغاتونوپه بدرګه دده منصب ورلوړکړو چې " پنج هزاري" شو. هغه ته یې لومړي دنده دا وسپارله چې شهزاده مراد (چې هغه وخت د اورنګزېب مله) و، ونیسي او د سلیم ګړه کلا کې دې بندي کړي. دلېر خان هم دغسې وکړل او په انعام کې اورنګ زېب د لکهنو فوجدار وټاکلو. دده زوې جمال خان یې نایب صوبه داراو ورته یو زرېز منصب ورکړو.

داراشکوه د ډېلې نه لاهور ته ورغلې او هلته د یو پوځ په راټولولوبوخت شو. دده زوې سلېمان شکوه د سهارن پور نه لاهور ته د تلو لپاره لارې لټولې او اورنګزېب دده د مخ نیوي لپاره پخپله پنجاب ته روان شو. ده ته نجومیانو ویېلې و چې د ١٠٦٨ هجري، د ذیقعد د یوې جمعې ورځ پر شاهي تخت د کښېناستو لپاره مبارکه ورځ وه. خو اورنګ زېب سره وخت نه و. په ډېلې کې دده د پلار په نوم نوې ښار شاه جهان اباد او ددی کلا اوس جوړ و (داسیمه اوس پرانې ډېلې او لال کلا نومیږي) اورنګ زېب په دی کلا کې په شاهي تخت کښېناستو او د نوي حکومت اعلان یې وکړو خوميلمستیا او جشن یې وځنډول. د نورو سردارانو سره دلېر خان ته یې هم په دی موقع منصب اوامتیازات ورکړل. ده خپل یو لښکر دسلېمان شکوه د مخ نیوي لپاره سهارن پور کې د جمنا سیند غاړې ته ورواستول. خو سلېمان د اورنګ زېب له وېرې، د کشمیر غرونو ته ووتلو اوپه سرې نګر کې تم شو. اخوا دارا شکوه د لاهور نه دجنګ لپاره روان شوی و خوپه مقابل کې د لوې لښکر حال په اورېدو خپل بل زوې سپهرشکوه یې ځان سره کړو او ملتان ته ولاړو. ده سره اوس د کور مېرمنې او نور غړي هم مله و او لکه د کډوالوخپل ژوند د ژغورلو په غم کې و. اورنګ زیب لاهور ته ورسیدو او هلته یې هم د خپل واک اعلان وکړو. له دی ځایه هغه دارا شکوه پسې ملتان په لوري روان شو خو خبر شو چې هغه سکهر ته تللې و.

په دی وخت کې د اورنګ زېب بل ورور شجاع د بنګال نه بیا سر راپورته کړونو اورنګ زېب د ملتان نه په تادۍ لاهور او ورپسې ډېلې ته ولاړو. داراشکوه پسې یې د خپلو تکړه سردارانو په مشري یوه لښکر روان کړو چې دلېر خان هم پکې و. دوي په سکهر کې خبر شول چې داراشکوه د خپل کورغړي هم هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېښي او پخپله د معمولي خزانې سره تهته ته وتلې و. له هغه ځايه ده گجرات ته مخه کړه او دلېر خان په دی وخت کې د اورنگزېب پيغام تر لاسه کړو چې نور ورپسې ورانډې مه ځئ.

شجاع او د اورنگ زېب تر منځ په اله اباد کې سخت جنگ ووشو اوشجاع يوځل بيا له مېدانه وتښتيدو. د دلېر خان لښکر په روپ بانس کې د باچا سره مخامخ شواو تر اجمېر ورسره ولاړل. تر هغې داراشکوه د راجپوتانه د هندوانو په مرسته او د گجرات د صوبه دار شاهنواز خان په ملتيا دويشت زروکسانوجنگي لښکر تيار کړې او په اجمېر کې يې خېمې ټک وهلې وې. دده سره د راجپوت جنگيالو نه علاوه لوې شمېر ايراني سرداران مله و. هغه خپله توپ خانه د اجمير په غونډۍ لگولې وه چې ښکته د اورنگ زېب په لښکر يې گولې ورولې. د اورنگزيب په لښکر کې يوسل او ځليرويشتو سردارانو کې د يو نه علاوه نور ټول پښتانه و. درې ورځې سخت جنگ روان واو د دلېر خان سره، د بهادر خان زامن همت خان، رنمست خان اودده نور ورېرونه مله و. باچا د فشار سره مخ و، خپل ټول سرداران يې راوبلل اوددوي غېرت يې را ننگوو.

په بله ورځ تود جنگ ونښتو او د دواړو غاړو مېړنې ووژل شول . دلېر خان په لاس د يوغشي ټپ وخوړو،خو اخر جنگ يې وگټلو. دارا شکوه د شپې په تياروکې د خپل زوې سپهر شکوه سره گجرات ته وتښتيدو. اورنگ زېب د باره بستې د پښتنو منصبونه لوړ کړل او دلېر خان ته يې پخپله پنځوس زره روپۍ انعام ورکړې. ددی برې نه وروسته اورنگ زېب دډېلې په کلا کې د خپل باچا کيدو جشن جوړ کړو او په دواړو لاسونو يې سره، سپين او ملغلري خلکو ته وويشل. د مغل سلطنت پلاز د اگرې نه ډېلې ته کډه وکړه او شاه جهان د خپلې لور سره د کلا د يوې کړکۍ نه د تاج محل په ليدو د ژوند پاته کلونه تېرکړل.

اوس نوي باچا ته لومړې مخالفت په کور کې ودريدو. د اورنگ زېب زوې سلطان محمد چې د اله اباد نه پلار د شجاع سره جنگ له لېږلې و، خپل تره ته واوړيدو او هغه ورله خپله لور په نکاح کړه. شاهي لښکر دشهزاده د اتاليق تر ځارنې بې سالاره پاته و. اورنگ زېب دلېر خان راوبللو چې ددی پوځ کومانده پخپله غاړه واخلي. د برساتونو په موسم کې د دواړو غاړو پوځونو کله په يو ځاې او کله بل کې د کشتيو پلونه جوړول او اکمالات يې يوې او بلې خوا وړل. د شجاع د مرستې لپاره د ده مشر زوې زېن الدين د تازه کومک سره مله شو. د وړو وړو جگړو لړۍ روانه

وه چې يوه ورځ شهزاده سلطان محمد د خپلې مېرمنې سره د خسر (تره) له کېمپ د شپې راوتلو او په کشتۍ کې بېرته د خپل پوځ کېمپ ته راغلو. شجاع هغه وخت خپل کشر زوې بلند اختر ورپسې ولېږلو. د سيندونو اوبه ختلې وې او د غشو او توپو نه زيات جنگيالي په اوبو کې لاهو کيدل. هم دغسې يوې جگړې پر وخت د دلېر خان زوې فتح خان د يو زرو کسانو سره د سيندپه اوبو کې لاهو شو. د باغي شهزاده حال هم بد و او سر تندې يې نه لگيدو. اخر په بده ورځ له ټانډه وتلو او جهانگير نگر ته يې مخه کړه. خو د اورنگزېب لښکر ورپسې و، تر څو دی د بنگال له خاورې ووتلو اوپه سمندر کې يو ټاپو ته ولاړو. له دی وروسته دا شهزاده د خپلې کورنۍ سره تري تم شو.

داسې ښاي چې اورنگزېب چې کله شهزاده و نو د پښتنو سره يې زړه سوي لرله. په يو ليک کې دې د شاه جهان په هغه فېصله حېرانتيا ځرگندوي چې دده له خوا د يو پښتون افسر د منصب لوړلو مخالفت و. هم دا وه چې پخپل پوځ کې يې لوې شمېر پښتانه واخستل. دلېر خان د سپه سالار معظم خان سره د اورنگزېب لپاره زمکې نيولې او د هغه په امر بهار نه وروسته اسام لوري ته يې ورواستول. د اسام په لښکر کې رشيد خان (الله داد) هم شامل و. د کوچ بهار په گڼو ځنگلونو کې يې د پوځ د ورتلو لپاره لارې جوړولې او د پيلانو په زور لوې او زړې ونې يې له بېخه ويستلې. دلته زمکه د بارانونو له کبله نرمه او هر ځاې ختې او ځنگلي بوټو ورته مخه نيوله. د اسام د راجه لرغوني کلا، د برهم پتر سيند پر غاړه يوې غونډۍ جوړه وه او هغې ته رسيدل يو ناممکن کار بريښېدو. په کلا کې پينځلس زره پوځ د توپخانې سره مېشت و او په سيند کې درې نيم سوه کشتۍ د دفاع لپاره ولاړې وې. د دی ځاې خلکو کله چريکي جنگ کوو اوکله د ځينو سيمو راجگانو ورسره د جنگ پرځاې روغه وکړه. د جمدهر نومې کلا ډېره پخه او چارچاپېره تري د اوبو خندق جوړ و. دلېر خان په يو پيل سپور له دی خندق تېر شو او په پينځو غشو ټپي شو خو د کلا د دروازې په ماتولو کې بريالي شو او مغل پوځ چې زياته برخه يې پښتانه و، کلا ته ننوتو. د پوځ مشر خان خانان (معظم خان) په دی برې دومره خوشاله و چې دلېر خان ته يې غېږه ورکړه. ددی ځاې راجه خپل مال ، کورنۍ او د سلو پيلانو سره وتښتيدو او اسام په مغل واکدارۍ کې شامل شو. خو د بارانونو او د اوبو په زيات والي دلته په پوځ کې د اسهال او د ملاريا وبا گډه کړه. پخپله خان خانان هم ناروغه شواو څو ورځې پخپلې خېمې کې پروت و. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسام خپاره جنگيالو لـه دی گټـه واخسته خودده پوځ تـه د لـوې زيـان د اړولـو جوگـه نـه و. د اسام راجـه د صلح لپـاره خبرې اترې پيل کـړې او اخـر د مغلـو د شـرايطو پـه منلـو يـې روغـه وکـړه چې يـوه پکـې مغلـو تـه ځلـور زره جنگيـالو لـښکر ورکـول و. ددوو راجـه گـانو يـوه يـوه لـور د باچـا پـه نکـاح کـې ، شـل زره تولـه (دوه نـيم زره کيلـو) سـره زر، يـو لـک او شـل زره تولـه (دولـس نـيم زره کيلـو) سـپين ، سـره يـې ورواسـتوي. ددی نـه عـلاوه، پينځلس پـيلان سـپه سـالار، او پينځـه يـې دلبـر خـان تـه وروسـپارل. پـه يـو کـال کـې دننـه درې لکـه تولـه (شپږ دېرش زره کيلـو) سپين زراو نـوي پيلان پـه شـاهي خزانـه کـې داخـل کـړي. بيـا هـر کـال پينځلس پيلان دې ورتـه استوي. ددی نـه عـلاوه د راجـه ځلـور زامـن بـه د شـاهي پـوځ سـره د ضـمانت پـه توگـه پـه بنگـال کـې پاتـه وي. ددی هـر څـه ډېلـي تـه د اوړلـو دنـده د دلبـر خـان پـه غـاړه شـوه. خـان خانـان يـو وارې بيـا ناروغـه شـو او د بېرته تگ پر وخت په لاره کې مړ شو.

پـه دکـن کـې مرهټـو اوس د سـيوا جـې تـر مـشرۍ لانـدې د خپلـواکۍ جنـگ پيـل کـړې و او دده د مـاتولو لپـاره جـې سـنگه د څوارلـسو زرو لـښکر سـره روان شـوی و. دلبـر خـان تـه هـم ددی پـوځ د ملتيـا وويـل شـول او ده لا خپلـې کـورنۍ سـره هـم نـه و ليدلي چې دکـن تـه روان شـو. د دکـن پـه پونـه کـې ده تـه د لومړنيـو دسـتو کومانـده ورکـړې شـوه او دې د يـوې خطرناکـه درې نـه دغـشو او گوليـو پـه بـاران کـې د لـښکر سـره بـره غـره تـه وختلـو. د غـره د پاڅـه جـوړ دوه کـلا گـان يـې محاصـره کـړل او خپـل دوه وربرونـه مظفـر خـان او غيـرت خـان (د بهـادر خـان زامـن) يـې د دواړو کـلا گـانو پـه منځ کـې د ډلگيـو پـه مـشري ودرول. پـه کلاگـانو د توپـو ډزې کيـدې او د يـوې کـلا بـرج راپرېوتـو نـو دلبـر خـان وربانـدې وختلـواو مغل بېرغ يـې پـرې ولگولـو. د سيواجي جنگيـالو پـه مېړانـه جنـگ وکـړو خـو اخـر روغـې تـه اړ شـول. هغـه پخپلـه جـې سنگه پـه خـدمت کـې بـې وسلې حاضـر شـو او کـلا خوشـې کولـو تـه يـوه ورځ وخـت وغوښـتو. راجـه جـې سـنگه ، د مرهټـو مـشر دلبـر خـان تـه بوتلـو او د هغـه پـه وړانـدې د روغـې شـرايط وومنـل شـول. پـه يـوه کـلا کـې هغـه وخـت وو زره کـسان چـې ښـځې او ماشـومان هـم و، دوي بهـر راوتـل نـو دلبـر خـان سـيواجي د لاس نـه نيـولې، راجـه جـې سـنگه تـه راوسـتلو اود خپـل لـورې نـه يـې ورتـه سـوغاتونه ورکـړل. سـيواجي د کـلا کنجيـانې د سپارلو پـر وخـت وويـل ، " د داسـې پوځيـانو سـره جنـگ عبث دې چې اورنـگ زېـب پـرې سـرلوړې دي. " ددی بـرې پـه انعـام کـې اورنـگ دلبـر خـان د وو زرو عسکرومنـصب دار کـړو. ددی نـه عـلاوه هـم

ورتـه نـور سـوغاتونه چـې يـو پيـل د سـپينو زرو پـه سـاز سـمبال و ورکړل.

د مرهټـو نـه وروسـته، اورنگزيـب د بيجـاپور(دکـن) د واکمـن علـي عـادل شـاه تـه پـام وکړوچـې پـه پټـه يـې د مرهټـو ملاتـړاو د مغلـو سره د جنـگ لپـاره يـې ورتـه پيـسې ورکـړې وې. خـو پـه بيجـاپور کـې عـادل شـاه پـه کـلا کـې ځـان بنـد کـړې اوددی سـيمې ټـول د اوبـو سـرچينبو کـې خـاورې او زهـر ژن بـوټي اچـولي و چـې دښـمن زيـات وخـت هلتـه پاتـه نـشي. دلبـر خـان لـه ځـان سـره درانـه توپونـه نـه و راوړي او پـه چټکـۍ د نـږدې سيند تـه ولاړل او هلتـه يـې قيـام وکـړو. د څـو جنگونـو نـه وروسـته د نـورو سيمو د زميـندارانو نـه د مـاليې اود جنـگ د نـه کولـو پـه بـدل کـې د تـاوان او پيـسو راټولـو کـار پـه کاميـابې سره وکـړل. د شـاهي امـر سـره سـم، دې بـه يـو سـيمې راجـه تـه پيغـام ورواسـتوو او لـه هغـه بـه يـې سـره زر، پـيلان يـا اسـونه واخيـستل او سـرکاري اسناد بـه يـې ورکـړل . د دلبـر خـان دا تـگ لاره د هغـو پـښتنو د رااړولـو لپـاره يـو اغېـز مـن گـام و چـې پـه دکـن کـې د مـسلمان رياسـتونو سـره ملـه و. پـه دی وخـت کـې د بيجـا پـور نـه لـوې شـمېر پـښتانه سـرداران د اورنـگ زيـب پـه څـواک کـې د گډون لپـاره واوختـل او د دکـن سيمې د واک تولـه نـا انـډول شـوه. خـو اورنـگ زيـب تـه پـه دی وخـت کـې د پيـښور يوسـفزو پـاڅون کـړې و او هغـه خپـل زوې سلطان معظم د دکن نه ليرې او د افغان سيمو ته د تلو امر وکړو.

د دکـن د جگـړې سـالار د گجـرات نـاظم خـان جهـان بهـادر کوکلتـاش تـه وسـپارلو. ده د دفـاعي جنـگ پلـوي کولـه او باچـا تـه يـې وړانـديز وکـړو چـې د مرهټـو د راتـگ يـا د حملـو پـر لارو دی پوځيـان ودرول شـي او هـر وختـې چـې دوي حملـه کولـه، هـم هغـه ځـاې بـه مـات کـړې شـي. دلبـر خـان دا وړانـديز خـوښ نـه کـړو ځکـه هغـه د مرهټـو ځـواک مـاتول غوښـتل او سـپه سـالار تـه يـې وويـل چـې پـه دفـاعي جنـگ بـه مرهټـه نـور هـم پيـاوړي شـي. خـو دده نظـر تـه چـا درنـاوې ونکـړو . ددی پـه پايلـه کـې مرهټـه هغـو سـيمو تـه نـه ورتلـل، چـې مغلـوپکې کمـين نيـولي و، بلکـه د غرونـو او درو نـه نويـو لارو تـه وتـل او د مغلـو د واک پـه سـيمو کـې بـه يـې لـوټ مـار وکـړو او وتـښتيدل. ورپـسې جنگونو کې مغلوډېر زيان ومونډلو .

اورنـگ زيـب هغـه وخـت پخپلـه پـه حـسن ابـدال کـې و او د دکـن د جنـگ لپـاره يـې فرمانونـه لېـږل. دلبـر خـان تـه يـې د سـالهير د کـلا نيولـو وويـل چـې مرهټـو د مغـل صـوبه دار نـه اخـستې و. خـو ددی کـلا پـه محاصـره کـې د دلبـر خـان ډېـر ملگـري د نـاروغۍ د لاسـه مـړه شـول و اخـر د باچـا پـه امـر محاصـره پـاې تـه ورسيده. دی يـې لـه دکـن

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوبللو او د ملتان صوبه دار یې وټاکلو. خو څه موده وروسته خپل دویم زوی محمد اعظم یې ملتان ته او دلېر خان بېرته دکن ته ورواستول شول. ده څو میاشتې په دکن کې په چریکي جنګونو د مرهټو سره مقابله کوله او د فوجدار په حېث یې له باچا ،په ګولکنده د حملې امر واخیستو چې ددې والي قطب شاه د مرهټو مرسته کوله. په دی حمله کې دلېر خان په پیل سپور و چې د اور په یو غشي دده ګرېوان وسوځېدو او د بټکې په اوبو یې دا اور مړ کړو. دده محافظ چې شا ته ناست و ووژل شو. د بیجا پور واکمن پخپل مرګ مړ شو نو دده دوه اولادونه زوی او لور ، دلېر پخپلې سرپرستۍ کې واخستل او وروسته هغه شهزادګۍ د اورنګزېب زوی ته یې واستوله. په ګولکنده کې یې یو وزیر وټاکلو خو د باچا دا خبره خوښه نشوه او خپل زوی معظم یې یو واری بیا د دکن فوجدار وټاکلو.

د بیجا پور مسلمان واکمن، سیواجي ته خواست وکړو چې دده مرستې ته ورشي او د مغلو نه یې خلاص کړي. هغه د یو لوی لښکر سره روان و،خو په لاره خبر شو چې دده زوی سمبها جي ، چې پلار دده په حرکاتو ترې ناراضه و او د پناله په کلاکې بندي کړې و له هغه ځایه تښتېدلې او دلېر خان سره یې پناه وړې وه.

دلېر خان د سمبها درناوې وکړو، او د اعزاز په ورکولو یې یوه خېمه کې وساتلو. اورنګزېب ته یې پېغام ورواستوو چې که حکم وي نو زوی ته د مرستی په ورکولو د پلار سره یې وجنګوو ځکه دې د دننه حال نه خبر و او ډېر مرهټه به د سیوا جي نه زمونږ لوري ته راواړوي. باچا په دی وړاندیز خط راښکلو او هغه ته یې امر وکړو چې دسمبها په پښو کې بېړۍ واچوه او ما ته یې د بندي په توګه راولېږه. دلېر خان سمبها ته د ژوند ضمانت ورکړې او خپل لوز ماتول یې نه غوښتل. سمبها ته یې داسې حالات جوړ کړل چې دې له خېمې وتښتېدو او بېرته پلار ته ولاړو. دلېر د بیجاپور کلا محاصره کړې وه او مرهټو د همیر راو په مشري ددوي د محاصرې د ماتولو لپاره حملې پیل کړې. په دی سخت جنګ کې هغه د منګل سیر کلا په نیولو کې بریالې شو.

د اورنګ زېب د هندو ضد پالیسۍ ډېر راجپوت دده دښمن کړل او دوي په اودې پور کې پاڅون وکړو. باچا لومړې خپل زوی او ورپسې پخپله اودې پور ته ولاړو. محمد اعظم یې له بنګال او معظم یې له دکن راوبلل. دده وراره شهزاده اکبر د راجپوت هندوانو سره لاس یوکړو چې د تره په ضد پاڅون وکړي. خو اورنګزېب د لوی خطر نه راووتلو او اکبر ایران ته وتښتېدو. د راجپوت بغاوت

مشر د اودې پور رانا راج سنګه له باچا بښنه وغوښته او د دلېر خان په سفارش رانا وبښل شو. سیواجي د برهان پور ښار د ورانولو وروسته په لاره کې مړ شو نو د اورنګ زېب پام د پښتنو قوت ته شو. د خپل یو زوی په بغاوت هغه ته خبرونه رسیدل چې اعظم هم دده په مخالفت کې لاس پښې وهلې.

دلېرخان یې له دکن راوبللو او هلته یې یو واری بیاخان خانان معظم بېګ کوکلتاش وټاکلوچې په پټه یې د مرهټو سره لاره وه. باچا د خپل زوی معظم سره برهان دکن کې اورنګ اباد ته ولاړو. دلېر خان هم هلته راورسیدونو باچا دخپل بل زوی اعظم پسې پېغام ورواستو چې د دلېر خان په ملتیا د بیجا پور نیولو لپاره اورنګ اباد ته راشي. د اعظم د راتلو انتظار کیدو چې د وړوکي اختر په دربمه ورځ ۱۰۹۴ هجري (۱۶۸۵ م) کې دلېر خان ناڅاپه پخپل خېمې کې په مرموزو حالاتو کې مړ شو.

دده د مړینې په اړه شکونه راودریدل. لومړې دا اوازه ګډه شوه چې اعظم له ده سره د شپې په خېمه کې لیدلې و او معظم ددی خبر پلار ته ورکړونو دلېر خان پخپله زهر وخوړل. بله دا چې باچاته به یې نیغه خبره کوله چې یو ډول خودسري یې ښرګندوله نو ځکه یې وژلو. بل بیان داسې دې چې ده به یودرمل خوړل او یوه شپه دده وراره ورته د درملو پر ځای زهر ورکړي و. یو تاریخ وای چې اورنګ زیب د دلېر خان نه په وېره و ځکه دده زوی معظم (چې وروسته د شاه عالم په نوم د هند باچا شو) د پلار پر ضد بغاوت لپاره له دلېرمرسته غوښتې وه خو هغه انکار کړې و او په دی خبره ددوي تر منځ اړیکې خړې شوې . دلېر چې څه وخت باچا ته دا خبره ولیکله نو هم هغه وخت ورته خپل زوی هم لیک ورواستاو چې دا افغان د بغاوت اور ته لمنه وهي. باچا په دی وخت کې تشویش کې شو. هر څه که و، دا یو حقیقت و چې د دلېر خان پخپل مرګ نه و مړ شوې. دده مړینه یوه معمه ده خو دده د شخصیېت کیسې تر اوسه ژوندي پاته دي.

دده مړې یې له اورنګ اباد د هردوي شاه اباد ضلع ته راوړل شو او دلته په هاغه مقبره کې یې خښ کړو چې پخپل ژوند کې یې جوړه کړې وه. دده عمر ښلور یا پینځه شپیته کاله واو په قبر یې دا شعر لیکلې دې.

جلال داشت زروز ازل چو صدق ضمیر
دلېر خان شده ز الطاف شاه عالمګیر

اورنګ زیب له خوا په شاه ابادکې د انګۍ کهېړه سیمه ، دلېر خان ته د جاګیر په توګه ورکړې شوې وه چې ده پرې کورونه اباد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل. کله چې ده په شاه اباد کې د يو لوی جامع جومات په جوړولو لاس پورې کړو نو ددی نه په لږه فاصله، د هندوانو يو مندر هم جوړ کړو چې سنگهټ په نوم شهرت لري. دلته د اشنان لپاره يو پوخ تالاب دده مقبرې سره جوخت جوړ دې. ددی تالاب د ډکولو لپاره دلېر خان د دکن د نربده سيند نه چې د هندوانو لپاره سپېڅلي سيند دې، په ډېر مصرف اوبه راغوښتې وی. تالاب تر اوسه د نربده په نوم يادېږي او ددی پر غاړه هر کال يوه لويه مېله کيږي . د شاهي زمکو نه علاوه دلېر خان سره خپله زمکه هم وه چې وروسته د لکهنو نواب سعادت علي خان دده له اولادونو په زوره واخيسته.

د دلېر خان وو زامن و چې، کمال الدين، فتح معمور، چاند خان، دلدار ، الهه ديې خان، فتح خان، جمال خان، او درې لوڼه حسنه بي بي ، مستوره، او د درېمې نوم معلوم نه دې. دده له اولادونو ځينې تر اوسه په شاه اباد کې پاته دي.

داورنگ زېب حکومت په هند کې د غورځو پرزو دوره وه چې دهغه د مړينې نه وروسته هم روانه وه. د يوې اوبلې سيمې سرداران به د پېسو په اخستوکله يوې او کله بلې غاړې ته واوختل. د منصب خاوندانو باچا ته د رشوت په ورکولو د خطر ځايونو نه ځان بدل کړو.

په دکن کې جنگ وغزيدو او کله به مرهټود پېسوپه بدل کې روغه وکړه او کله مغلو. د هغه وخت يو سردار باچا ته وويل، ما ته د پينځو زرو لښکر راکړه چې دکن درته ونيسم. اورنگزېب ورته وويل، ددی لپاره زه بايد پخپله د پينځو زرو پټ من لښکر ولرم چې له تا ځان وژغورم. يو بل سردار ته چا په دکن کې وويل، چې دومره موده وشوه په دکن کې جنگ کوئ، ولې دا سېمې نه نيسئ، نو هغه ورته په ځواب کې وويل، که دا مو ونيولې نو بيا به مو اورنگزېب کندهار ته ورواستوي چې هغه ورته ونيسو. پخپله اورنگ زېب يو وارې په ډاگه دا خبره وکړه چې دې په دکن کې پخپله ناست دې ځکه دده په غېر موجودگۍ کې يو سردار هم فعاليت نه کوي. هم دا وه چې اورنگزېب خپله پلازمېنه له ډېلي دکن ته يوړه او هم هلته د اتو اتياو کالو په عمر کې مړ شو. د هغسی جنگونو لړۍ تر اوسه روانه ده او هغه څوک چې د يوې يا بلې غاړې په لښکر کې په توده وينه جنگيږي، زيات وخت د دلېر خان په څېر په مرموزو حالاتو کې مري.

د باره بستي اوسني پښتانه

عارف محمد خان د باره بستي د ټولو پخواني کلي " بسي" اوسيدونکې دې. دده مشران داود زي او د پېښور سره نږدې دگيدړۍ دکلي نه ورغلي و. د پېښور سره نږدې د چارسدې په لاره دداودزو، يو لړ کلي اوس هم شته. بسي د گنگا په شمال ختيځ کې د سيند نه وويشت ميله لرې دې. لکه چې وړاندی مو وويل، دا کلې شېخ عيسا خان ته د شېر شاه سوري له خوا ورکړې شوې و. د بسي، لوې مېلمستون، بازاراو جومات اوس نړيدلي او زياتو خلکو تري کډه کړې ده. د عارف خان کورنۍ دده د تعليم لپاره ډېلي ته کډه وکړه. د خپلوانو په اړه يې وويل چې تر اوسه پخپلو پخوانيو روايااتو ټينگ ولاړ دي. تر شلمې پېړۍ دوي د ښونځوتعليم ته په ښه سترگه نه کتل. هغه خلک چې پخپلواولادونو يې سبق ويېلو، مجبوره و چې نورو ښارونو ته ورشي. هم دا ده چې دده کورنۍ ډېلي کې د اوسيدو فېصله وکړه . هغه کلي چې پخوا د يوې کورنۍ د خلکو کورونه پکې جوړ و، په ښاريو بدل شوي دي. د باره بستي د دولسوکليو پرځاې دلته نولس ضلع (اولسوالۍ) دي.

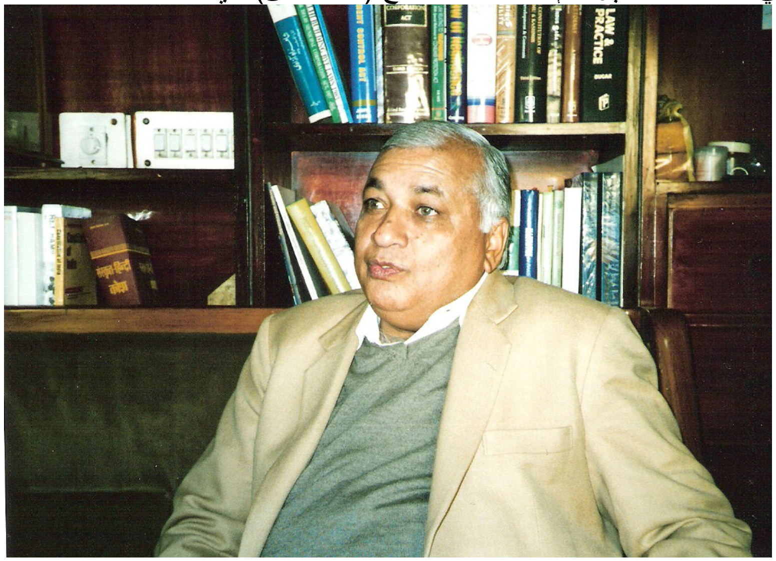

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاهد خان د بگراسي اوسیدونکې او مشر ورور یې مظفر خان نومیږي. دا کلي شیخ عمر خان بازیدخېل اباد کړې و چې مغل باچا جهانگیر پر وخت دلته راغلې و. بگراسي کې دپښتنو دا کورنۍ په دریو برخو وېشلې ده او هم په دې ترتیب بگراسي هم وېشلې ده. لوېدیځه برخه یې د شیخ عمر د لمسي په نوم حسېن خېل نومیږي، دوېمه یې " بیچ والې" یعني، منځنۍ نومیږي او درېم یې " گړهي والې" (د گړۍ اوسیدونکي) دي. دشاهدخان پلرني کور هم هلته دې خو د تیرو څو کالو راهسې دی په ډېلي کې ژوند کوي. ده یو څه موده د حکومت نوکري کوله خو اوس کور ناست دي او د افغاني جرگې په نوم یې یوه ټولنه جوړه کړې ده. دې د خپل نوم سره د خان پر ځای د افغان ټکي کاروي او علت یې داښیي، چې د خان توري غېر پښتنو هم د خپل نوم سره کارول پیل کړي دي. په دی خبره یې ډېر خفگان ښرگند کړو چې د پښتنو پېژندگلوي به په دی نوم کېده خو اوس هر څوک ځان ته خان واي.

د باره بستي د پښتنو د خوي خصلت په اړه یې وویل دوي ډېر غاوره خلک دي . داسې فکر کوي چې اوس هم حاکمان دي. دوي د نورو قامونو د خلکو سره خپلوي، نه خوښوي، پخپل پښتونوالی ډېر ویاړي، ژر په قهر شي او که بل څوک ورسره ښه چلن ونکړي نو دا نشي زغملی. ده د خپل مور کیسه وکړه چې په ډېلي کې یوه ورځ په کوڅه کې ترکاري خرڅونکي نه یې سودا کوله. په څه خبره دوي بحث پیل کړو. ناڅاپه دبقال له خولی ښکنځله راوتله . د شاهد خان مور ورته په مخ څو کلکې څپېړې ورکړې او د هغې ورځې راهیسې هغه بقال ددوې کوڅې ته نه راځي. یو وخت ددی ځای پښتانه دومره غاورو چې یواځې سیدان به ورسره په کرسۍ کېناستي شول او نورو ته به یې ټیټې چوکۍ یا پر زمکه ځای ورکوو. شاهد خان واي، چې د واده پر وخت د هند دود دې چې د هلک کورنۍ دناوې له کوره د جهېز غوښتنه کیږي، خو پښتانه دا یو عېب گڼي. واي چې په باره بستي کې پښتانه خپلو لوڼو ته هم د پلار په جایداد کې برخه ورکوي.

بگراسي او ددی شاو خوا سیمه کې پوخ سړک او برېښنا نشته او ددی علت ښاي داوي چې خلک خپله خپلواکي د لاسه ورکول نه غواړي. په دی کلو کې دوي اوس هم لکه د پخوانو زمکه والو ژوند کوي. کورونه یې حجری لري چې پکې سړي کښېني اودکلي شخړی پخپله هواروي. زیات تره سړي ټوله ورځ په حجره کې تیروي او ماښام خپلوکورونو ته ځي. د ورځې هم هغه سړې په کورکې وي چې ناروغه وي. د کور ښځې د مېلمنو لپاره چاې ډوډۍ پخوي. شاهد خان راته وویل چې په هندوستان کې د زرعي اصلاحاتواغېز د باره بستي په خلکو نه دی شوي ځکه ددوي د کلي زمکه لا پخوا په وړو وړو برخو وېشل شوې وه.

په باره بستي کې امونه ډېر کیږي. د مېوې د پخیدو پر وخت، له دی ځایه په زرگونو لارۍ اوس د ډېلي بازار ته ورځي .

د بگراسي یو بل اوسیدونکې اقبال احمد خان دی . ده سره سل ایکړه زمکه ده چې وربانديې د امونو باغونه دي . یو بل ورور سرفراز خان سره یې دا زمکه شریکه ده. ده وویل، ځینې پښتانه اوس هم د گنگا پر غاړه ښکارله ورځي چې واړه ځناورپکې موندل کیږي . اقبال خان واي زه پخپلی کورنۍ کې لومړې کس ووم چې دېرش کاله پخوا مې د حکومت نوکري وکړه . اوس تقاعد شوې او په ډېلي کې ژوند کووم. دی د بگراسي د نواب کورنۍ نه دې او د خان پور هغه پخوانۍ کلا چې اوس په نړیدو ده. ور ته په میراث پاته ده خو دی اوس دومره توان نه لري چې هغه بېرته جوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي . ځکه خو هر کال په بارانونو کې ددی کلا يو دېوال يا چت راپرېوځي نودې ټرېکټر يا ټرالي په کرايه کړي، د غورځېدلو دېوالونو تيږې رابار کړې او ډېلي ته يې راوړي . دلته هغه د نوي کور په دېوالونو کې دغه تيږي او خټه کاروي. د اقبال خان کورنۍ ځينې اثار سمبال ايښي دي چې پکې د سيپ(صدف) رکابۍ او کتابونه شامل دي.

د باره بستي يو بل پخواني کلې، چنديانه د بگراسي نه درې ميله لوېديځ کې دې. دا کلې د شېخ عيسا زوې خضر خان اباد کړې و. بيا د خضر خان لمسي حسن دلته يوه گړۍ (کلا) جوړه کړه چې اوس هم د حسن گړۍ په نوم کنډوالې يې پاته دي. محمد صادق خان په چنديانه کې زمکې لري او واي چې دلته ځلور محلتونه، حسن خېل، فتح خېل، يحيا خېل او کوټ واله (کلا لرونکې) نوميږي. دی په حسن خېلو کې وسيږي چې د باره بستي تر ټولو زيات شمېر وگړي پکې مېشت دي.

قېصر جهان د چندياني اوسېدونکې ده، خو په بگراسي کې واده ده. واي، ځو کاله پخوا هم کله چې د کور ښځې به بهر وتلی نو جامو د پاځه به يې سر نه تر پښو يوه سپينه چپنه اغوستې وه چې ورته تلک يا سرگاه واي. اوس ددی رواج کم شوې دې او يواځې سپين سرې مېرمنې يې په سروي. خو د واده پر وخت کله چې جينۍ د پلار له کوره روانيږي نو هم هاغسې يوه سپينه لوپټه يا ځادروربانډی غوړوي. دا شپږ ميټره ځادر " سليرگۍ " نوميږي. او نن سبا ښه گلکاري وربانډې شوي وي. د ناوې لپاره د سپينو زرو په گډون ، د غاړې لونگين هرو مرو جوړيږي. که هر څومره هغه د سرو زرو گاڼې ولري خو په دی لونگين کې سپين زرکارول شوی وي.

قېصر جهان راته د خپلې مشرې لورد واده عکسونه راښکاره کړل چې لونگينو امېل يې په غاړه و. د واده پر وخت د شاه زلمي د کميس پرتوگ د پاځه واسکټ ضرور وي او په ځينو ځايونو کې پټکې (لونگۍ) هم په سروي. ناوې ته آرسي (د سرو زرو گوته چې شيشه پکې لگيدلې وي) هم ورکړې کيده خو اوس يې رواج ختم دي. د واده په ځلورمه ورځ د ناوې د کور ښځې د ناوې د راوستلو لپاره د هغی خسرگنۍ کور ته ورځي. په دی وخت کې چهوارې(وچه خرما) او نوره مېوه وېشل کيږي. د هغې لور نسيم راته وويل " په دی وخت کې خلکو داسی چور گډکړی وي چې د يو بل د لاس نه چهوارې تښتوي او منډې تررې وهي. د نکاح پر وخت دوي کونځلې او چينې (بورا) په مېلمنو

ويشي چې د پېښورد ودونو يو پخواني دود دې.

دوي دکويژدنې، واده او د ماشوم پر زيږيدو ډزی کوي. د جينۍ په زيږيدو يوه او د هلک لپاره دوه هواي ډزې کيږي. د مېلمنو لپاره د غوښې ښوروا پخوي چې د خميره ډوډۍ سره يې خوري. دا ډوډۍ زيات وخت په تبخي يې پخيږي. لکه د نورو ځايونو دا ښوروا او ډوډۍ په يو لوې طشت يا خانک کې خوړل کيږي او دی خوارو ته " سريد" واي. په باره بستي کې په خاصو موقعو لکه اختر برات کې يو ډول خواړه چې " غړي" ورته واي ،هم خوري . خميره ډوډۍ په يوه کاسه کې ماته کړي د پاځه پری ايشېدلی شيدې چې پکې سوچا ژېړ غوړي او خواږه گډ شوي وي، واړوي بيا دا ډوډۍ په شودو کې ښه مېده کړي او په لاس يې خوري.

" بنوليا" يو بل خواړه دي . کله چې نوې پنبه (پاغونده) راشنه شي نو دا راټولوي او په اوبو کې يې خيشته کړي. له دی راوتلې شيری کې د پخولو پر وخت وريژې او شيدې د خوارو سره گډ کړي.

د يو بل دود په اړه قېصر جهان راته وويل چې که د ښځې مشر زوې مشر اولاد لور وي نو دا د خپلی نيا سره د لور په توگه اوسيږي. ددې مور هم خپله لمسۍ (غزاله) لکه د لور په شان ساتلی او لويه کړې اوواي، " زه د مور يوه لور وومه نو ځکه غزاله داسی ده لکه زما خور" . هغه نور ورونه خوېندي هم لري خو د غزالی د سبق او د هغی د واده ټول لگښت د قېصر جهان مور پورا کړو. هغه واي پښتانه يواځې زمکه وال دي . په چنديانه کې نور ټول خلک د پښتنو زمکه والو په کورونو او يا په زمکو د کارونو لپاره اباد شوي دي. د هغوي په کورکې د هری کارکوونکي خپل مسلک معلوم وي. د ناينې کار پخلې او د نورو ټولو خدمت گارانو نگراني کول و ، مهتراني (صفاي کوونکې) کار ځاې جاروکول ، پاک کاري او خزلی بهر ووړل دي. چميار هغومزدورانو ته واي چې غنم او نوره غله د خوراک لپاره پاکوي ، مصالحې ټکوي، ترکاري پرېکوي او کالي مينځي. که په کور کې غوا يا مېښه وي نو دا چميار ساتي اود خانانو او ددوي مېلمنو ته ببوزې هم خوزوي. دا کار هغه وخت کيدو چې بريښنا به نه وه. گواله، گوالن. شېدې او له دی جوړ توکي لکه پنير، ماسته او کوچ ورته راوړل. بهشتي د ورځې د استعمال اوبه کورونو ته راوړل خو اوس په کورونو کې نلکې لگيدلې دي. واده يا په خاصو موقعو اوس هم ډوډۍ بهر په حجره يا په مېدان کې پخوي او دا ډوډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخول او وېشول د "خان سامان" پر غاړه وي. په عامه توګه يوه پورا کورنۍ د يوې خان دکورنۍ په خدمت کې بوخت وي اودوي ته د کال وريژې ، غنم او نور د خواړو شيان ورکړی کيږي.

د باره بستي يو بل کلي خان پور نوميږي. او شيخ رکن الدين ته جهانګير باچا له خوا ورکړې شوې و. خو کلي د هغه ورور يوسف خان اباد کړو. ددی کلي لويه کلا اوس په کنډ والو بدله ده او په ميراث کې اقبال خان ته رسيدلي ده چې پورته يې زکر شوې دی. خان پور يوه لويه سيمه ده او پکې واړه واړه بې شميره کلي جوړ شوي دي. د مغلو د واک په وروستيو کلونو کې دلته د جاټ " جټانو " حملې ډېرې کيدې . د هرې حملې پر وخت به د ټول کلي خلکو ورته مورچې ونيولې او دوي به يې وزغلول. دلته د امونو د باغونو په منځ کې يوه هديره د " باغ ګنج شهيدان " په نوم اوس هم شته چې د هغو جګړو مړي پکې خښ دي. ددی کلي د خلکو مېړانه په سندرو کې وستايل شوه. د انګرېزانو پر وخت ددی کلي وروستي مشر عبد الطيف خان په څلورو جرمونو تورن شو. يو جرم يې دا و چې ده مغل باچا بهادر شاه ظفر ته د خپل ملاتړ ليک ورلېږلې و. دوېم دا چې د انګرېز په خزانه کې يې د زمکو ماليه ناوخته استولې وه، درېم دا چې په يو جنګ کې د انګريز مخالف د هندوانو ټهاکر بهيم سنګهه چې ده نيولې و، پخپله خوښه ورخوشې کړې و. څلورم دا چې د انګرېز د پوځ نه يوه فراري، حوالدار رحيم خان ته يې د څو ورځو لپاره ځان سره پناه ورکړې وه.

ددی جرمونو په سزا کې عبد الطيف خان يې تورو اوبو ته وروا ستولواو دده ټولې زمکې يې ضبط کړې. دده کورنۍ يې درپه دره کړه. وروسته دا نهه کلي يو بل کس سيد مير خان ته د سردار بهادر د خطاب سره ورکړې شول. دی د ميرټ اوسيدونکې خو مشران يې د پغمان نه هند ته ورغلي و. د ۱۸۵۷ م د پاڅون پر وخت سېد ميرد انګرېزانو سره ډېره مرسته کړې وه نو دا زمکې د هغې خدمتونو يو انعام و.

د خان پورپه زاړه کلي کې د يو محلت خلک د يوکور غړی وي. د محلت د جوړښت نقشه د اس د نعل په شکل وي چې په دی نيمه داېره کې د تلو راتلو يواځينۍ لاره به يوه لويه دروازه وه. د دروازې دواړو غاړو ته به د دربان د ودريدو يا د کښېناستو لوړ ځايونه لکه د دکانچې جوړ و او هم دلته به حجره هم وه. چې سړي به پکې هر وخت ناست و . ښځوته په دی محلت کې د يو کور نه بل ته د تلو راتلو پورا ازادي وه او دوي بې له پردی پکې ګرځيدی شوی. د محلت په کوڅو کې که څوک ښځه روانه وه او

سړې ورته مخې ته راغلل نو سړې به مخ دېوال ته کړوچې ښځه تېره شي. په ځينو ځايونو کې دا دود اوس هم پاته دی. د خانانو ښځې به په ډولۍ يا چوپان او ورسته بيا په ټانګه (ګاډي)کې بهر تللی چې شا وخوا به ورته پردی تړلی وي. خو زيات وخت ښځې به د خپل محلت نه بهر نشوی وتلې . چمياران او نورو ملازمانو ښځې به د کارونو لپاره بهر وتلې . د وخت په تيرېدو کله چې د کلو خلک يو بل سره خپلوي پېل کړې نو د ښځو بهر وتل هم زيات شول.

دمحلتونو د داسی جوړښت يوه ګټه دا وه چې هيڅوک به محلت ته بی له اجازې يا بی له شناخت نشو ورتلې . د خطر يا جنګ پر وخت سړي به د وسلو سره ددی کلا ډول محلت چاپېره ودرېدل. د محلت د لوې دروازې نه بهر په حجره کې جرګی کيدې او اوس هم کيږي . د محلت مشر چې محله دار ورته واي په جرګه کې ضرور ګډون کوي. د جرګی د رابللو حاجت د زمکې د شخړو ، د ودونو او يا کوم سياسي بدلون پر وخت کيږي. اقبال احمد خان وويل ، نن سبا زمونږ جرګی يواځې د زمکې او د کورونو د لانجو د غوڅولو لپاره رابلل کيږي. خوکله ناکله په کلی کې اوسيدونکي د نورو قامونو خلک هم خپلې شخړې دی جرګوته وړاندی کوي.

په بګراسي کې د پښتنو کورونه د سلو شاو خوا دي خو اوس دنورو قامونو خلکو هم پکې کورونه جوړ کړي دي چې شمېره يې ښاي له پښتنو هومره وي. دلته د اس د سپرلي او د پټکي تړل اوس هم رواج لري اويو وخت د اسونو ساتل عام و او ددی سيمې يو مهم کاروبارګڼل کيدو. اوس هيڅوک دادنده نه کوي او څو کورنيو، يو،دوه اسونه د واده ښادې لپاره ساتلي دي. اوس ښځې په ډولۍ يا تانګه کې نه بلکه په موټرو کې ځي راځي . ځينې ښځې اوس هم هغه سپينه بورقه په سروي چې پېښور کې به يې رواج و. د هند د وېش نه وړاندې خلکو پېښور ته تګ راتګ ډېر کاو.

صادق خان راته وويل چې ددوي کچه (خام) کورونو کې د لرګي چتونه و او په دېوالونو به يې کاګل کوو. په هر کور کې غوا ، مېښې ساتل کيدې او ځينو کورونو به خپل رتهه لرلو. رتهه د لرګي جوړ هغه ګاډې وي چې يو يا دوه غوايان يې راکاږي. د ښکار غوښې به کباب کيدې خو اوس د حکومت له خوا په ښکار بنديز دې. دلته په هر پخلي کې غوښه ارو مرو وي. ان تر دې چې دال هم د غوښې سره پخوي. ددی ټولو خلکو د خبرو نه داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوميږي چې په هند کې د پرمختګ په لار دباره بستي پښتانه هم اړ شوي دي چې پخواني رواياتو ته مخه ښه وواي. خو د مشرانو د برم او عظمت هیرول ورته ګران دي.

ليکلي سرچيني

۱. افغان امرا او مغل. ۱۵۲۶،۱۷۰۷م. ريتا جوشي وکاس اداره ډيلي. ۱۹۸۵ م چاپ. ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۲،۱۳۳، مخونه

۲. مغل امرا. محمد اطهر على. ژباړه ، امين الدين. فيکټ بک لاهور. نېټه ناڅرګنده. مخونه ، ۲۷، ۲۸، ۱۰۷،۱۱۴، ۱۱۵

۳. تاريخ خان جهاني و مخزن افغاني. خواجه نعمت الله هروي. ژباړه د ډاکټر محمد بشير حسېن. اردو ساينس بورډ لاهور. دوېم چاپ، ۲۰۰۴ م. مخونه ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۸، ۳۵۰، ۳۵۵، ۳۶۷، ۴۰۵،

۴. يادګار سلف. يعني تاريخ باره بستى افغانان. محمد عبېدالله خان. ۱۹۳۹ م . ناشر. حجن سردار فاطمه خانم.ميرټ. دوېم چاپ ۱۹۹۸م ډيلي. مخونه، ۴۷.۱۶۸، ۱۷۸، ۲۲۲،۱۸۲، ۱۸۶،۳۶۹، ۳۷۰ ، ۳۷۴،۳۷۵.

۵. اکبرنامه. اېس . اېم برک. ژباړه، مسعود مفتي. علم و عرفان خپروني. لاهور۲۰۰۶ م. مخونه، ۱۲۴،۱۱۶

۶. شاه جهان نامه. ملا محمد صالح کمبوه. ژباړه، ممتاز لياقت. سنګ ميل چاپ لاهور. ۱۴۰ نه تر ۱۴۷

مرکې

۱. عارف محمد خان. د هند د هواي ليکو پخواني وزير
۲. شاهد خان . د باره بستي د افغان جرګې استاځې
۳. محمد صادق خان. د چندهياني اوسېدونکی.
۴. نسيم اختر د بګراسي اوسيدونکې و په ډيلي کې د جامعه مليه اسلاميه محاصله
۵. اقبال خان
۶. د باره بستي يو شمېر اوسيدونکي.

مننه ، د جواهر لال پوهنتون د يو شمېر محاصلينو، عايشه سنبل، مشکور محمد ، د ال انډيا رېډيوممتاز ولي، پوهنمله رحيمه او دببو ګل

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library